

هلستان (لغونہ هلت)

شماره دوم
نیال اول «صل جنگ»
۱۹۵۹

وزارت اطلاعات و کلتور
ریاست کلتور و پروژه های کلتوری
پروژه بین المللی آبدات تا ریخی هرات
نشریه سه ماهه مدیریت ریسروج

مدیر مسؤول : حبیب حق

مهمتم : مسعود رجایی

هئچهاران هیئتکار

**محمد شاه رفعت، محمد فتح سمع زی
سید عظیم رها، سید جواد، فردیواله**

وجه اشتراک سالانه :
 در داخل کشور ۵۰ افغانی
 در خارج ۶ دالر
 قیمت یک شماره ۱۵ افغانی
 پرداخت وجه ۱ شترافاک:
 حساب وار دات دو لتر،
 مستو فیت هرات، افغانستان
 بانک.

آدرس :

**هرات ، پروژه بین المللی
آبدات تاریخی هرات.
قلعة اختیا والدین.
تلفون ۲۴۰۳**

شرح پشتی:

ص اول - رواق آبدة شاه مشهد در جوند .

ص سوم - دروازه یکی از اتاق های معبد
ملا عاشور در هرات .

ص چارم - دو جای نماز کاشی کاری از دیوار
دا خلی سمت جنوب مسجد جامع هرات (از دوره تیموری ها)

عکس ها از : امید

مطبعه دولتی کابل

د رین شماره

مضمون

صفحه

۱	مدار س هرات
۱۲	نگاهی به پسماندر تاریخی هرات
۲۱	گازرگاه و آبدات تاریخی آن
۲۸	صنعت کاشی سا زی ...
۳۷	دملا عاشور معبد
۴۱	گزارش کار تر میم ...
۴۷	دیگ بزرگ مسجدجامع
۱	استاد مشعل ... (انگلیسی)
۶	صنعت ابریشم سازی ... (انگلیسی)

نیشن ملی دوستی جمهوری دموکراتیک افغانستان

بیرق ملی و دولتی جمهوری دموکراتیک افغانستان

نېټن حزب د موراګیک خلق افغانستان

د ډشنه حزب د موراګیک خلق افغانستان

ببرک کار مل منشی عمومی کمیته مرکزی حزب دموکراتیک خلق
افغانستان رئیس شورای انقلابی و صدراعظم جمهوری دموکرا تیک افغانستان.

مشن بیانیه پرک کارمل

منشی عمومی کمیته مرکزی حزب دمو کراتیک خلق افغا نستان
رئیس شو رای انقلابی و صد راعظم به منا سبت
برافراشتن بیرق ملی و دولتی
جمهوری دمو کراتیک افغا نستان

بسم الله الرحمن الرحيم
قهرمانی های فرزندان دلیر آن است
بخدی و بخدیهاست ، بند پرمیں کاره
مانند همه ملل و خلقهای جهان بیرق
آهنگر که بنام درفش کاویانی شہرت
های بر افراشته و نشان های پرافتخار
جهانی دارد بمعابه سپبول قیام دلیر اه
خلق کشور باستانی ماو پیکار عادلانه
داشته است، در تجیینه های فولکلوریک
و کلتوری، ادبیات و زبانهای پراز غنای
طباطبائی بر دگان، کسبه کاران و دهقانان
جهانی دارد کریها و ستمگریهای ضحاک
علیه بیداد کریها و ستمگریهای ضحاک
های سفاک چون قیام سپارتاکوس زیب
پر جم، رایت، علم، لوا، جنده، توغ وغیره
تاریخ پیکار های عادلانه جهان است.
همیشه جایگاه های عالی ، مقدس
در طول تاریخ بارها ثابت گردیده
در بلند داشته است و انگکاس دهنده
هزارانهای شریف و انسانی هدف ها
است که میلیونها انسان قهرمان سر
زمین ما اعم از کارگران، دهقانان.
مبارزات رهایی بخش مردم زحمتکش،
مردم آزاده و قهرمان ما در تمام دوستان
هزاران، روحا نیون شرافتمد و
آزادی خواه، غازیان و وطن پرستان در
برابر دشمنان آزادی و استقلال خویش
کشور کهنسال ما بوده است .

بیرق های پر طاووس با نشان خورشید
با داشتن توغهای انقلابی در دست
جانبازانه و فداکار انه پیکار نموده اند
در افسانه های تاریخی در ادبیات و کلتور
جانبازانه و فداکار انه پیکار نموده اند
قدیمیم جار، پنج هزار سال سر زمین
نیاکان ما انگکاس در خشان دارند، درفش
شیداد نوشیده اند، در سر زمین
باستانی ما ده هاجنبش توده ای و دهقانی
در تحت بیرغ مبارزه به خاطر رهایی از
بادشتن توغهای انقلابی در دست
جنابازانه و فداکار انه پیکار نموده اند
جانبازانه و فداکار انه پیکار نموده اند
جانبازانه و فداکار انه پیکار نموده اند
آنکه بخش نامدار که بر فراز برج های
تاریخ کهنسال وطن ما که مشحون
از پیکارها، پایمودیها، جانبازیها
بلند آن در اهتزاز بودند نمایانگر عظمت

رها . دوستان، مردم آزاده و قهرمان
افغانستان .

بیرق و نشان ، در سیر تاریخ
بسربیت ، به عنوان علایم و سمبل های
نشیخیس هویت جمیعتها، جرگه ها
و کروه های گوناگون مردم اعم از قبایل
اقوام و ملل طبقات و اقسام ، احزاب و
سازمانهای اجتماعی ، به عنوان سمبل
های پیشناخت وحدت و آزادی ، استقلال و
حکومیت ، مبارزات عادلانه و جنبش های
انقلابی، نهضت های آزادی بخش و قیام
های مسلحه خلقها در جبهت تامین
آرمان های والا شان، صرف نظر از
بیرق های ستمگران و مرتعان
اشغالگران، استعمارگران، فاشیستها،
امپریالیست ها و دیگر نیروهای ارتجاعی
جهان، پیوسته و جود داشته است .

تاریخ کهنسال وطن ما که مشحون
از پیکارها، پایمودیها، جانبازیها

عادلا نهنا مدار افغان های
مسلمان و قهر ما ن علیمه
انگلیس های امپریا لیست،
است ، علاوه تا سرخ جامگان
در قرن دو م هجری که
نهضت های معروف مسلمانان
را علیه استبداد آن زمان
سازمان بخشیدن بیرق سرخ
داشتند .

رنگ سبز نمایانگر ظفر
و پیروزی مردم ما بر مداخله
گران و تجاوز کاران
استعمار گر انگلیس است ،
این رنگ در تاریخ کشور ما
ریشه های کهن تراز آن نیز
دارد ، زیرا رنگ بیرق
دوران تمدن نو بهار وطن
کهنسال ما در روزگاران
با ستانی سبز بو ده است ،
همچنان رنگ سبز نشانه
سرسبزی ، شادابی خرمی
خوشبختی و آبادی نیز به
شمار میروود واژ گذشته هاتا
کنون ، از رنگ های مور د
توجه در جهان اسلام میباشد
افغانستان بد ان ارج
می گذارد

ترکیب هر سه رنگ بیرق
های کشور ما ، طی دوران
های پر از پیج و خم تاریخ
ملی ما دریک بیرق بعد از
استقلال کشور و طرد
امپریالیز م انگلیس از کشور

پس از مطالعه تاریخ بیرق

افغان شته هیند ، رنگ
سبزه بیرق انگلیس دهند ه
می رزه آزادی طلبان و
مستضعفان مسلمان خراسان
زمین در دوران عبا سی ها
بود که از قرن دو م هجری
به بعد طی تقریبا دو قرن
در کشور ما غرش تو فانی
داشت .

در دوران عظمت تمدن غزنه
طی سده های چار و پنجم
هجری ، رنگ بیرق دو لـت
غزنی یان سرخ بود که در
تحت این لوا از جمله دین
مبین اسلام در پاکستان
کنونی پخشش گردید ، رنگ
سرخ بیانگر قیامهای خونین
غازیان وطن پرست وغیر تمدن
وطن پر افتخار ما رنگ
شهریاد راه آزادی واستقلال
به خصوص در نبردهای عادلانه
آنا ن علیه استعمار گران
انگلیس میباشد .

در میان غازیان و راد
مردان رزمجوی ما قهرمانی
های زنان شیردلی ، چون
ملاعی هاکه در فشن سرخ
مبارزه آزادی بخش را تا
اخیر در دست های خونین
خود بر افراشته نگهداشتند
و در میدان میوند ، انگلیس
های اشغالگر را شکست
مرگبار دادند .

ثبت تاریخ سه رنگ

قید اسارت و بردگی بوجود آمد ، است
از جهله مومنه در خشانی ازین جنبش
معان دینانی ، جنبش دهقانان معروف
بازرسایان است که در تحت رهبری
مردمی حرمدمند شاعر توانا و صوفی باک
دیاد و مسلمان دلیر افغان بیر روشنان
انجام گرفت .

سه رنگ سیاه ، سرخ و
سبز بیرق که تا همین چندی
قبل در افغانستان معمول
بود و اینک با درنظر داشت
تاریخ و عنوانات ملی و
مطابق به شرایط مشخص
کنونی به منظور انجام تحولات
اجتماعی در مرحله نوین
تاریخی کشور یعنی در مرحله
دو م انقلاب ظفر آفرین شور
افراشته میگردد در جا معه ما
دارای ریشه های عمیق
تاریخی است و با مرحله
پر از مدو جزر می رزه مردم
ما پیوند ناگستنی دارد .

رنگ سیاه ، رنگ
بیرق جنبش قهر ما نا نه
ابو مسلم خراسانی ، این
وطن پرست پر شور و رهبر
دلیر مسلمانان آزادی خواه
سرزمین مرد خیز خراسان
قدیم یعنی افغانستان کنو نی
بوده است ، این بیرق
همچنان بیرق عیاران رزم
جوى خراسان بود که در جریان
پیکار های قهر ما نا نه آنان
بر فراز نیزه دوسربیر

در ا فغا نستا ن تو سلطولیه جرگه در زمان غازی اما نا لله تثبیت گردید و از جا نود ل مورد قبول و تایید خلقها ی افغانستان قرار گرفت .

مُؤْ جز اینکه . سه رنگ سیاه ، سرخ و سبز بیرق در کشور ما دارای ریشه - ها و پس منظر طولانی تاریخی است و هر یک آن بیانگر نبردهای قهرمانانه و حما سه آفرین مردم ماست .

بدین قرار، بیرق سه رنگ بار دیگر قبول لویه جرگه گردید اسطوره ها، حما سه ها و تاریخ بیرق ها و نشان های کهن‌سال کشور ما ن غنا و تنوع کلتوری فراوان دارد.

نشان دو لئی جمهوری توده ای و ملی و مظمر معتقدات اسلامی مردم ما و ضرورت مرا حل معینی از تکامل جا معه ما بوده است ، ذوق و تمایل ذهنی امیران شاهان و سلاطین همچگاه در آن نقش تعیین کننده نداشته است .

نشان دو لئی در افغانستان در طول تاریخ اشکانیان گونه گون بخود گرفته است . در دوران باستان نشان های بیشتر اشکانی عقابها و دموکراتیک افغانستان دارای رنگ سبز بیرق انگارانی از شیران را ارا نه میدادند سه رنگ میباشد که بشکل جا معه اسلامی افغانستان، انگاسی از سرسبزی، خوش

هرگی ، نشان دو لئی شکل محرا ب و منبر را بر روی افقا به اندازه های مساوی واقع شده است .

در ربع قسمت با لایی بیرق از چو به آن نشان دو لئی جمهوری دموکرا تیک افغانستان قرار دارد ، نسبت عرض بیرق به طول آن ، یک بر دو است .

هموطنان آزاد و مستقل افغانستان !

این بیرق سه رنگ و نشان کنونی از هر جهت ناشی از اراده مردم ماست و بسا تاریخ و عنعنایت پسندیده ملی و دینی ما با آرمان های مترقبی و انتلاقی با پسرایط و مرحله کتو نی تکاملاً جا مده ما مطابقت کا مل دارد .

از جمله در رنگ سیاه بیرق بطور کلی پیکارهای تاریخی ابو مسلم خراسانی و یاران همزمش منعکسی است، در رنگ سرخ بیرق مبارزات شجاعانه مردم ما شهیدان را آزادی و استقلال و انقلاب آزادی بخشش ثور تدا عی میشود که قهرمانانه روز میدند، جان ازدستدادند و لی پر چشم بیرق دو لئی جمهوری مبارزه را از کف ندادند، دموکراتیک افغانستان دارای رنگ سبز بیرق از شیران را ارا نه میدادند سه رنگ میباشد که بشکل نوارهای سیاه، سرخ و سبز

بختی ، آبادی و شگو فا نی ورشد پر ما یه زراعت و دریک جبهه متحده ملی پدر وطن
کشور است .
بر کت در وطن محبو ب ما ن افغانستان نمایندگی میکند .
وتکامل این جبهه که ضرورت جدی مرحله کنونی
بدین قرار بیرق و نشان
جا معه ماست بیش از پیش از هموار میگردد .

با اطمینان و ایمان راسخ
اعلام میگردد که به زودی
بیرق و نشان ملی ، دو لشی
جمهوری دموکراتیک
افغانستان به سمبول وحدت
وهمبستگی تمام خلق های
کلیه قبایل ، اقوام و ملیت های
افغانستان بدون تمايز
وتبغیض سیاسی ، اقتضا دی
اجتماعی و فرهنگی مبدل می
شود .

خلق رز منده افغانستان
در تحت در فشن سه رنگی
خویش اتحاد و همبستگی
میان خویش را به خاطر دفاع
از انقلاب شکو همند ثور واژ
دست آورد های انقلابی
خویش بیش از پیش تحکیم
خواهند کرد ، اینک بیرق سه
رنگ جمهوری دموکرا تیک
افغانستان را به اهتزاز در
می آوریم و دلبستگی و صداقت
انقلابی خویش را به تاریخ
ملت و کشور بدین مقدس
افغانستان بشمار میرود و راه
برای جلب و تشکل کلیه نیروهای
جمهوری دموکرا تیک و وطن پرست خود بار دیگر ابراز میداریم .

در نشان محرا ب در جامعه
اسلامی ما عبادت گاه مقدس
مسلمانان حمتکش و منبر
جا یگاه هدا یت مومنان در
دموکراتیک افغانستان بدون
هیچگو نه تنگ نظری ، ذهنی -
گری وتلاش عبث برای تحمیل
اراده خود بر واقعیت های
عینی جا معه بنا بر اراده
مردم ز حمتکش مسلمان
وسایر هموطنان و در هیئت
پیشنهاد پلینو م کمیته مرکزی
حزب دموکرا تیک خلق
افغانستان از طرف شورای
انقلابی جمهوری دموکرا تیک
افغانستان مورد تصویب
قرار گرفت که اینجا نسب
به نمایندگی از شورای
انقلابی و حکومت جمهوری
دموکرا تیک افغانستان به
ایجاد مشخصات آنها را به
پیشگاه خلق صلحجو و شرافت -
مند افغانستان اعلام داشتم .
بیرق و نشان ملی دو لشی
ما که با در نظر داشت جدی
واقعیت های عینی جا معه ما
بوجود آمد و است گام
مهمی در جهت احیای حقوق
و آزادی های وسیع مردم
ملت و کشور بدین مقدس
افغانستان بشمار میرود و راه
برای جلب و تشکل کلیه نیروهای
جمهوری دموکرا تیک و وطن پرست خود بار دیگر ابراز میداریم .

خور شید از خراسان نام
کهون افغانستان است خراسان
یعنی کشوری که خور شید
تابنا ک از آن طلوع میکند .
باز هم باین معنی که خور شید
آزادی بخش خلق های ما در
و سبلن محبو ب ما ن بیافغانستان
در تابش جاویدانی است .
کتاب گشاده سمبول
روشنگری و روشنگران ،
سمبول انقلاب علمی و فرهنگی
مردم ز حمتکش ما است ،
ستاره افغان با سوا بق
ناظرینی و ملی آن علامت
اقبال و پیروزی مردم ماست
گزاری یا چرخ ما شیخ
نشانه کار و طبقه کار گر
دوران ساز و صنعتی شد ن
کشور ماست ، خوش بندم
از کشور ز راعتنی و نقشی
عبد و دهقانان ز حمتکش ماست .

همه دریک جبهه و سیم
ملی پدر وطن بخاطر دفاع
از استقلال ملی و حاکمیت
ملی و تما میت ارضی، در
راه ایجاد جامعه نوین در راه
صلح و آزادی، در راه
ترقی و عدالت اجتماعی، در
راه برادری و برابری، در
راه خوشبختی مردم
زمتکش ما، در راه افغانستان
قهرمان و انقلابی به پیش!

-بر افرا شته باد بیر ق
ملی، دولتی جمهوری
دموکراتیک افغانستان!
-زنده باد انقلاب ظفر آفرین
ثور.

-بیرق افغانستان آزاد و
مستقل، افغانستان بر غرور
و سربلند را به تو فیرق و
اتکای خدا وند بزرگ و به
اراده مردم ما بر می-
افرازم.

وطن خود یک قد م ویک وجب
عقب نخواهیم رفت. ما نه
تنها هرگز در برابر شانتاژها
توطنهای، تحریکات،
مذاخلات، تجاوزات و تخریبات
جنایت کارانه نیروهای
امپریالیستی و ارتجاع
منطقه، شوونیست های
عظمت طلب، ارتجاع داخلی
عنصر مزدو ر خود فروخته
ضد انقلاب تسلیم نخواهیم
شد، بلکه بالعکس بر اساس
اراده واحد ویک پارچه
مردم آزاد و زحمتکش کشور
خود تما م این فرو مایگان
و آدمکشان، این دشمنان
وطن و اجیران امپریالیست-
پرست را از بین و بن به زبانه
دان تاریخ خواهیم سپرد.

رفقا، دوستان، هموطنان
دلیر و شرافتمند!

مردم زحمتکش مسلمان
ازین جهاد عظیم و مقدس
رهایی بخشی زحمتکشان!

درین لحظات که بیرون
ملی و دولتی جمهوری
دموکراتیک افغانستان بر-
افراشته میگردد یکبار دیگر
اعلام میداریم که حمزب
دموکراتیک خلق افغانستان
و حکومت جمهوری دموکراتیک
افغانستان در راه دفاع از
انقلاب شکوهمند ثور در راه
حفظ آرمانها، هدفها،
بیروزیها و دست آوردهای
انقلابی خلق افغانستان، در
راه نوسازی کشور و ساختمان
یک جامعه نوین فارغ از هر
گونه ستم و استثمار در راه
ایجاد شرایط یک زندگی
مصطفوون و دموکراتیک و تامین
امنیت عام و تام بسیاری
کار صلح آمیز و پیکار انقلابی
بی هراس، مصمم، قاطع و
دلیرانه به پیش میروند و
ازین جهاد عظیم و مقدس
رهایی بخشی زحمتکشان!

متن بیانیه بدر ک کار مل

منشی عمومی کمیته مرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان ، رئیس شورای انقلابی و صدر اعظم جمهوری دموکراتیک افغانستان بمناسبت بر افرادی افغانستان در فرش سرخ حزب پرافتخار دموکراتیک خلق افغانستان.

بسم الله الرحمن الرحيم های توده های میلیو نی ولی خاطرات پر افخرا ر
رفای برادر هم تن وهم زدم به کشور ما است و هم باشنا ن در
ادامه بیانیه اینجانب دوباره بر افرادی افغانستان
بپر ملی دو لقی جمهوری دموکراتیک
افغانستان بگذار در فرش سرخ حزب
دوکراتیک خلق افغانستان حزب طبقه
کارکر وهمه زحمتکشان افغانستان را
بتوش بدوش بپر ملی دولتی جمهوری
دوکراتیک افغانستان بر افزاییم و بدین
شیوه خلاق آتش بجان دشمنان قسم
خورد وحدت شکست ناپذیر حزب ما
بر افزاییم .
بگذار در فرش سرخ حزب خود را این
دست آورده خونهای پاک میلیونها کارگران
شپید جهان از جمله دست آورد
شہیدان انقلاب ظفر آفرین تود راد و
اهتزاز آوریم تا باشد که یکبار دیگر
کاخبای ارتعاع و امپریالیزم را چون
آتش فشان به لرزه مرگزا دد آوریم .
بگذار در فشن سرخ حزب
خود را که هم مظہر قیام

شہیدان ، شہید شاد روان
بداریم .
بگذار با بر افرا شتن
نور محمد تره کی ، خیرها و
هزاران رفقای شہید
در فشن سرخ حزب طر از
عزیز ما که دیگر در سنگر نوین ما دریک جبهه و سیع
پیکار عادلا نه ما با مانیستند ملی پدر وطن در راه خدمت

صادقا نه مردم رنج کشیده | ظفر آفرین تاریخ به پیشنهاد
وطن پر افتخار خود افغانستان برویم .

ظفر آفرین نور بدش مساوا | برویم .

سپرد ه شده است دست سرت رفقا . خون . جان و تن :

بدست هم همچون حلقات بیاید یکبار دیگر در تحت زنجیر زرین و فولا دین شکست این در فشن سرخ اتحاد کار گران و دهقانان قسم ناپذیر رنجبرا نجهان یاد کنیم که در فشن و حدت به پیشنهاد سوی پیروزی اصول حزب پر افتخار خود نسل های آینده ما باز هم بکذار با بر افراشتمن

به پیشنهاد میرویم .

رفقا ! مرگ ، شرف و زندگی پرولتا ری مادر افغانستان را وحدت ایدیو لوژیک ، وحدت سازمانی وحدت سیاسی حزب خود را در فشن تیوری انقلابی خود را با تمام از خود گذری و فدا کاری جانبا زانه باخون و جان خود بر افراشتمن نگهداریم و چون برادران هم تن و هم جان آغشته با خون های یکدیگر با عشق سوزان به همیگر برای اجرای حزبی که قلب وو جدان ماست ، وظایف عظیم و سنگینیان بر می افرانم زنده باد ریسیزم و اپارتايد با مارش انقلاب ظفر آفرین نور .

محبو ب ، افغانستان اقلابی و فیلتر مان دوش بدش دلیر و شجاع ، فروتن و متواضع به پیش ، باز هم به پیش برویم .

برفشن سرخ حزب ما ، حزب پرولتا ری افغانستان در یک جبهه وسیع جهانی با عشق وطن پرستی و جوهر انتر - ناسیو نا لیستی با رفقا و دوستیان بین المللی خود فشرده هم بسته با دژ تسبیح ناپذیر اتحاد شوروی علیه تمام کاخ های استبداد وارت جاع ، استعمار کمپن و بوین امپریالیز م جهانی و انحصارا ت خون خوار آن ، صهیونیزم و فاشیزم ریسیزم و اپارتايد با مارش

هتن بیانیه بدر لک کارهمل

منشی عمومی کمیته مرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان رئیس
شورای انقلابی و صدر اعظم جمهوری دموکراتیک افغانستان بهمناسبت
دومین سالگرد انقلاب شکوهمند تور.

بسم الله الرحمن الرحيم
هموطنان عزيز!

از جانب کمیته مرکزی حزب دموکراتیک
خلق افغانستان شورای انقلابی، حکومت
جمهوری دموکراتیک افغانستان و از جانب
خود به مناسبت دومین سالگرد انقلاب
افغانستان نوین، شگوفان و سعادتمند
و قدر آفرین تور بهترین شادباش ها
و تبریکات را بشما مردم زحمتکش
و مسلمان وطن محبوب مان افغانستان
انقلابی تقدیم میدارم:

درست دوسال قبل خلق نجیبو
آزاده افغانستان صفحه جدیدی از تاریخ
برافتخار خویشرا گشود، بدین معنی
که نیروهای مترقبی و انقلابی کشور
ستمزده مان تحت رهبری حزب دموکراتیک
خلق افغانستان، حزب طبقه کارگر
و همه زحمتکشان افغانستان، دولت
استثمارگران را سرنگون نموده و راه
رفع نیازمندی های عاجل و حاد رشد
داخلی کشورهای اسلامی، اهابای پیروزی
نجات از عقب ماندگی و ایجاد جامعه
عادلانه و نوین را در افغانستان باستانی
ما هموار ساختند، ما آگاهی کامل داریم
که هنوز در آغاز راه تامین خوشبختی
و سعادت مردم افغانستان قرار داریم
و نخستین گام هارا بر میداریم حصول

آرمانهای والای انقلاب هم زمان لازم و هم درنتیجه آن امیر بایلیزم دیگر قادر نیست
زحمت و کار زیادی را ایجاب میکند، انقلاب را بوسیله مداخله مسلحانه و
اما هم اکنون باطمیان کامل میتوان
محاصره اقتصادی خفه کند شک نیست
که موجودیت این عامل مثبت بین المللی
به پیروزی انقلاب تور که جزء لاین فک
پرسه انقلابی جهان کنونی می باشد
نیز کمک کرد ما که کمک های بی شایبه
دوست و همسایه کبیر شمالی خود اتحاد
شوری، سایر کشور های جامعه سوسیا
لیستی و تمام احزاب، جنبشها و نیروهای
انقلابی جهان را با سپاسگزاری و تشکر
صمیمانه بست آورده ایم و وظیفه خود
میدانیم دست آورده های انقلاب تور
را حفظ کنیم، بسط و تحکیم بخشیم و بدین
ترتیب سیم خود را در امر مبارزه تمام
خلقهای صلح جو آزادی دوست و انقلابی
جهان اداء نماییم.

کمیته مرکزی حزب
دموکراطیک خلق افغانستان
شورای انقلابی و حکومت
جمهوری دموکراتیک افغانستان
افغانستان به مساواه می باشد
به سیاست خارجی کشوار
تو جه دایمی داشته و همچنان

دوستان عزيز!

چنانکه معلوم است هر انقلاب اجتماعی
پاسخی است به نیازمندی های نفع
یافته تکامل داخلی کشوری که در آن
انقلاب بوقوع می پیوندد و همیشه معلوم
تاثیر عوامل عینی میباشد که بدرجه
لازم پختگی رسیده است.

انقلاب تور که استثنای ازین قاعده کلی
نبوذ است و خود انعکاسی از ضرورت
رفع نیازمندی های عاجل و حاد رشد
داخلی کشورهای اسلامی، اهابای پیروزی
انقلاب تور مانند پیروزی هر انقلاب
دیگر موجو دیت شرایط بین المللی
مساعد نیز ضرور بوده.

شرط اساسی درین زمینه عبارت از
تناسب جدید داریم که در جهان است که

کوشش‌ها را انحصاری میدهد از ارضی و حق هر ملت در تعیین می‌باشد تا برای رشد و تکامل انقلاب ما و حصول اهداف و آرمان های آن بهترین شرایط و اوضاع مساعد بین‌المللی تا مین‌گردد ، ما یقین کاملاً داریم که بهبود اوضاع درجهان و منطقه با اهداف اساسی مردم افغانستان مطابقت دارد و شرط ضروری تحقق و ظایی انقلاب ثور را تا مین‌میکند علاقمندی صمیماً نه ما به صلح مستحکم در فعالیت‌ها و تدابیر پیگیر و فعالیت خویش به اصول جنبشی عدم اسلام بار دیگر قاطعانه اعلام میداریم که به هیچکس سیاست خارجی ما انکاسی نمی‌یابد ، ما معتقدیم که حفظ مناسبات دوستی نه اذات - و سایر کشورهای جامعه همسایه و تمام جهانیان نیز است ، بدین ترتیب سیاست خارجی مانه‌بر اساس ملحوظات‌گذار و خودخواهانه بلکه برپایه کاملاً اصولی و تشخیص منافع مردمان منطقه و جهان استوار است این اساسات اصولی عبارتند از :

- اصل همزیستی مسائلت آمیز که همکاری و حسن-همجواری در رابطه با کشورهای منطقه و تمام کشورهای جهان بر اساس تسااوی حقوق، احترام متقابل، عبارت از کمک به افغانستان شده میتواند ، این دوستی و حاکمیت ، عدم مداخله در امور داخلی یکدیگر ، تما میمت در یافع و طرد تجاوز خارجی همکاری پا به اساسی تما

سیاست ا صو لی خلقهای آسیا و افریقا میباشد وجود ندارد که از را همسالمت و جنگ و برادر کشی و تفرقه آمیز ، بر اساس اراده نیک اندازی میان مسلمانان را حسن نیت و خردمندی اکیدا تبیح میکند نیز رجل دولتی آنها به نفع مرد مان ما نتواند حل گردد استوار است ، موسمه کنفرانس اسلامی که افغانستان علی الرغم دسایس و تو طنه های دشمنان یکی از بنیاد گذاران و یکی از اعضای آن و مخصوصاً تلاش بفرض مداخله در امور داخلي همديگر بطور ناگزير به و خامت بيشتر اوپرای منجر میشود و عاقب خطرناک را بوجود میآورد .

حزب دموکراطیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دموکراطیک افغانستان به منظور بهبود اوضاع بین المللی در منطقه و ایجاد فضای حسن تفاهم و اعتماد که ضرورت آن برای ما بار ضایت خاطر گفته میتوانیم که افغانستان روابط و تماشای بین المللی خویش را اطمینان ، بسط و توسعه می دهد و اهداف نجیباً نه انقلاب نور ، گامهای رهبری جمهوری دموکراطیک افغانستان در عرصه سیاست خارجی با درک بیشتر و حسن استقبال روز افزون در جهان مواجه میشود .

حزب دموکراطیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دموکراطیک افغانستان در تزدهان این ابتکارات و پیشنهادات چند روز پیش ، در میانه ، آسیا میز و جنوبي ، جنوب شرق آسیا و تمام منطقه بحر هند نباید مینگرد .

به منبع جنگ و خطر جنگی برای خلقهای منطقه و تماماً بشریت تبدیل گردند ، این اعتقاد راسخ ما نه تنها بر تجربه عملی مناسبات بین اسلامی ، بلکه بر اصول وارزش های دین میبن اسلام که دین مشترک بسیار از همکاری و اعتماد در جهان

و فعالیت های دشمنان یکی از بنیاد گذاران و یکی از اعضای فعال آنست نیز به همین عقیده میباشد .

در حال حاضر کمیته مرکزی حزب دموکراطیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دموکراطیک افغانستان به منظور بهبود اوضاع بین المللی در منطقه و ایجاد فضای حسن تفاهم و اعتماد که ضرورت آن برای از را همسالمت و جنگ و برادر کشی و تفرقه آمیز ، بر اساس اراده نیک اندازی میباشد

آوردها و موافقیت های آنان را در امر اعمار جامعه نوین با قدر دانی و تحسین مینگرد .

حزب دموکراطیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دموکراطیک افغانستان در تزدهان این ابتکارات و پیشنهادات چند روز پیش ، در میانه ، آسیا میز و جنوبي ، جنوب شرق آسیا و تمام منطقه بحر هند نباید مینگرد .

کمیته مرکزی به مناسبت دو میان سالگرد انقلاب نور نشر گردیده است و امیدواریم که این ابتکارات ما با عکس - العمل مساعد و حسن استقبال مواجه شود ، ما یا روند تشنج زدایی معتقدیم که در بین افغانستان بین المللی و ایجاد فضا و روحیه و دول همسایه چنان اختلافاتی که دین مشترک بسیار از

از همه امکانات در عرصه سیاست خارجی در مقیاس منطقه و جهان از همه امکانات استفاده نموده و مساعی خستگی ناپذیری مبنول دارند .
 تحقیق و اجرای دگرگونی های متفرقی و مهم اجتماعی اقتصادی و سیاسی آغاز شد که پا سخنگوی آرزو های دیرینه مردم زحمتکشی ، قهرمان و شجاع افغانستان بود، جمهوری دموکراتیک افغانستان ، شورای انقلابی و حکومت که در رأس آن شاهزادون نور محمد تره کی منتشری عمومی کمیته مرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان قرار گرفت ، ایجاد گردید ، تدبیر عملی جهت کاهش قیم کالاهای مورد ضرورت او لیه و به منظور جذب فارغان بیکار مکانت ویسه های بکار و اعاده حق تعلیم و تحصیل برای هزا ران شاگرد یکه رژیم مستبد داود ازین حق آنان را محروم ساخته بود اتخاذ گردید ، همیشه محو دهقان توسط فرمان شورای انقلابی از زیر بارگران سود ، رشاد اقتصاد و کلتور نداشت سلم و گروی رها یی یافته و طرح اصلاحات دموکراتیک ارضی ریخته شد ، اعمار مکاتب و مساجد جدید آغاز یافت، همه این دگرگونی های یا فت این انتشار از زمان ۱۳۴۵ نشر گردید و براساس خطوط اساسی و ظایی افغانستان که در سال ۱۹۷۹ ثورانی افغانستان و تمام طبیعت این انتشار از زمان ۱۳۵۷ ، اقدامات برای

شان ، با لا بر دن سطح ذموکراتیک و پیرو نی از آن . ما .
 رفاه مردم و تا مین تو ده
 های وسیع ز حمتکشان
 از لحاظ مواد ضرورت
 اولیه ، و رفع نیاز مندی
 دهقانان از لحاظ افزار کار
 تخم بذری و کود کیمیابی
 اتخاذ ذگردیده است ، در
 مرحله دوم یا نوین انقلاب
 ثور که مردم افغانستان
 آنرا به حق بنام مرحله
 نجات انقلاب ، خلق وطن
 یاد میکنند کمیته مرکزی
 حزب دموکرا تیک خلق
 افغانستان و ظایف داخلی
 ذیل را در ساحه اقتضای
 اجتماعی و سیاسی در برابر
 خود قرار داده است .
 دفاع و تعکیم همه جانبه
 دست آوردهای انقلاب
 ثور حاکمیت دولتی و استقلال
 وطن محظوظان جمهوری
 دموکرا تیک افغانستان .
 تعکیم و حدت و دوستی
 برادرانه تمام قبایل ، اقوام
 و ملیت های افغانستان اعمان
 کوچک و بزرگ .
 تقویت هر چه بیشتر قوای
 مسلح پر افتخار جمهوری
 دموکراتیک افغانستان به
 حیث مدافع وطن و انقلاب .
 بسط و رشد دموکرا سی
 بر اساس اصول رهبری
 دسته جمعی و مرکزیت

- تحکیم و حدت صفو ف
 حزب دموکرا تیک خلق
 افغانستان . جلب توده های
 هر چه و سیعتر ز حمتکشان
 وسازمان های اجتماعی آن
 ها از طریق اتحاد در جبهه
 وسیع ملی پدروطن برای شرکت
 در امور رهبری دولت .
 محو و طرد کاملاً
 بقایای ناگوار گذشته از
 قبیل بی قانونی ، خود سری
 اختلاس ، کاغذ پرانی ،
 دست برد به بیت المال
 شوونیزم و ناسیو نالیزم ملی
 و غیره که با
 عقاید دینی و رسوم مردم
 ما مغایرت دارند .
 - تکمیل و تعکیم دایمی
 ارگان های امنیت دو لته
 وارگان های نظام عامل .
 - بهبود همه جانبه شرایط
 کار و زندگی طبقه کارگر و
 تمام ز حمتکشان کشور .
 - تا مین ز مینه های کار
 برای بیکاران و نیمه بیکاران
 مخصوصاً جوانان کشور .
 - با لا بردن سطح
 تعلیمات ، فرهنگ و تربیت
 فنی و حرفوی تو ده های
 مردم .
 - حفظ و رشد بهترین و
 ارزشمند ترین گنجینه های
 فرهنگی خلقهای وطن محبو ب

جانب امپریالیز م بین المللی و دیگر وسایل نظامی میباشد اتحاد شوروی ضامن شکست نا پذیری انقلاب ثور است . نقش خارندوی پر افتخار افغانستان نیز در امر دفاع از انقلاب ثور بسن مهم و با ارزش است ، طی دو سال گذشته خارندوی تحت رهبری حزب دمو کرا تیک خلق افغانستان به زیر واقعی مبدل گشت که از حیات ، شرافت و حقوق مردم جمهوری دمو کرا تیک خلق افغانستان بطور کاملا مطمئن دفاع مینماید افراد و صاحبمنصبان خارندوی مبارزه موافقانه را علیه جنایتکاران حرفی پیش می برد و در مناطقی که باند های تروریستی نفوذ مینمایند با قهرمانی وظایف بزرگ خویشرا اجراء میکنند .

کار کنان خارندوی همراه با قوای مسلح پر افتخار و وطنپرستان کشور در سر-کوبی باند های ضد انقلاب سهم فعال می گیرند ، خارندوی در اجرای وظایف خویش به کمک وسیع اهالی اتکاء نموده و مواردی پیش می اید که در آن زحمتکشان اطلاعات مهمی در باره محل اختفای سر کرد گان باند ها در اختیار خارندوی میگذاشد و حتی در دستگیری مستقیم

که در نتیجه کمک های برادرانه و بی شائبه اتحاد شوروی در دسترس ما گذاشته شده است و هنوز هم گذاشته میشود .

باید اضافه کنم که اردوی قهرمانانما نه تنها بهترین اسلحه بلکه دلیر ترین افراد خرد ضا بطان و افسران را نیز در اختیار دارد که بار ها وفاداری خود را به آرما نهای انقلاب ثور و آمادگی و تصمیم تزلزل نا پذیر خود را برای درهم شکستن تمام دسایس دشمنان افعان نستان به اثبات رسانده اند .

باین تر تیب امر عاد لانه و بر حق انقلاب ثور شکست ناپذیر است .

حمایت و پشتیبا نی زحمتکشان افغانستان وهمه نیرو های مترقبی کشور از سیاست و پلانهای مترقبی حزب دمو کرا تیک خلق افغانستان در جهت ایجاد زندگی نوین ، وفاداری قوای مسلح جمهوری ما به انقلاب ثور و آمادگی شان در دفاع از دست آورده های افغانستان باسلح دست داشتند خواهیم کرد ، من درینجا میخواهیم بدون هیچگونه مبالغه باد آور شوم که کشور ما دارای بهترین و عصری ترین اسلحه

بدین ترتیب خصوصیت لحظه جاری درینست که ما مجبوریم در برابر نیرو های متحد امپریالیز م بین المللی وارتعاع داخلی مبارزه کنیم حزب دموکرا تیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دموکرا تیک افعان نستان برای رشد و تحکیم قوای مسلح کشور در رابطه مستقیم بادفاع از دست آوردهای انقلاب ثور با دفاع از حیثیت و شرف مردم وطن محبو ب ما افغانستان اهمیت بزرگ قابل است .

با صراحت اعلام میداریم که افغانستان انقلابی منشاء تهدید و یا خطر برای هیچگوئی نبوده ، نیست و نخواهد بود ولی ما در آینده نیز شجاعانه و با قاطعیت کامل از استقلال و حاکمیت ملی خود از دست آوردهای انقلابی مردم آزاده و دلیر افغانستان باسلح دست داشتند شاهد دفاع خواهیم بود که کشور میخواهیم بدون هیچگونه مبالغه باد آور شوم که کشور ما دارای بهترین و عصری ترین اسلحه

و تسلیم دادن آنها به مقامات امنیتی کوشیده اند.

در بسیاری از شهر ها و قصبات افغانستان خودهایی گروه های دفاع از انقلاب و حفظ نظم را ایجاد نموده اند، عزاران وطنپرست جوان بطور داو طلبانه شامل خارندوی میگردند تا سلاح بدست با دشمنان انقلاب مبارزه کنند.

نقش بزرگ و قابل قدری را در سر کوبی ضد انقلاب و حفظ و تامین نظم اجتماعی کشور از گانهای امنیتی ایفاء میکنند، در حال حاضر در ارگانهای امنیتی افراد و فادر به حزب، صادق، باوجوددان باش همamt و از خود گذرکه اماده اند هر لحظه در راه امر مردم جان خود را فدا کنند، مشغول انجام وظیفه مسی باشند، حزب دمو کرا تیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دموکراتیک گذشته یعنی عقب ماندگی شدید، کشور ما به موافقیت های در رشد اقتصادی نایل شده است یک ماه و چند روز پیش سال ۱۳۵۸ هجری افغانستان تدبیر لازم را اتخاذ مینما یند تا ارگانهای امنیت دولتی به سپر مطمئن دفاع وطن محبوب مادر برابر نفوذ و قعا لیت خصمانه اجتن های امپر یا لیزم ارجاع و دیگر دشمنان انقلاب ت سور مبدل گردد. و واقعا خلمنگذار توده های عظیم مردم شرافتمند ما باشند.

حزب با محول ساختن و چینی باب افزایش یافت. مسوولیت های بزرگ به ارگان های امنیتی، خودنیز با هوشیاری مرا قب آن است که در کشور دائما قانون نیت بعضی دیگر از مخصوصولات اتفاقابی و حقوق و آزادیهای تضمین شده مردم تامین و رعایت گردد.

همو طنان عزیز! بعد از پیروزی انقلاب ثور مسايل مر بوط به تحقق عملی تغیيرات اقتصادی اجتماعی به نفع رشد اقتصاد

از جانب دیگر امکان دارد تا به دهقا نان مقدار بیشتر کود کیمیا وی تحويل داده شود و در شرایط زمستان بسیار سرد اهالی شهر ها از جهت انرژی برق تا مین شلم باشند.

حزب دمو کرا تیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دمو کرا تیک افغانستان معتقد ند که راه درست اجرای شمسی به پایان رسید که بنابر علل زیادی سال دشوار از رشد هم آهنگ، پلان شده و دینا میک سکتور های دولتی مختلط، کو پراتیفی، و ما تولید حجم قابل ملاحظه خصوصی اقتصاد ملی که یکد یگر را تکمیل کنند.

محصولات صنعتی و زراعتی را تامین نمود، بطور مثال تولید انرژی برق، کاندنسات توزیع های عظیم مردم گاز، نفت، کود کیمیا وی منابع کشور بر اساس به کار

بیشتر وسیع دستاورد های تنها در این کمک ها از گاز طبیعی افغانستان شصت و پنج فیصد میباشد. علم ، تحقیک ، و بلان گذاری معاصر ، به رشد همه جانبه سکتور دولتی که بیش از ۱۳۵۸ آن تنها در نتیجه کمک های وسیع و مساعدت های موثر اتحادشوری میسر گردیده است توجه دائمی مبذول کند.

پلان رشد اجتماعی اقتصادی جمهوری دموکراتیک افغانستان برای سال ۱۳۵۹

با در نظر داشت رهنمود های اساسی پلان پنجماله جاری و اهدافی که حزب دموکراتیک خلق افغانستان برای مرحله جدید انقلاب ثور تعیین کرده و با ملاحظه اوضاع موجود در کشور طرح و تکمیل گردیده است . در این پلان ، رشد بعدی اقتصاد بر پایه استفاده همه جانبه از منابع مالی داخلی و کمک های خارجی که بآ سخنگوی منافع ملی ها میباشد و همچنان استفاده موثر از منابع مادی و بشری پیشینی شده است .

بیش از هفتاد فیصد جمیع عمومی کمکها ای خارجی در پلان سال ۱۳۵۹ را سه میلیون کشور های جامعه سو سیا - لیستی احتوا میکند که از جمله سهم اتحادشوری به

از گاز طبیعی در این کمک ها برای سال ۱۳۵۹ تو لیدات غیر خالص ملی - نسبت بسال ۱۳۵۸ بیش از ۹ میلیارد افغانی یا ۵ ریال فیصد افزایش خواهد یافت. تطبیق پلان سال ۱۳۵۹ گام مهمی خواهد بود در جهت تحقق، تحویلات متعدد قیمت نفع رشد اقتصاد و مردم افغانستان .

ناگفته نباید گذاشت که در پلان سال ۱۳۵۹ بمنظور تحکیم ذیر بنای تو لیدی سکتور دو لتوی انجام اقدامات مؤثری پیشینی گردیده است هم اکنون در بخش دو لتوی اقتصاد ملی بیش از چهل فیصد کل محصولات صنعتی کشور تو لید میگردد ،

و تمام تجربه به همکاری بیش از شصت سال بین افغانستان و اتحاد شوروی نشان می دهد که همکاری بر منفعت دو کشور ما عامل مهم انکشاف اقتصادی افغانستان را تشکیل می دهد .

کمیته مرکزی حزب دموکراتیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دموکراتیک افغانستان ، سهمگیری فعال و تمریبخش سرمایه های خصوصی ملی را در امور انکشاف اقتصادی کشور قابل قدر دانسته و تدا بیرون مشخص پشتیبانی و حمایت دولتی از آن را طرح ریزی خواهد نمود ، تا بدین ترتیب نقش فعالیت های سرمایه داری ملی ارتقا داده شود .

اولين بار در طي چند سال اخير
عوايد و مصارف دو لتسى
معادل هم يگر بوده و به
سي و سه مليارد و هفتاد
پنجاه و نه مليون افغانى بالغ
مي گردد .

علم عده از ديداد عايدات
در بودجه سا لجارى افزایش
قابل ملاحظه قيمت گاز طبیعی
افغانستان است که به اتحاد
شوری صادر مي گردد .

از ديداد مصارفيکه در يـن
بودجه پيشبيـنى شـده است در
در جـهـ اول بـحـاظـرـ بالـاـ برـدـ نـ
سـطـحـ زـنـدـگـيـ مرـدـ وـ تـاـ مـيـنـ
خدمـاتـ مـخـتـلـفـ اـجـنـمـاـ عـىـ
مـيـباـشـدـ كـهـ عـدـمـ تـابـهـوـزـارتـهـاـيـ
تعلـيمـ وـ تـرـبيـهـ ،ـ صـحتـ عـاـمهـ
وـ مـخـاـبرـاتـ مـرـ بوـ طـ مـيـباـشـدـ .
برـ اـسـاسـ پـلـانـ انـكـشـافـ

اجـتمـاعـيـ وـ اـقـتصـادـيـ سـالـ ۱۳۵۹ـ
وزـيرـانـ جـمـهـورـيـ دـموـكـراـتـيـكـ
افـغانـستانـ اوـ لـتـرـ اـزـ هـمـهـ
رشـتهـ هـاـيـ مـهـمـ اـقـتصـادـ مـلـىـ
ازـ قـبـيلـ توـ لـيدـ بـرـ قـ وـانـرـ زـىـ
صـنـاعـيـ ،ـ زـرـاعـتـ وـ آـبـيـارـىـ ،ـ
مخـابـراتـ ،ـ تـرـانـسـپـورـتـ وـامـتـالـ
آنـ رـشـدـ خـواـهـ نـمـودـ .ـ درـ
ساـ لـجـارـىـ دـهـ هـزارـ جـرـ يـبـ

اـينـ دـوـ نـباتـ صـنـعـتـيـ رـاـ اـزـ
دـهـقـانـانـ باـ لـتـرـ تـيـبـ بـيـسـتـ وـ
سـىـ فـيـصـدـ اـزـ دـيـادـ بـخـشـدـ ،ـ
عـلاـوـ تـاـ درـ قـيـمـتـ كـوـدـ كـيـمـيـاـيـ
وـ بـعـضـيـ اـزـ ماـ شـيـشـنـ الـاتـ
زـرـاعـتـيـ تـنـزـيلـ وـارـدـ آـمـدـهـ .ـ
وـتـسـهـيلـاتـيـ جـهـتـ دـادـنـ قـرـضـهـ
هـاـيـ دـولـتـيـ بـهـ دـهـقـانـانـ فـراـهـمـ
گـرـدـيـدـهـ استـ .ـ

درـ سـاـ لـجـارـىـ چـنـدـيـنـ مـرـ گـزـ
کـرـايـهـ تـراـ کـتـورـ اـيجـادـ خـواـهـدـ
شـدـكـهـ باـ شـرـايـطـ سـهـيلـ دـرـ
جهـتـ اـنجـامـ خـدمـاتـ زـرـاعـتـيـ
مـخـتـلـفـ بـهـ دـهـقـانـانـ بـشـمـوـلـ
قلـبـهـ نـمـودـ نـ زـمـيـنـ هـاـيـ آـنـهاـ
فعـاـ لـيـتـ خـواـهـ دـهـ گـرـدـ .ـ

حـكـومـتـ جـمـهـورـيـ دـموـكـراـتـيـكـ
افـغانـستانـ بـهـ کـوـ پـرـاـ تـيـفـ
هـاـيـ مـخـتـلـفـ زـرـاعـتـيـ کـهـ تـاـکـنـونـ
تشـكـيلـ شـدـهـ وـ بـعـدـ اـزـ يـنـ
نـيـزـ بـصـورـتـ کـامـلاـ دـواـ طـلـبـانـهـ
تشـكـيلـ خـواـهـدـ شـدـ ،ـ کـمـكـ
هـاـيـ هـمـهـ جـانـبـهـ مـادـيـ وـ مـاـ لـيـ
مـبـذـولـ خـواـهـدـ دـاشـتـ .ـ

بنـابرـ پـيـشـنـهـادـ شـورـاـيـ
وزـيرـانـ جـمـهـورـيـ دـموـكـراـتـيـكـ
افـغانـستانـ بـودـجـهـ دـوـ لـتـىـ
سـالـ ۱۳۵۹ـ جـمـهـورـىـ
دـموـكـراـتـيـكـ اـفـغانـستانـ توـ سـطـ
بـيـروـيـ سـيـاسـىـ کـمـيـتـهـ مـرـ گـزـىـ
حـزـبـ دـموـكـراـتـيـكـ خـلـقـ
افـغانـستانـ تـائـيدـ وـ ذـرـ يـعـهـ
وـجـمـهـورـيـ دـموـكـراـتـيـكـ
شـوـ رـايـ اـنـقلـابـيـ تصـوـيـبـ نـهـاـيـيـ
رـسـيـلـهـ استـ کـهـ درـ آـنـ بـرـاـيـ

بـهـ منـظـورـ تـاـ مـيـنـ انـكـشـافـ
اجـتمـاعـيـ وـ اـقـتصـادـيـ زـارـعـينـ
كـشـورـ مـاـ وـ تحـكـيمـ اـتحـادـ
كارـ گـرـانـ باـ دـهـقـانـانـ غـرـضـ
حـفـظـ وـ توـ سـعـهـ بـيـشـتـرـ دـستـ
آـورـهـاـيـ انـقلـابـ ثـورـ ،ـ حـزـبـ
دـموـكـراـتـيـكـ خـاقـ اـفـغاـ نـسـتاـنـ
وـحـكـوـمـتـ جـمـهـورـىـ رـىـ
پـرـوـگـرـاـمـ اـصـلـاحـاتـ اـرـضـيـ
راـ روـ يـدـستـ گـرفـتـهـ اـنـدـ .ـ

باـ درـ نـظـرـ دـاشـتـ مـطاـلبـ
فوـقـ حـزـبـ دـموـكـراـتـيـكـ خـلقـ
افـغانـستانـ وـ حـكـوـمـتـ جـمـهـورـىـ
دـموـكـراـتـيـكـ اـفـغانـستانـ اـزـ
هـمـاـنـ آـغاـزـ مـرـ حـلـهـ دـوـمـ انـقلـابـ
ثـورـ بـهـ مـسـاـيـلـ مـرـبـوـ طـ بـهـ رـشـدـ
وـانـكـشـافـ زـرـاعـتـ وـ کـمـكـ
موـثـرـ بـهـ دـهـقـانـانـ کـشـورـ تـوـجـهـ
دـايـمـيـ مـبـذـولـ دـاشـتـهـ اـنـدـ
امـرـوزـ مـاـ باـ رـضـاـ يـتـ کـاـ مـلـ
خـاطـرـ ،ـ گـفـتـهـ مـيـتوـاـ نـيـمـ کـهـ
دولـتـ مـاـ تـوـاـ نـسـتـهـ اـسـتـ تـخـمـ
اصـلاحـ شـدـهـ گـرـدـ ،ـ پـختـهـ وـ
لـلـبـلـوـ وـ کـوـدـ کـيـمـيـاـيـ رـاـ درـ
دـسـتـرـسـ تـقـرـ يـيـاـ تـمـاـ
دـهـاـقـيـنـ مـسـتـحـقـ قـرـارـ بـدـهـدـ .ـ

جهـتـ تـسـهـيلـاتـ لـاـ زـمـهـ بـرـايـ
دهـقـانـانـ وـ تـاـ مـيـنـ انـكـشـافـ
تـولـيدـ پـختـهـ وـ لـلـبـلـوـ حـزـبـ
دـموـكـراـتـيـكـ خـلقـ اـفـغانـستانـ
وـجـمـهـورـيـ دـموـكـراـتـيـكـ
افـغانـستانـ تـائـيدـ وـ ذـرـ يـعـهـ
شـوـ رـايـ اـنـقلـابـيـ تصـوـيـبـ نـهـاـيـيـ
گـرـفـتـهـ اـنـدـ تـاـ قـيـمـتـ خـرـيـدـ

از هموطنان ما ۱ یجـاد اقوانین و صلح و آرا مشـنـش
 خواهد شد ، عرضه کـا لـاـها
 از طـرـیـق مـوـسـسـات دـو لـتـی
 و کـو پـرـا تـیـعـی اـفـزا يـشـنـه
 مـلاـحـظـه خـواـهـدـیـافت .

با یـدـخـاطـر نـشـانـسـاـخت
 کـهـعـاـیدـاـت بـودـجـهـدرـ
 سـالـجـارـیـهـمـازـمـنـبـعـ
 خـارـجـیـهـمـازـمـنـبـعـ
 دـاخـلـیـتـامـینـمـیـگـرـدـدـ ،ـمـنـاـبـعـ
 خـارـجـیـهـایـبـودـجـهـراـعـمـدـتـ
 کـمـکـهـایـکـوـنـاـگـونـکـشـوـرـ
 هـایـسـوـسـیـلـیـسـتـیـوـاوـلـتـرـ
 اـزـهـمـهـکـمـکـهـایـاتـحـادـ
 شـورـوـیـاـزـقـبـیـلـقـرـضـهـهـاـ
 کـرـیـدـتـهـاـ ،ـتـحـوـیـلـ
 بـلـاعـوـضـکـاـلـاـهـوـغـیرـهـ
 تـشـکـیـلـمـیدـهـدـ .

در گـذـشـتـهـهـاـمـرـدـمـنـجـیـبـ
 اـفـغـانـسـتـانـرـنجـهـاـ ،ـظـلمـهـاـ
 وـمـصـایـبـبـیـشـمـارـیـراـازـدـستـ
 رـزـیـمـهـایـظـالمـوـاسـتـشـمـارـگـرـ
 کـهـمـیـخـوـاـسـتـنـدـبـاـمـسـخـ
 وـتـحـرـیـفـصـرـیـحـاـصـوـلـمـقـدـسـ
 دـینـمـبـیـنـاـلـلـمـاـنـدـبـاـمـسـخـ
 نـاـپـاـکـوـغـرـضـآـلـوـدـخـودـوـ
 باـدـارـاـنـخـارـجـیـخـودـرـاتـامـینـ

نـمـایـنـدـمـتـحـمـلـشـدـهـاـسـتـوـلـیـ
 چـنـاـنـچـهـبـهـهـمـهـمـلـمـاـنـانـ
 وـقـعـیـکـشـورـمـاـبـخـوـبـسـیـ
 روـشـنـسـنـاستـاـصـوـلـدـیـسـنـ
 مـقـدـسـاـلـلـمـبـاـظـلـمـ،ـسـتـمـ
 اـسـتـشـمـارـ،ـاـخـتـلـاـسـ،ـهـتـكـ
 حـرـمـتـوـکـرـامـتـاـنـسـانـیـنـقـضـنـمـایـمـ

مرـدـمـمـغـایـرـتـکـاـمـلـدارـنـدـ ،ـ
 ولـیـاـکـرـرـزـیـمـهـایـکـذـشـنـهـ
 تـلـاقـتـمـیـوـرـرـیدـدـتـاـاـرـنـامـ
 مـقـدـسـاسـلـامـبـهـمـنـظـوـرـ
 پـیـشـبـرـدـسـیـاسـتـغـرـضـالـوـدـ
 وـفـرـیـبـمـرـدـمـاـسـتـفـاـدـهـکـنـنـدـ ،ـ
 کـمـیـتـهـمـرـکـزـیـحـزـبـ
 دـمـوـکـرـاـتـیـکـخـلـقـاـفـغـاـنـسـتـانـ
 شـورـاـیـاـنـقـلـابـیـوـحـکـوـمـتـ
 جـمـهـورـیـدـمـوـکـرـاـتـیـکـاـفـغـانـسـتـانـ
 درـمـرـحلـهـنـوـبـنـاـنـقـلـابـلـسوـزـ
 وـظـیـفـهـخـودـمـیدـانـدـ ،ـتـاـاحـتـرـامـ
 کـاـمـلـبـهـاـصـوـلـوـالـاـیـاـسـلـامـیـ
 وـآـزـاـدـیـوـمـصـوـوـنـیـتـتـمـاـمـ
 مـسـلـمـانـانـرـاـدرـاـدـایـفـرـایـضـ
 دـینـیـشـانـتـاـمـینـنـمـایـنـدـ ،ـهـرـ
 کـسـبـخـواـهـدـدـیـکـرـانـرـاـبـهـ
 تـخـلـفـاـزـاـصـوـلـدـینـاـسـلـامـ
 وـاـدـارـدـوـیـاـبـخـوـهـدـازـنـامـ
 مـقـدـسـدـینـاـسـلـامـبـرـایـپـرـدهـ
 بـوـشـیـ ،ـاـعـمـالـخـودـخـواـهـاـنـهـ
 وـغـرـضـآـلـوـدـشـخـصـیـوـیـاـ
 کـدـامـگـرـوـپـوـیـاـقـشـرـیـبـرـ
 خـلـافـمـنـاـفـوـطـنـوـخـلـقـ
 شـرـیـفـمـاـسـتـفـاـدـهـنـمـایـدـ ،ـ
 مـوـرـدـجـزاـیـقـانـوـنـیـقـرـارـ
 خـواـهـدـگـرـفتـ .ـمـاـهـمـچـنـیـنـ
 وـظـیـفـهـخـودـمـیدـانـیـمـتـاـشـرـایـطـ
 مـسـاـعـدـیـرـاـبـرـایـعـلـمـاـیـ
 وـطـنـپـرـسـتـدـینـیـاـفـغـانـسـتـانـ
 جـهـتـاـنـجـامـوـظـایـفـشـرـافـتـ
 مـنـدـانـهـوـوـالـاـیـشـانـاـیـجـادـ
 اـسـتـشـمـارـ،ـاـخـتـلـاـسـ،ـهـتـكـ
 حـرـمـتـوـکـرـامـتـاـنـسـانـیـنـقـضـنـمـایـمـ

و بهبود شرایط زندگی شان را
تا مین خواهند کرد . آزادی و استقلال و طن مایفا
نموده و مینما یند دراستخدا م بکارشمو لیت
کمیته مرکزی حزب
دموکرا تیک خلق افغانستان
شورای انقلابی و حکومت
جمهوری دموکرا تیک
افغانستان از آن پشتون
هاى منطقه قبایل نشین
افغانستان و هموطنان
دیگری که بنابرای عدالتی
مرحله دوم انقلاب ثور
و ستم های مختلف
جباران گذشته
ازوطن محبو ب خود مهاجرت
نموده اند یکبار دیگر دعوت
مینما یند . افغانستان اتخاذ ذ میگردد .
با انتکاء به اصول دین
مبین اسلام و آرمان های
و لای انقلاب ثور هدف
این سیاست تامین صلح
برابری و آرامش در منطقه قبایل
پشتون کشور و مصوب نیت
حیات ، شرف ، دارایی و
مسکن آنها می باشد .
کمیته مرکزی حزب
دموکرا تیک خلق افغانستان
شورای انقلابی و حکومت
جمهوری دموکرا تیک
افغانستان و طیفه خود می
دانند تا وحدت و دوستی
تمام ملیت ها و اقوام
افغانستان را اعم از کوچک
وبزرگ ، اعم از پشتون ،
تاجک ، هزاره ، ازبک ،
ترکمن ، بلوج ، نورستانی
وغیره به صورت مداوم تحکیم
بخشنده و تساوی واقعی
خوشبختی سعادت و ترقی
آنها را تامین نمایند .
قبایل پشتون ساکن در
مناطق جنوب و جنوب غربی
افغانستان همواره نقش
بارزی را در امر دفاع از

وقانو نا ، مجازات میگردد .
در موسسات تعليمی ، تعیین
اندازه دستمزد ، کاریسا
تقاعد و تر فیع در کار اصل
تساوی حقوق اکیدا رعایت
میشود ، تدا بیرون مختلف
اجتماعی و اقتضا دی از قبیل
بالا بردن سطح زندگی
ما دی و فرهنگی و تالیف
کتاب های درسی بزبان
های ملی از بکی ، ترکمنی
و بلوچی نیز جهت تامین
حقوق ملیت های ساکن
افغانستان اتخاذ ذ میگردد .
کمیته مرکزی حزب
دموکرا تیک خلق افغانستان
شورای انقلابی و حکومت
جمهوری دموکرا تیک
افغانستان و طیفه خود می
دانند تا وحدت و دوستی
تمام ملیت ها و اقوام
افغانستان را اعم از کوچک
وبزرگ ، اعم از پشتون ،
تاجک ، هزاره ، ازبک ،
ترکمن ، بلوج ، نورستانی
وغیره به صورت مداوم تحکیم
بخشنده و تساوی واقعی
خوشبختی سعادت و ترقی
آنها را تامین نمایند .

افغانستان از اعماق شعالیت مبارزه نماید. شمه مامور غنیت حود به منا به سبک بحربه دو لشی عستیم تا دستگاه دو لشی این امر را یادی از مهمترین تخصصی و دیگر خصایق پسندیده و یک شخصی ان افغانستان را هم در مرکز وظایف حود داشته است، بعد از پیروزی انقلاب اور وعده در ولايات در مجرای مونر ابشاری و آگاهانه مدنظر حلنه نوین ان اطاعت کامل از اراده و دستاوری شخصی و جانبداری های محلی بخصوص اندوه هارمه موریس ملی و نظامی له در بر حوره حزب و دولت قرار دهیم.

تمامین پیروز مندانه نقش رهبری حزب دموکراطیک خلق افغانستان در تمام نظام مرد می دشمنی می روز یعنده عنصر صادر و وطن پرست تعیین و تقرر یافتند، کمیته مرکزی حزب دموکراطیک خلق افغانستان و حکومت جمهوری دموکراطیک افغانستان و حکومت افغانستان دو لشی دو لشی دستگاه فعالیت و ساختمان دستگاه دو لشی باشد به موازات پیشرفت انقلاب ثور تکامل یا بد و ما موریس دستگاه دو لشی به صورت مدارم به احتیاجات و نیازهای های زحمتکشان متوجه باشند خود را با تمام هدف خود حزب دموکراطیک و جدان انقلابی در خدمت مردم درگذن قرار دهند.

هر یک از افراد جامعه موظفند که با تمام بقا یا ناگواره روکرا سی، دموکراطیک خلق افغانستان دو لشی سری بی نظمی اداری، خود سرانجام میتواند که دارای تجربه عملی و معلومات تخصصی کافی باشند، بنا بر این در قانون شکنی، بی انصبا طی خاطر نشان میسازد که در اختلاس، دستبرد به بیت امر تشخیص، پیشنهاد و المال و غیره با قاطعیت تقریز مسوو لین در هر رتبه میباشد.

مبتنی بر نکا لت اجتماع غصی و عاری از استثمار فرد از فرد میباشد.

حزب ما با انتکاء به پشتیبانی مردم، علی الرغم اشتباهات تیکه رخداده، توانست افتخار در هم شکستن تمام دسایسی و تو طهه های دشمنان داخلی و خارجی را کمایی نموده و بانجانت انقلاب ثور آنرا در مسیر اصولی آن قرار بدید.

این پیروزی ها نشان دادند که حزب مابر خور دار از پختگی و پایداری لازم سیاسی میباشد و قادر است با انتکاء به نیروهای سالم خود بر تمام مشکلات و حتی ناکامی های هو قتی فایق آید.

حزب ما علی الرغم انشعاب در صفو ف آن که سخت های او ل موجودیت خودلزو م با بر جاباقی ماند، بلکه آبدیده تر نیز گردید.

اکنون درین مرحله نوین تا مین خواسته ها و آرمان های ملی و دموکرا تیک انتقالب ثور تمام شر ایط لازم جهت تعکیم کامل عمومی توده های مردم را با درنظر داشت کامل رسوم و حدت سازمانی، عنعنات آنها در مرا منا مه سیاسی و ایده یالو خود اعلام داشته است.

ثبت حزب ایجاد رو حیه همچنین حزب ما اعلام حسن اعتماد و اصولیت نموده بود که هدف نهایی آن انقلابی در آن و همبستگی عبارت از اعمام راجعه نوین، تمام اعضا آن به دور گمیته

صنعتی، علمی، فرهنگی تعلیمی، اجتماعی و نظامی کار مینما یند با افتخار تمام

از عهد و ظایفی که حزب و دولت به آنها سپرده است برخواهند آمد.

ضمن تجلیل از دو میان

سالگر دیروزی انقلاب ثور با اطمینان کامل گفته میتوانیم که تمام تغییرات

سیاسی، اجتماعی و اقتصادی که درین دو سال

اخیر در کشور به و قوع

یبوسته است و همچنین پیروزی

خود انقلاب ثور مر هون نقش و فعلیت رهبری

وسازمانه ند هی حزب دموکرا تیک خلق افغانستان میباشد حزب ما به مثابه

حزب طراز نوین به مثابه

حزب طبقه کارگر و همه زحمتکشان گشود ما از روز

دگر گونی بنیادی سیستم سیاسی جامعه و ضرورت

تامین خواسته ها و آرمان انتقالب ثور تمام شر ایط

های ملی و دموکرا تیک لازم جهت تعکیم کامل عمومی توده های مردم را با درنظر داشت کامل رسوم و حدت سازمانی،

عنعنات آنها در مرا منا مه سیاسی و ایده یالو

در شرایط کنو نی بنا بر قلت متخصصین بعض اتفاق می افتد که این یا آن رشیق به وظیفه ای تقریز می یابد که در زمینه آن تجربه کافی ندارد و اکثر در ضمن کار با یید بیا موز ند بناء چنین رفقا مکلف اند که معلوم مات لازمه در زمینه و ظیفه

جدید خود را هر چه زود تر فرا گرفته و بکار ببرند.

نا گفته نباید گذاشت که در تشخیص و ترجیح پرسونل باید صدا قست و خصایل نیک اخلاقی و انسانی در نظر گرفته شود و به

اشخاص صصادق، متواضع با مسوولیت و اصولی که قدرت تشخیص در سمت

نیاز مندی های مردم را دارا هستند باید حق او لیست

داده شود، تمام ما موریان دولتی باید بر سرمه،

عنعنات و عقايد مذهبی زحمتکشان و تمام مردم کشور احتراز داشتند

ما یقین کامل داریم که کادرها و پرسونل رهبری که در سازمان های حزب،دوایر

وموسسات دولتی، زرا عنی عبارت از اعمام راجعه نوین، تمام اعضا آن به دور گمیته

و بسیج آنها در جهت فعالیت افغانستان توسط شورای های اجتماعی ، تصاویری انتقالی جمهوری دموکراتیک اخیر بیرونی سیاسی و افغانستان را کی از موافقیت دارالا نشای کمیته مرکزی حزب ما حاوی رهنمود های ثور میباشد ، در اصول افغانستان پایه ها و اصول سیاست اساسی جمهوری دموکراتیک افغانستان پایه ها و اصول سیاست سیاسی حزب میباشد ، هریک از اعضا ای حزب موظفند که ما هیئت متر قی سیاست حزب و تصامیم و اقدامات کمیته مرکزی آن و شورای انتقالی را به فرد فرد اعضا جامعه ما تو ضیح ایجاد نیز اتخاذ نمود که اجرای موثر و موفقانه این تصامیم توسط همه سازمان های حزبی و هریک از اعضای حزب اهمیت به سزا بی را در امر تعکیم و حدت اصولی حزب خواهد داشت .

اصول اساسی جمهوری دموکرا تیک افغانستان بادر نظر داشت مندر جست و آرمان های متر قی و دموکراتیک مرآمنامه حزب دموکرا تیک خلق افغانستان ، سیاست و فعالیت عملی حزب و مطابق به خصوصیات اقتصادی ، اجتماعی ، مذهبی ، فرهنگی و ملی افغانستان ترتیب و تدوین گردیده است .

اصول اساسی جمهوری دموکرا تیک افغانستان ضمن تعریف ما هیئت اجتماعی دولت ما اعلام میدارد که جمهوری دموکرا تیک افغانستان ، دولت مستقل و

هموطنان گرامی !

تصویب اصول اساسی مردم زحمتکش مسلمان افغانستان اعم از کار گران

مرکزی ایجاد گردیده است . ملاک واقعی و حدت و قدرت حزب صرف گفتار و اعلامیه نمیباشد بلکه اشتراک در فعالیت عملی بخاطر اهدا فوایران های حزب و هو فقیت های ناشی از آن میباشد .

چندی قبل پلینو م کمیته مرکزی حزب دموکرا تیک خلق افغانستان اساساً مه تعديل شده حزب را تصویب نموده و یک سلسله تصامیم مهم دیگر نیز اتخاذ نمود که اجرای موثر و موفقانه این تصامیم توسط همه سازمان های حزبی و هریک از اعضای حزب اهمیت به سزا بی را در امر تعکیم و حدت اصولی حزب خواهد داشت .

کمیته مرکزی حزب دموکرا تیک خلق افغانستان به فعالیت های تبلیغاتی و سیاسی وسیع در بین تو ده های مردم همواره اهمیت به خصوصی دایل بوده و معتقد است که این فعالیت ها باید همیشه مطابق با شرایط و وظایف ملزم روز و با در نظر داشت سطح آگاهی توده های مردم انجام گیرد ، هدف عمد از این فعالیت های تبلیغاتی در بین توده های مردم عبارت است از تنویر سیاست

در اصول اساسی جمهوری
دموکراییک افغا نستان
روظایف عمدہ اتباع افغا نستان
از قبیل احترام به قوا نیں
موجود و حقوق ومنا فمع
قانونی دولت و افسرا د
زمتکش خدمت صاقانه در راه
شگو فانی وطن، دفاع از
وطن و دست آورد های
انقلاب ثور، انجام خدمت
مقد س عسکری وغیره نیز
تصرب یه گردیده است.

بدين تر تيپ به حق
ميتوان گفت که تدوين اصول
اسا سى جمهوري دموکراتيک
افغا نستان گام بزر گى را در
راه تدوين قانو ن اسا سى
وا قعا دمو کرا تيک و متر قى
كشور ما تشکيل ميد هد،
منبع تا تدوين و تصو يپ

د هقانان ، کسی به کاران ، خصوصی و شخصی وجسد
کوچیان ، روشنفکر ان و سایر زحمتکشان ، تماں نیرو
های دموکرا تیک وو طنیر سمت
و تمام ملیت ها و اقوام کشور
است ، به عبارت دیگر دولت
جمهوری دموکرا تیک
افغانستان در راه تامین
خواسته شد ، سعادت آرا می
مردم ، مصورو نیت ، شرف
و ملکیت همه افرا دجا معه در
راه رسید همه جا نباید
انسان ، دفاع از حقوق
عنوانها و رسوم پسندیده
مردم خدمت میکند .

در اصول اسا سی
جمهوری دمو کرا تیکت
افغا نستان نقش رهبری-
کننده حزب دمو کرا تیکت
خلق افغا نستان بحیث
حزب طبقه کارگر و تما م
زحمتکشان کشور تا بید و
اسا سات حقوقی جبهه وسیع
ملی پدروطن که حزب دمو کرا تیک
خلق افغا نستان شورای
انقلابی و حکومت جمهوری
دمو کرا تیک افغا نستان
در صدد تشکیل آند معین
میگردد .

در اصول اساسی گفته میشود که در جمهوری دمو کرا تیک افغا نستان اشکال مختلف ملکیت اعم از ما لکیت دو لتی (دارا بی، عامه) کوپرا تتفه،

قانون اسا سی که شرا یط
مساعد لازمه را ایجاد میکند
فعا لیت های تمام مو سسیات
دولتی، وضع قوا نین جد ید
ودیگر فعا لیت های دو لتسی
وحقوقی باید مطا بق پرسنیپ
های اصول اسا سی جمهوری
دمو کرا تیک افغا نستا ن
صورت پکیرد .

همو طنان گرامي !

تحقیق آرما نهایی و ای
انقلاب ثور مستلزم اتحاد ،
همبستگی و همکاری متمث
ودا یمی تمام نیرو های مترقی
وو طنپر سنت کشور است ،
بهترین شکل این اتحاد تشکیل
جبهه وسیع ملی پدروطن است
که از خواسته ها ومنافع
حیا تی توده های هر چه
وسيعتر وطن ما نمایند گی
ميکند واسا سن سیا سی
آزرا اتحاد ويگا نی وا قعی
طبقه کارگر، دهقا نان و
رو شنفکران متر قی تشکیل
میدهد .

جهه ملی پدروطن عبارت است از
ائتلاف سازما نهای مختلف
سیاسی، اجتماعی، صنفی
کلتوری وغیره که نما ینده
وممثل منافع عام و خاص
کارگران، دهقانان، علماء،

کو چیان، رو شنفکران،
نظامیان، کسبه کاران، تجارو
سر ما یه دار ان ملي، جوانا ن
وزنان تمام ملیت ها و اقوام
افغا نستان میبا شند.

هسته سیاسی ور هبری
سیاسی جبهه ملی پدر و طن
را حزب پر افتخار دموکرا -
تیک خلق افغانستان، حزب
طبقه کارگر و همه زحمتکشان
وطن ما این مدافع واقعی
خو شبخختی و آزادی خلقها ی
افغانستان تشکیل مید هد

هموطنان شرافتمند :

رشد افغانستان کنو نی
و تبدیل آن به دو لت شکوفان
عصری اعمار جا معه مبتنی بر
آزا دی و عدالت واقعی
اجتمعاً عی حقیقتاً یک و ظیفه
بزرگ تاریخی است، به
انجام رسانیدن کاملاً
این و ظیفه عظیم تنها مربو ط
به پیروزی مرحله ملی و
دموکراتیک انتقال

خو شبینی ما در در جه
اول از اطمینان و ایمان کامل
به شها مت و دلیری مردم
واراده آهینین آنان در مبارزه
بعاطر ایجاد زندگی بهتر و
شاپسته قربانی های بیشمار
آنان نا شی از اعتقاد به
توانایی حزب ما و رهبری
جمعی آن در حل علمی مسائل
بیچیده ه جا معه است.

این توانا یی حزب امکا ن
حل همه مسایل و مشکلات
موجوده را به نحو شا یسته
دبر اساس آر مان های دیرینه
تمام وطن پرستا ن واقعی
کشور ما مبتنی بر تساوی
حقوق و عدالت اجتماعی
تامین مینماید و با لآخره کمک

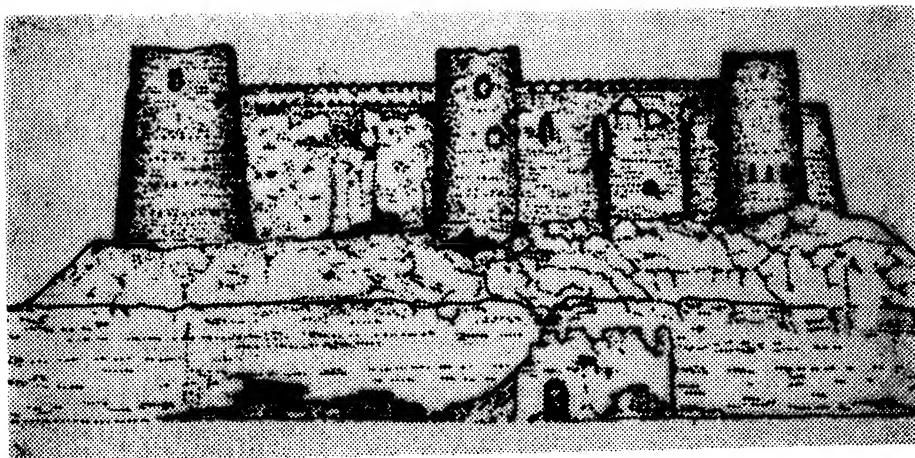
های شرافتمدانه و بیش از هزار
 دوستان واقعی افغانستان و خستگی .
 متر قی و اولتر از همه کمسک
 های کشور بزرگ و نیرومند
 اتحاد شوروی و دیگر کشور
 های جامعه سوسیالیستی، منبع
 الهام بخش خوبینی ما می باشد .

بناء به پیش بدون هراس زندگی
 دموکراطیک خلق افغانستان
 نیروی الهام بخش و رهبری
 کننده انقلاب تور و مرحله
 دوم آن نیروی رهنمای
 رهبری کننده جامعه ما .

افغانستان ، بسوی آیجاد
 زندگی و شکوفان باد
 وطن محبو ب ما افغانستان
 انقلابی و قهرمان .

پیروز ، فرخند و زندگی
 باد انقلاب تور این نقطه
 چرخش تاریخی مردم
 افغانستان ، بسوی آیجاد
 جامعه نوین فاقد استثمار
 فرد از فرد .

هرات پاکستان

(حمل - جوزا) ۱۳۵۹

شماره دوم ، سال اول

حبيب رحیق

مدارس هرات

سخن از مدارس هرات است ، هرات این زادگاه پیر انصاری و در سگاه امام رازی و آرامگاه مولانا جامی هروی، هرات در زمان زندگی این ابر مردان دان داش و تصوف و عرفان جایگاه مدارس شکو همند و حلقة های درس پیر و زند بوده است که این مرا کن دانش (مدرسه ها) برخی به تعلیم و تعلم دانشها اسلامی میل فقه و حدیث و صرف و نحو، لغت و ادبیات همت می گماشتند و گروهی دیگریه آموزش منطق و فلسفه و طب و ریاضیات و فلکیات مصروف بودند. هرات در طی چهار قرن اول بعد از هجرت پداشتن عده زیادی از شخصیت های علمی

و دینی خود ممتاز بوده و پر واضح است که این گرد هم آبی گروهی از شخصیت های علمی در زمانی واحد درینکه بعیط فرهنگی و بدون وجود مدارس و مراکز علمی نا ممکن میباشد. با تحقیق و بررسی در این باره مشکل است که قدیمترین بن مدارس رادر هرات نام بیر بهم ولی با مراجعه به مأخذ و مراجع موجود مدارس را میتوان چنین دسته بندی نمود. حوزه های درس اسلام و علوم دیگر که از چگونگی و کیفیت تشکیلات آنها اطلاع معتبری در دست نیست. مثل مجلس درس حضرت ابوالولید احمد بن ابی الرجا عبد الله بن ابی آزادی شاگرد امام احمد بن حنبل و امام ابو عبد الله محمد بن اسماعیل بخاری که در سال ۲۳۲ هجری در هرات وفات یافته و در قریه آزادان مدفون گشته است.^(۱)

و مجلس اسلامی فاضل ابو منصور محمد بن محمد بن عبد الله هروی که در سال ۱۶ هجری وفات یافته و شیخ الاسلام پیر هرات عبد الله انصاری در سن نهمانگی به مجلس درس او حضور می یافته و استماع حدیث و کتابت میکرده است.

و مجلس درس اسلام حافظ ابو الفضل محمد بن احمد بن ابی عاصی در باره وی گفته اند: «هو اول من سن بهرات تخریج الفواید و شرح اثر جال و انتصهیج» که این مرد دانش و عرفان در سال ۱۳ هجری وفات یافته و پیر هرات خواجه عبد الله انصاری در خرداد سالی هجری درس او را در یافته و استماع کتابت و حدیث میکرده است.^(۲)

نویسنده کتاب آثاره رات، تاریخها و آثار هاو رجالها از مدرسه بن نام سیبرد آبی عبید الدائمه بن سلام هروی نویسنده و ادب معروف، معاصر داھر یان و صاحب غرب یہب المعرفه توفی سال ۲۴۵ هجری در آن تحصیل دانش میکرده است.

در طی قرون او ایه مدارسی موجود بود که دارای تشکیلاتی و سیع و معین بوده و از چگونگی تشکیلات آنها اطلاعاتی در دست نیست. مثلاً مدارس نظامیه، اخلاقیه، عائیه و... که بیرون داشتند به تشرییح تاریخچه مختصر آنها.

(۱) آثار هرات ج ۱ ص ۶۶

(۲) ایضاً ص ۶۷ و ۷۲

مدرسۀ نظامیه:

بنیان‌گذار مدارس نظامیه که با تشکیلات و سیچ بو ای گسترش دانش‌های دند اوی همان عصر فعالیت سیکر دند خواجہ نظام الملک قوام الدین ابو علی حسن بن علی بن اسحاق طوسی است که در جمعه پاپن ده ذی‌قعده سال ۹۰۸ هجری تو لدیافتہ او وزیر آلبارسلان و ملکشاه سلجوقی است که در سال ۹۵۵ در بغداد مدرسه باشکوهی تاسیس و دایر نمود که این مدرسه بخاطر لقب نظام الملک مسخری بمدرسه نظامیه گردید و بهمن نام معرووف گشت. (۳)

از خلا، تحقیقات و تبعات چنین بر من آید که پیش از مدرسه نظامیه مدارسی وجود داشته که بمانند مدرسه نظامیه دارایی تشکیلات گسترده بی بو ده است.

در جوامع الحکایات و الوامع الرؤایات عوفی آمده که: «ابو انعباس فضل بن احمد اسفر اینی که تاسال ۱۰۰ هجری و زیر سلطان محمد غزنوی بو د در بلخ مدرسه بی بنا کرد».

نه کامیکه سلطان محمد (متوفی سال ۱۰۲ هجری) از فتح قنوج (۹۰۰ هجری) باز گشت

مسجد جامعی در غزنی بنا کرد و در جوار این مسجد مدرسه بی بنازها دوان راهه نمایس کتب و غرایب تصا نیف ائمه مشحون کرد و ائمه فقه و علمیه رو بدان نهادند و به تعلیم عالم دشغول شدند و از اوقات مدرسه وجود رواتب و مواجب ایشان موظف می گشت (۴). حمد الله مستوفی در تاریخ گزیده از وجود مدرسه بی در غزنیان بعد سلطان محمد خبرداده است. از شرح بالا چنین نتیجه گرفته می‌شود که شماره مدارس در قرن چهارم قابل توجه بوده اینکه بعضی از محققان قدیم نظام الملک را بانی مدارسی با چنان تشکیلات وسیع بودند شاید متوجه دو داین مدارس نبو داند.

مقارن با افتتاح مدرسه خواجه نظام الملک قوام الدین ابو علی حسن که بنام مدرسه نظامیه بخدا دشہرت یافت مدارسی بهمان شیوه و بهمان تشکیلات در بلخ، مر و هرات، فوشیج

(۳) آثار هرات، ص ۶۹ و ۷۰

(۴) ترجمه تاریخ یمنی، ص ۱۰۰

نیشاپور، اصفهان، بصره، آمل، تبرستان و سوچل بنا گردید که همه آنها نظامیه گفته شد.^(۵) در هر یک از مدارس نظامیه علاوه بر مدرسان و طالبان متولی و معیدان و خازنان دارالکتب و بواب و خادمان نیز مقرر بودند در مدرسه بغداد شش هزار طالب در می خواندند و برای هر مدرسه او قاف جداگانه از قبیل گرمابه، سرابهاو، دانه‌ها تعیین گردید و از عواید آن آسایش طلاب و مدرسان فراهم می‌شد و در این مدارس علوم فقه و تفسیر و حدیث و نحو و صرف و لغت و ادب تدریس می‌گشت.^(۶)

نظام العنكبوت بدرو نظامیه بغداد و نیشاپور بهمنه نکرد و در شهرهای دیگر مانند بصره و اصفهان و بلخ و هرات مدارسی هم بهمن نام ساخت. در نظامیه بلخ رشید الدین محمد بن عبد الجليل بلخی معروف به واط شاعر و نویسنده بزرگ و مؤلف حدائق السحر و مدح الشیر و ارسلان و تکش از آخرین سلسله خوارزم شاهیان پیش از مغول که در سال ۵۷۳ هجری وفات یافته خدمت آدم بن اسداله روی متوفی بسال ۵۳۶ هجری و بعده بزرگ تحصیل می‌کرد.^(۷)

در دایرة المعارف اسلامی آمده است: «در سوچل و هرات هم نظام العنكبوت مدارسی بنام نظامیه ایجاد گردید».^(۸)

از مدرسه نظامیه هرات تأثیر نهم ابلاغ داریم زیرا مولانا جامی هروی عارف و شاعر بزرگ این عصر تحصیلات او لیه دروس عربی و معانی و بیان را در این مدرسه آموخت.^(۹) یکی از جمله مدارسان نظامیه هرات ابو بکر محمد بن علی بن حابس الشاشی دانشمند شافعی است

(۵) آثار هرات، ج ۰۰۰۰۰، ص ۱۶۹

(۶) تاریخ ادبیات دکتور رضا ج ۲، ص ۲۳۷

(۷) معجم الادب، ج ۱، ص ۳۳۶ و ۳۳۷

(۸) دایرة المعارف اسلامی، ج ۳، ص ۳۰۳

(۹) آثار هرات، بحواله طبقات الشافعیه، یهیکی

لَهْ دِرْغَزْ نَهْ مِيزْ يَسْتَ وَذْهَانِيْفْ بَسِيَارِيْ در آن دیار نوشته و بنایه خواهش خواجه نگام الملکت به هرات آمد و تدریس نظامیه باو واگذار شد و سر انجام بسال ۹۸ ه در هرات وفات یافت (۱۰) و دو دیگر امام محمد بن یحیی ملقب به مجی الدین نیشا بوری فقیه معروف که هنگام غلبه طایفه غز بر خراسان بعلم فتوایی که علیه آذان نوشته بود بدست آنها شهید گشت و خاقانی را در رنای او اشعاری در دنا کث است (۱۱)

و سه دیگر مو لانا جنید بو دله در قرن نهم نو ر الدین عبدالرحمن جامی هروی تخصصیات ابتدایی خود را در نزد دوی آمود خت (۱۲)

مدرسه نظامیه هرات در حاشیه شمال بازار عراق (در مجلیکه اکنون منازل نشیخین قرار دارد) واقع بود و در عصر تمیوریان بر اثر سقوط مغاروفیع آن بنای مدرسه شکست یافت که امیر علیشیر نو این به ترمیم آن همت گماشت و بقول مؤلف خلاصة الاخبار « به تجدید عمار تش پرداخت و دو نفر از علمای دانشور را به منصب تدریس آن سرفراز ساخت (۱۳)

مدرسه غیاثیه :

بعد ازاو افعهٔ حریقی که سبب ویرانی مسجد جامع هرات گردید در حدود سال ۹۷ ه بنای جدید مسجد جامع هرات بدست سلطان غیاث الدین محمد بن سام غوری اغاز گشت و مدرسه بی برای و عظا و تدریس امام فخر رازی هروی در جو ارس مسجد ساخته شد (۱۴)

عده کشیری از محضر درس امام رازی هروی در این مدرسه فیض میر درند و استفاده می نمودند بقول جرجی زیدان: « هر موقع که امام المتكلمين فخر الدین ابو عبدالله محمد بن حسین رازی سوار می شد سیصد شاگرد پایی را کاب او راه می افتادند (۱۵)

(۱۰) شماره اول سال چهارم مجله در مقاله بی قلم دو کتو رصفا

(۱۱) هدیۃ الاجاب ص ۲۴۷ (۱۲) تکمله حواشی تفحیمات الانسر، ص ۳۵

(۱۳) خلاصة الاخبار، ص ۹

(۱۴) آثار هرات . . . ج ۱ ص ۳۶

(۱۵) تعلیم اسلام ترجمه علی جواهر کلام ص ۹۲

در مجلس و عظا امام فخر رازی سه هزار کس اشنا کنند و این عدد سه صد نه
هم کتاب امام فخر رازی هروی بو دند میرساند که شماره شاگردانش بمراتب زیاد تر
بو دند. و هم بنقل از طبقات الاطباء ابن اصیبعه: « و قریکه امام فخر رازی هروی تدریس
دیگر دارد است شاگردان مخصوص او زین الدین کشی، قطب الدین مصری و شهاب الدین
نیشا بو ری با او همراه بو دند و اگر از دادن جواب بمشکلات شاگردانش عاجز نیستند
آنگاه خود فخر رازی هروی به رفع مشکل آنها میردراخت. (۱۶)

پکصدو اندی سال بعد از بنای این مدرسه در جوار مسجدجامع هرات که بنام مدرسه خیامیه
رسمی گردیده بو دملکت خیات الدین کرت (۷۰۷ - ۷۲۹ ه) به ترمیم و توسعه مسجد
جامع هرات همت گماشت و مدرسه یعنی دیگر در جانب شمالی مسجد جامع بنادر کرد که به پندار
نو یسمنده کتاب شاید مدرسه اخیر در جوار مدرسه اولی بناسنده باشد. (۱۷)

مدرسه میرزا:

بنیانگذار مدرسه میرزا سلطان حسین میرزا با یقرا بو دو بخطاطر همینست که این مدرسه
یاد رعصر زندگی خود سلطان حسین میرزا با یقرا او یا بعد از آن بنام مدرسه میرزا شهرت یافته است.
شیخ بهاء الدین عاملی که زمانی در هرات زندگی میگردد و از غالبان مدرسه میرزا بود در
وصفت مدرسه میرزا ایاتی دارد که آن ابیات در مسجدی عده داد استهایش بنام کشکول آمده است (۱۸).
شادر و ان استاد فکری سلجوقي از قول مرحوم مفتش سراج الدین روايت نموده است که
مدرسه سلطان حسین میرزا معلمترین بنایی داشته و وضع بنای آن تاحدی بمانند مدرسه
مهده علیا (گو هر شاد) است با این تفاوت که مدرسه میرزا از مدرسه گو هر شاد بزرگتر
و دو صفحه شمالی و جنوی آن از ایوان مقصود است. گو هر شاد کلا ذرا و بلند بالا
تر بود در جانب مغرب رواقی بزرگ و در نهایت ارتفاع و در عقب رواق گنبدی بزرگ

(۱۶) زندگی امام فخر رازی هروی ص ۵ بنقل از نزهات لقوب

(۱۷) آثار هرات . . . ج ۱ ص ۶ بنقل از کشکول

(۱۸) خیابان ص ۲۰

ساخته و قبر سلطان حسین و قبو ری دیگر... در آن بقیه دیده می شد.

از جاذب شرقی نیز رواقی عالی و متوسط بصحب مدرسہ مشرف و از بن رواق مانند مدرسہ گو هر شاد دری به کریاسی مدرس باز بود و از از ریا س دری به مشرق گشوده که در گاه مدرسہ بو دو دور دیگر شمال و جنوب بسوی دو شیستان بزرگ باز می شد که در گاه مدرسہ هم هم بیکار دید ما نند مدرسہ گو هر شاد دریمین ویسار رواق در گاه دو غرفه تخته ای در نتایج نفاست جلوه میکرد

در دو پایه رواق درونی یعنی پایه های رواق در گاه و راهرو ویلانگان دوقطعه سنگ رخام بطول ذخیره دو گز قایم بدیو اور نصب بو داین دوقطعه سنگ مانند بلور شفاف و صیقلی بو دو روی آن بنقوش زیبا کنده کاری شده و بکا شیهای هفت رنگ بصورت خاتم پر کاری و بمهارت ترسیم و نگین نشانی شده بود که پنداشتی تقطعاً است که ماهر ترین زمان آن را نیما کاری و تر زین نموده در وسط سنگ اولی به کاشی لاجوردی این مصروع بر کاری گستاخ بود

در عهد شاهنشاه سکندر او رنگ.

و در وسط بقیه دو می:

شد صلاح و صفا میانه شیشه و سه ک

نیز از جمل از زیر صفا شهان و از وسط مدرسہ میانه داشت و از زیر صفا جنوی بیرون نهاده و چهار منار پر کار و رفیع نهاده چهار گوش این مدرسہ واقع بود از همه منوارها باند بالاتر بود (۱۹)

در مدرسہ و خانه هشت نفر از مشاهیر علمای دانشی و به منصب تدریس مفتخرا و سرافراز از اینه و از آفاق همایون به وظایف کرماند، حظوظ و بهره و رهیگر دند (۲۰) از این بنای رفیع امر و ز تنه اچهار منار در چهار زاویه آن باقیمانده است.

(۱۹) خلاصه الاخبار ، ص ۱۷

(۲۰) خیابان ص ۲۲

مدرسۀ اخلاقیه :

در سال ۱۸۶۹ بهمت امیر علیشیر نو این درجو ارمدرسه گو هر شاد مدرسه میر ز اینجاد گذاشته شدو خانقاھی در کنار آن پیاگشت امیر علیشیر نو این قبلاً مسجد و دارالحفظ و دارالشفایی در همان نزدیکی تعمیر کرده بود و موقوفاتی برای مصارف آینده ایند کور و ساکنان آنها تعیین کرد و بوضع ساخته ام مدرسه اخلاقیه چنان مدرسه گو هر شاد بود با این تفاوت که در و از مدرسه میر علیشیر بجانب جنوب باز می شد. (۲۱)

صاحب خلاصه‌الاخبار مینگارد که: «در دو بقعده شریفیه (اخلاقیه و خانقاھ) هفت نفر از فضلای واجب الاحترام و علمای اعلام به تحقیق رسایل دینیه و تدقیق علوم تعلیمی (یقینیه) مصروف بودند و طلبۀ آنها به فراغ بال به مطالعه و استفاده قیام و اقدام می نمایند و از برگات این بقاع آنکه از زمان بنای ایل یو معا هذا چندین هزار کس از اطراف عالم اینجا آمدند و باندگ زمانی دانشمندانشده و بوطن خویش مراجعت نمودند و بسیاری از طلبۀ این دو بقعده به منصب تدریس سرافراز گردیدند. (۲۲)

از رسالت و قفیه امیر علیشیر بر می آید که برای تدریس اصول فقه و حدیث دو تن از دانشمندان وظیفه داشتند که در حلقه درس هر یک یازده طالب عام حضور و پنج تن دانشمند دیگر به تحقیق و تأثیف مشغول بودند. (۲۳)

مدرسۀ مخدوم:

این مدرسۀ به صفت صفا و لطافت هوا مو صوف و معروف بود (۲۴) و محل آن در حاشیه جنوبي بازار عراق مقابله مدرسه نظامیه هرات قرار داشت و بجامی هروی تعلق میگرفت و هنوز هم بنام مدرسۀ مخدوم یاد میشود.

(۲۱) خلاصه‌الاخبار ص ۹۱

(۲۲) رز رز رز

(۲۳) (۲۴) متن‌مهدیو امامیر علیشیر

مدرسهٔ فصیحیه:

مدرسهٔ فصیحیه از بنایهای فصیح الدین، محمد نظامی بود که او از جمله دانشمندان ریاضی و حکمت بوده است و امیر علی‌شیرا کثیر تداولات رادر شاگردی اوفر اگر فته و ازوی به آق خوند تعییر می‌کرد و تدریس مدارس اخلاقیه، خیانیه و بدیعیه را به او و آگذار شده بود. (۲۵)

مدرسهٔ بدیعیه:

بدیع الزمان پسر سلطان حسین بایقرابنیا نگذرانه مدرسهٔ بدیعیه بود که این مدرسه رادر زمان حیات پدر ساخت و در هنگام تأثیف خلاصه‌الاخبار امیر صدر الدین یوسف وظیفه تدریس آن را به عهده داشت. (۲۶)

مدرسهٔ امیر فیروز شاه:

امیر جلال فیروز شاه وزیر شاهرخ مدرسهٔ خانقاہی بناهایت تکلف ساخت که مدرسان آن دو نفر بودند و مدرسهٔ اش بنام مدرسهٔ امیر فیروز شاه مسمی گردید. (۲۷)

مدرسهٔ شاه هرخ:

شاه هرخ در اوایل فرمانروایی اش مدرسهٔ بی بناهاد و در آن خانقاہی ساخت و موقوفاتی بآنها تعیین نمود.

مدرسه شاه هرخ در شمال شهر بنا شده بود دو صحن و سیع و صفه و طاق رفیع بادو مناره بلند منشی به طلا و لاجورد و کتابخانه مشتمل بر نفایس کتب معقول و منقول از خصوصیات آن بود و چهار تن از مسجرب ترین دانشمندان عصر وظیفه تدریس راعهده دار بودند و به سرپرستی خانقاہ پارسا مقبول شیخ الاسلام خواجه علاء الدین چشتی برگزیده شده بود در سال ۸۶۷

(۲۵) خلاصه‌الاخبار، ص ۱۹۰—۲۰۰

۱۶ = = (۲۶)

(۲۷) خلاصه‌الاخبار

دور نمای چهار منار از پایانی مدرسه سلطان حسین بایقرا

گنبد مدرسه گو هر شاد با کلاه درویشی آن (گنبد سبز)

عبدالرزاق سمرقندی صاحب مطلع السعدین شیخ خانقاہ بود.^(۲۸)

مدرسۀ گوهرشاد :

قرار روایات بودی گو هر شادیگم دختر ملک خیات الدین آخر بن شاه خاندان کرت است او همسر شاه رخ میر زابود تاریخ تو لدش معلوم نیست اما تاریخ شهادتش نهم رمضان ۱۲۸ هجری ثبت شده است.

گو ه شادیگم زنی واصل، دانشمندوههن پر و بود در آو ان سلطنت شو هر دانش پروش شاه رخ بنام مدرسۀ باشکوهی در هرات پرداخت که بنام مدرسۀ گو هر شاد (مهدعلیا) مسمی گردید.

در قاموس جغرافیایی افغانستان آمده که گو هر شاد مدرسه‌ی بزرگ بنا نهاد و مدرسه‌ی عمدۀ هرات را در آن جمع نمود و در توسعه علم و کثرت علمای آن خطه بهترین خدمات را از جام داد و ما هر ترین معماران، حجاران، کاشی‌کاران و خطاطان و نقاشان را از نواحی مختلف طلبیده و از مال خود مبلغی را صرف این مدرسه نمود تا بنای مدرسه به کمال زیبایی از بیام یافت.

مدرسۀ گو هر شاد و مقبره آن تازمان سلطنت حسین میرزا (۱۳۶۸-۱۵۰۵ م) نیز آباد و با رونق و شکوه همند بود.

خواوند میر صاحب خلاصه‌الاخبار درباره این مدرسه ذو شنبه است: «به حیله تحکیف و زبور و زینت و وسعت و رفعت مذین و از اکثر بقاع این بلده جنت صفات ممتاز و مستثنی و در این اوقات چهار نفر از علمای پسندیده صفات در آن بقعة فایض البر کات بدروس و افاده قیام و اقدام می‌نمایند و از موافقاتش به خط و افرجه حظوظ و بهره و رمیگر دند».

همچنین با بر در ۹۰۹ هجری مدرسه و مقبره را بحال رونق و شکوه خاص دیده و در کتاب خاطرات خود از آن یاد کرده است.

کترستی و یلسن در تاریخ صنایع ایران در بارهاین گنبدنو شته است: «مقبره گو هر شاد هنو ز در هرات باقیست و آن بناییست مربع شکل که گنبدش سه مرتبه دارد او نی برای تزیین فضایی زیر گنبد وسطی برای نگهداری و گنبد خارجی که بدنه آن مدو ربو ده با کاشی های آبی رنگ پوشیده شده است این مقبره سابقاً به بنای دیگری وصل بو ده و هفت مناره بسیار بزرگ و بلند در نزد یکی آن قرار دارد دو تای آن بمصلای معروف تعلق داشته که گو هر شاد آن را ساخته و چهار مناره دیگر به مقبره سلطان حسین باقر ا که بعداً ساخته شده تعلق دارد این گنبد دارای سه پوشش بو ده و پوشش آن بدون راه بو ده و از سو راخ سقف دو م گنبدسوم بنظر می آید قسمت زیادی ازین بناء مدرسه سلطان حسین بیرون با منواره های آن تا شروع سالهای ۱۳۰۳ - ۱۳۰۴ آباد و معمور بود (۲۹)

کاشی کاری این مدرسه رنگین بو ده و بر سرم الخط میر که هر اتنی نگاشته شده بو ده یک قطعه سنگ مورق شنگی که تاریخ تعمیر مدرسه در آن ذکر رفته بخط ثلث جلی بقلم خطاط شهر جعفر جلال هروی نگاشته شده که آنون در موذیم هرات موجود است (۳۰) .

در قاموس جغرافیا یی افغانستان آمده که معمار این مدرسه شریف و این بنای عالی استاد عماد الدین هروی بو د که در سال ۸۴۲ وفات یافته و در هرات نزد یک مقبره سادات مدفون گشته است.

بدون این مدارس ، مدارس دیگری در داخل و خارج شهر هرات دایر بود مانند مدرسه چهار منار که مولانا غیاث الدین طبیب مدرس آن بو د مدرسه سلطان آغا و مدرسه کو کلناش و مدرسه امیر غیاث بخشی و مدرسه سید غیاث الدین محمد غبان (۳۱)

(۲۹) گویای اعتمادی، آبدات نفیسه هرات.

(۳۰) قاموس جغرافیا یی افغانستان ، جم ، ص ۱۸۵

(۳۱) خلاصه اخبار -

نگاهی به پسمانظر

تاریخی هرات

هرات که یکی از شهرهای پهناور، عظیم و آباد خراسان دو راه اسلامی و آریانا کهنه بشمار می‌رود در شمال غرب افغانستان واقع است.

ارتفاع شهر هرات از سطح بحر به حدود (۲۷۰۰) فوت می‌رسد (۱) و درین ۳۵ درجه ارتفاع شهر هرات از سطح بحر به حدود (۲۷۰۰) فوت می‌رسد (۱) و درین ۳۵ درجه ۳۱ دقیقه . ۷ ثانیه و ۵۵ درجه . ۵ دقیقه . ۷ ثانیه طول البلد شرقی و ۱۵ درجه ۵۵ دقیقه . ۳۱ دقیقه . ۷ ثانیه عرض البلد شمالی قرار دارد. (۲)

هرات دارای موقعیت تجاری می‌باشد. چه نهضه اتصال با محلات آسیا بوده و تو سط راه اسلام قلعه به ایران، از طریق راه چمن قندھار به هندو بوسیله راهدار و چاق (سر و کوچک) و گلران به اتحاد جماهیر شوری و صلی می‌شود و یک درگز بهم تجاری را می‌سازد.

هرات از موقعیت جغرافیایی مطلوب و برخوبی نیز برخوردار است آب و هوایی معتدل و فرجیخشی دارد، بعدی که این موقعیت مطلوب و این حسن اعتدال اقلیم هرات، همواره در طول تاریخ، توجه آشنازه امرا و شاهان را بخود جلب کرده و از طرف مؤرخین و

(۱) رهنمای هرات، محمد ابراهیم رجایی (هرات: بطبعه دو لشی اسد ۱۳۴۷) ص ۱.

(۲) قاموس جغرافیایی افغانستان، جلد چارم، به اهتمام محمد حکیم ناضر (کابل: بطبعه

دو لشی، از نشرات انجمن آریانا دایرۃ المعارف، اسد ۱۳۴۹) ص ۱۷۲.

تلذکره نویسان با بهترین عبارات و زیباقرین تشبیهات تعریف و توصیف شده است.
در موردنگو نگی تاسیس و بنای شهر با مقانی هرات، روایاتی فراوان است و مؤرخین
و تذکرہ نویسان گفته‌ها و عقایدی گوناگون و در عین حال ناهمگون ابراز نموده اند.
از جمله، سیف بن محمد بن یعقوب هروی (متولد ۶۷) در «تاریخ خانه هرات» هشت افسانه
در باب تاسیس و بنای شهر هرات ذکر نموده است که البته ذمیتوان به حیث روایات سوچ و درست
تاریخی روی آن حساب کرد.

به وجب این افسانه‌ها، بعضی تاریخ‌نای هرات را به زمان طهمورث بن هوشمنگ بن
فر سبب‌ان که بیوی هرث بر بوط سیدا زند و عده‌یی چنین عقیده دارند که هرات تو سط (هری)
دختر پیغمبر اکرم‌خانه شده است و برخی هم ابراز می‌دارند که اصلاً اسکندر مقدونی زمانی که به
افغانستان آمده هرات را بنام کرده است.

و اما روایات و نظر یادی هم هست که پیشتر شکل تاریخی دارد تا افسانه‌یی، مثلاً:
ربیعی فوشنجه در «کرت نامه» که اثر مشهور رحمسی اوست، ذکر می‌کند که گوشی از
از شهر هرات یعنی فوشنج را ارد شیر با یکان بنا نمود و آراسته گردانیده است.

صاحبان «حبیب السیر» و «روضات الجنات» و «روضۃ الصفا» ازین گفته ریبعی فوشنجه چنین
نیز چشمگیر نماید که گویا هرات را در شیر با یکان ساخته است، در حالیکه اسنان دور روایاتی نیز هست
که تاریخ بنای هرات را پیشتر از ساسانیان نشان می‌دهد و حتی سوچ دیت و آبادی هرات
را در زمان زر داشت نیز ثابت می‌نماید، چنانچه در فقره (۱) در بخش وندیداد از کتاب
او سنتا در وصف هرات چنین خوانده می‌شود: «من که اهواز را از داهستم در بهترین جای‌ها
و شهرهای که آفریده‌ام اور و ای (هری ب هرات) پر از سبزه است»^(۳) بهین ترتیب در کتاب
او سنتا در فرگردنهم، در باره هرات چنین ذکر شده است:

(۳) او سنتا بخش وندیداد، چاپ حیدر آباد دکن ص ۱، نقل از مقدمه روضات الجنات بقلم
سید محمد کاظم امام، ص ۱.

نگا هی به پسندیدن

«من که اهو را مزدا هستم در بهترین مکانها و شهرهایی که آفریده ام ششم هرات دارای بسیار رو دخانه است.» (۲)

پس، معلوم است که هرات در زمان تدوین اوستانیز معمور و آباد بوده، و شاید ارشیور با بکان ضمن اعمار فو شنج - که گوشی از هرات است - ویرانی های این شهر را نیز آبادو تر نمیمذموده باشد. نیز یلدرمین، در کنیبه های داریوش هیخاپشنی نیز نام هرات آمده است که اینها هم‌همه بدل ساخته و آبادی هرات در زمانه های قبل از اسلام سیتواند باشد. از سویی، در دوره های بعد از اسلام نیز هرات از طرف بزرگان، مؤرخان و جغرافیه نگاران زیادی تو صیف و تعریف شده است.

درینجا از آنچه تعریف هاو تو صیف ها، چند قولی را نقل می‌کنیم. مقدسی مؤلف کتاب «احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم» تالیف ۳۷۵ ه چنین مینگارد: «هرات بوستان خر اسان است. عمارت آن بهم بیوسته است. مردمش زیر لک و شوخ و شنگ و دارای ذوق ادبی می‌باشد، از هرات انواع شیرینی و پارچه‌های اعلابه کشورهای مختلفه دیگر فرمتاده می‌شود.» (۳)

در سال ۶۰۷ که یاقوت حموی در هرات بود، وضع هرات را چنین دیده است: «هرات شهر بزرگی است از امتهات بلاد خر اسان، من در سال ۶۰۷ که در خراسان بودم در آنجا هیچ شهری سه متر، بزرگتر، زیباتر، پاکیزه تر و پر جمعیت تراز هرات در خراسان ندیدم، با غها و آبهای جاری بسیار و نعمت فر اوان دارد، شهر هرات مملو از علماء دانشمندان و تو انگر ان است.» (۴)

۳ - اوستان: بخش و ندیداد، ص. ۱، نقل از همان مقدمه.

(۱) احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم، شمس الدین ابی عبد الله احمد بن ابی بکر الشافی المقدسی، ج لیدن، ص ۹۹ و ۳۰۷، نقل از قول سید محمد کاظم امام در مقدمه کتاب روضات الجنة، ص ۶-۷.

(۲) معجم البلدان، یاقوت حموی، جلد م، ص ۸۵-۶۵، لیبریک، نقل از قول سید محمد کاظم امام در مقدمه همان کتاب، ص ۸-۹.

حمداللهست توفی در کتاب «نُزْهَةُ الْقُلُوب» در حدود دسال ۷۳ زیر عنوان «ذکر خرامان» می‌نویسد: «هرات از اقلیم چهارم است. طولش از جزایر خالدات «صلدک» ۱۱۴ و عرضش از خط استوا «لدک» ۴۰ هرأت نام امیری از توابع جهان پهلوان نر یمان ساخت (؟) اسکندر رو می‌بعداز خرابی تجدید عمران شد. در بارو ش نه هزار گام است و هوایی در غایت نیکویی و درستی دارد و پیوسته در تابستان شمال و زد و در خوشی آن گفته اند (لوجمع تراب الاصفهان و شمال هرات و بالاخوارزم فی بقیه قل الناس یموت فیها ایدا) . . . و آتش از نهر چه هر یروز است با غستاخش رسیارست و هجده پا زدیده است متصل آن شهر از سیوه هایش انگور پیخرا و خربزه نیکوست و مردم آنها سلاح و رز و جنگی و عیار پیشه باشند . . . و در آنجا قلعه بحکم است، آنرا شمیرم (؟) خواند و برده فرسنگی هرات بر کوه آشخانه بو ده است آنرا ارشک گفته اند و این زمان قلعه امکانیه همگویند و بین آشخانه شهر کنیسه نصاری بو ده است. واژیز از کبار او لیا و علماتو بت شیخ عبدالله انصاری معروف به پیر هری و خواجه محمد ابوالولید امام فخر الدین رازی است و در حق خوشی هرات گفته اند:

گر کسی پرسد ترا کفر شهرها خوشت رکدام

ارجو اب راست خواهی گفتن او را گو، هری

این جهان را همچو در یادان خرامان راصد

در میان این صد شهربه هری چون گو هر، (۷)

هرات کهن از حیث و سعت آبادی خود نیز با هرات امروز زفرق هادارد.

بطو ریکه در چند قرن پیشتر از بزرگترین شهرهای خراسان بشماری رفتگه است

حمداللهست توفی در «نُزْهَةُ الْقُلُوب» در مورد بزرگی، آبادی و مدنیت هرات عهد اکان خوی ر چنین نگاشته است:

(۷) نُزْهَةُ الْقُلُوب، حمداللهست توفی تصحیح محمد دیرسیاقی (تهران: ۱۳۳۶)

«درین حکومت ملکان غور دوازده هزار دو کان آبادان بوده و شش هزار حمام و کاروانسر او طاحونه و پیصد و پنجه و نهادر سه و خانقاوه و آتش خانه داشته و چارصد و چهل و چهار هزار خانه مردم نشین بوده است.» (۸)

لیکن بقول، قلفر هنمای هرات، تالیف سال (۳۸۳۷) شهر هرات امروز دارای (۳۸۳۷) دکان (۲۱) حمام، (۹۰) کاروانسر، (۱۷۵) مسجد، (۶۵۷۸) در بندحو یلیمه کون و (۱۷) تیجهه بیباشد. از مقایسه این ارقام با ارقام کتاب «نز هتل القلوب» بزرگی هرات کهنه نسبت به هرات امروز بخوبی نمودار نمیشود.

البته از بین رفتن این همه آبادی و مدنیت در دراز نای چند قرن، از خود عملی داردو علل میکانیکی آن همانا حمله ها، تغیر بیهوده، غارت ها، وقتل عام هایی است که توسط بیگانگان و شاهان ستمگر غارتگر درین پرشکوه شهر باستانی صورت گرفته است.

در پهلوی این علل میکانیکی علل اقتصادی نیز نقش داردو آن از بین رفتن راه های تجاری هرات است که به این شهر موقعیت تجاری خوبی بخشیده و اقتصاد آنرا غنی ساخته بود. از آغاز فتوحات اسلام تا امروز زد رعین حال که این شهر باستانی به تحولات و تغییرات فراونی رو برو شده، چندین بار نیز با مدنیت پرشکوهش جو لا نگاه سه ستوران اعراب مهاجم کشتار گاه مغلولان غارتگر و تخر بیگانه سپاهیان تیمور و از بیک گردیده است حمله ها و غارت های اعراب در سال سی ام خلافت، بر خر اسان آغاز میابد که در هدین سال در نتیجه این حملات هرات با مردو و نیشاپور بدلست اعراب تسبیحه بیگرد.

پیاً مدت تسلط اعراب بر هرات خرابی هاو و یرانی هایی بیشمار بود. که در نتیجه بر پیکر فر هنگ خنی و دست نخوردۀ این سر زمیون نیز صدماتی فراوان رسیده.

در قرن هفتم هجری آنگاه که سر زمین هرات از نظر تمدن، فرهنگ، آبادی و زیبایی خود چون فروزنده اختیز در آسمان شهر های خراسان میدر خشید به حملات و غارتگری های و حشیانه مغول مبتلا گشت.

در سال ۱۴۲۱ «م» بو د که تو ای پسر کو چک چنگیز در جریان حملاتش به شهر های مختلف خر اسان، به هرات حمله کرد، به قول مؤلف تاریخنامه هرات درین وقت به تعداد (۹۰) هزار نفر از مردم دلیر و آزاده این مرزو بوم مرد خیز، به چنان مقابله و دفاعی پرداختند که تا آن زمان مغولها را هیچ شهری به چنین شجاعتی برخورده بودند. در روز اول چنگیز سی هزار نفر از طرفن کشته بر جای ماند. و از بزرگان لشکر شهزاده تو لی (۱۷۰۰) نامدار مقتول گشت (۹) بعد از آنکه مدت هفت شبانه رو زیدین نهیج چنگیز دوام کرد، در روز هشتم بنابر افزایش قواو لشکر مغول، بگفته عده بی از سورخین، برخی از هراتیان به فکر تسلیم شدن افتادند و بعضی هم «صمم به ادامه چنگیز بو دند تا اینکه تو لی باحیله ها بی که بکار برد مردم هرات را به صلح و تسلیم واداشت.»^۹ گر برخلاف وعده هاو سوگند هایش، فرمان قتل عام مردم را صادر نمود.

و اما آفت عظیمتر مغولها بر هرات، حمله و غارت و تخریب دو می شان بو د درین نوبت که سرا ن سپاه مغول از شجاعت، دلیری و قیام بر دانه هراتیان برای بار دوم به خشم آمده بو دند، در هرات به چنان تخریبیات و قتل عامی پرداختند که به قول صاحب تاریخنامه هرات هیچ آبادی در هرات باقی نماندو از تمام خلق آن فقط (۱۶) نفر جان به سلامت بر دند که در رأس شان مو لانا شرف الدین خطیب جغر تان بو ده این ۱۶ نفر در قلعه کو هی صعب العبور مخفی شده بو دند که بعد از رفتن مغولها از هرات به شهر آمدند و در جوار درب خوش، در حمام شرف الزمان مسکن گزیدند. بالآخر هبا پیوست چند تونی دیگر به آنها، تعداد شان به (۳۰) نفر رسید و آنگاه گنبد سلطان غیاث الحق والدین رادر مسجد جامع مسکن خود ساختند و باماجر اها و سختی هائی زیاد به تهیه خود را که پرداختند.

سر انجام پس از آنکه مدت پانز ده سال، هرات معمور و آبادان به شکل ویرانه جذب نشینند بو د، در زمان قاآن پسر دوم چنگیز که برخلاف دیگر برادر ارشد به مسلمانان و خراسان زیبا نظری خصمانه نداشت مردم زحمتکش هرات فرست اعمار و ترمیم شهر هرات را بدست آوردند.

(۹) تاریخنامه هرات، ص-۶۲

متاسفانه این تخریب و تعمیر مجدد هر ات آخرین بار نیست، چه بازگاهی بر پسماندانظر تاریخی هر ات خواهیم دید که این شهر با شکوه و زیبایی، چند بار دیگر نیز به چنین واقعات و سانحاتی جانگز اد چار میگردد و پرشکوه داشته هائی زیاد از دست میدهد که تاریخ همتای شان را در جای ندیده است.

مشلاً حملات تیمور گران بر هرات، در قرن هشتم ه یکی از آن واقعاتی است که بر پیوکر مدنیت، فر هنگ، ادبیات و اقتصاد این سر زمین صدماتی فراموش ناشدنی وارد کرده است؛ بدگونه‌یی که در مدت نیم قرن خونریزی و کشمکش که به خاطر حملات تیمور دامنگیر این سر زمین گشته بود، هرات بخشی عظیم اثر و تمعنی خود را از دست داد و هزارها تعمیر و بنای پدر سه و کتابخانه شکو همندش در زیر سه ستواره سپاه تیمور با خاک و خون یکسان گشت. اما باز هم به همانگونه‌یی که بحر نی پایان فرهنگ هر ات، اعراب جا هل را در زمان فتوحات اسلامی واقع ام مغول را در هنگام حمله چنگیز چون قطربی در خود حل نمود و پردم هر ات، آداب و اخلاق صحرائی و حشیانه آند و قوم بهای جم و مسلط را بار سه و رو اجها و اعتقادات عصری و علمی خود کاملاً متاثر و حتی نابود کردند، اینبار نیز با در خشنودگی فر هنگ اصیل و عالی خود چشم او لاد تیمو ر را خیره کردند و این قوم را به شکو هدانش و فر هنگ خود آشنا ساختند.

با آر امی او ضاع وختنم لشکر کشی های او لاد تیمو ر پردمان با فر هنگ، ادب پر و رو هنرجوی هر ات به همان مشاغل و کارهای فر هنگی، ادبی و هنری خود را در روی آور دند و در مدتی کوتاه با خلق آثار ادبی و هنری خود و با تعمیر و تاسیس مدارس، خانقاہ ها و کتابخانه ها افتخرا را از دست رفتۀ سر زمین شان را احیا و تجدید نمودند و هر ات با شکوه را بهارستان ادبیات، نگارستان هنر و بوستان دانش و فر هنگ ساختند.

باید یاد آور شد که این جبران و ترمیم صدمات و خسارات و خسارت بازسازی فر هنگ و ادب و هنر، بعد از آنهمه صدمات و خسارات معنوی و مادی در تاریخ پر ماجرای هر ات بی سابقه نهی باشد و در دوره بعد از خرابیهای مغول نیز دیده شده است، یعنی با وجود آنکه حملات

و غار تپای چنگیز مغول به خر اسان، هزارها کتابخانه و مدرسه علمی و خانقاہ ابامیلیونها کتاب و رساله ازین برد و صد ها نویسنده و هنرمند و عالم را بقا کث و خون کشاند اما غنا، عظمت و دامنه گسترده فرنگ و ادب و هنر هرات بحدی بو دکه بعد از گذشت چند قرن از حمله چنگیز باز هم هرات از حیث آبادی و زیبایی خود عروس شهرهای خراسان و از لیحاظ فرنگ و ادب و هنر پر ارج خود مر کز فرنگی خراسان بشمار میرفت.

اما در ره تیمور یها از نظر اکتشاف فرنگ، دانش، ادب و هنر خود از پیش فته ترین ادو ار تاریخ خراسان محسوب میشد، که دورو مغول نمیتوانست به پایه آن بر سر اینبار هرات بجهت مرکز علمی، فرنگی، هنری و ادبی مشرق زمین تعیین شده بود، بنگو نه بین که جو پندگان دانش و آموختندگان هنر، از گوش و کفار جهان به این مرکز تمدن روی می آورند و باشمول به حلقه ها و هو زههای علمی و هنری به کسب دانش و هنر می پرداختند.

بز رنگرین دانشمندان، نویسنگان، خطاطان، نقاشان، مذهبان، صنعتکاران، تاریخ نویسان و موسيقیدان های جهان رادر روزگار نیمیور یها در هرات نمیتوان یافت که با استناده از عظیمتترین کتابخانه ها و مکانی علمی دنیا، در هرات به خلق آثار علمی، ادبی و هنری مصروف بو دهند و صد ها خوشنویس، مذهب و جلد ساز در کتابخانه های این شهر به کار استناماخ، نذهیب و تجلید کتب اشتغال داشته اند.

دارالسلطنه هرات در روزگار تیموری هایکنی از پرشکوه نرین مرکز فرنگی، علمی، ادبی و هنری آسیانیز محسوب میشد و خسر و انى تاجی بو در فرق تمام شهرهای ممالک مشرق قز میان در بیان حوات مهتم تاریخ پر اوح و فروی هرات به اینها هم نمیشو دستنده کردو باید از سو گفته های تاریخ مدنیت قرن اخیر هرات بو بیهذاز دو ره سیاه حکمر انى شاهان اخیر نیز یاد آورشد و خاطر نشان نمود که هرات باستان نیز درین دوره سیاه از ترک تا زی غارتگرانه حکومات ستمگر وقت، خساراتی فراوان دیده و بر او راق تاریخ آن غمنا مه های فراموش ناشدنی بر جامانده است. در سال ۱۳۰۳ بود که بدستور استثمار گران بر یقانوی مصلای هرات توسط امیر عبدالرحمان پادشاه افغانستان ناشیانه و ابلهانه به توبه بسته شدنا

نکند رو سیه تز اری به این پایگاه مسنه حکم فر هنگی دست یابد. پس از اذکه مر کز فر هنگی دوره تیموریان با این توب بست خاینانه و یران گشت از آن فقط ده منار خسارة مند بر جای مانده که از آن جمله یکپایه منار مسجد جام گو هر شادو سه پایه منوار دیگر با گذشت زمان و در اثر بی تو جهی و بی مبالغتی حکومات آنوقت فر و غلطید و فعلآ شش منار بر پا است. سالهای سیاه مسلطنت نادر و ظاهر همان طور یکه سالهای غارت ثروت های مادی و معنوی مابود روزگار دشمنی با دست داشته های فر هنگی مانیز به شمار میرود. تلاخر بیب چنگیز و ار قلعه اختیار الدین - هرات - در سال (۱۳۳۰) ه توسط جنرال حیات الله این جیره خوارخوان ظاهر شاه مثالی است از دشمنی های نظامهای گذشته با میراث های فر هنگی میهن ما و سوگنامه بی است بر او راق تاریخ پر ماجرا ای هرات.

سید عظیم رها

گازرگاه

و آبدات قاریخی آن

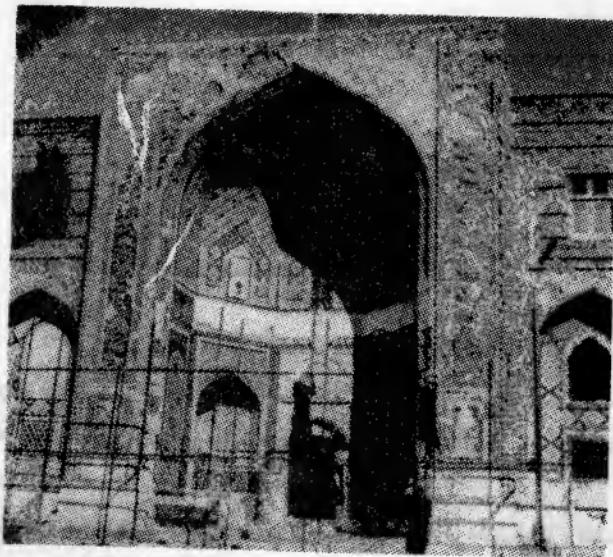
گازرگاه قریه ایست مر بوط بمر کز و لایت هرات که در دامنه کوههای شمال شهر «کوه زنجیرگاه هرات» به احتماله یکی و نیم الی سه میلی واقع بوده و میان خطوط ۲۲-۳۳ و ۶۲-۱۳ میباشد. موقعیت دارد و ارتفاع آن از سطح بحر ۱۰۰۰ میباشد.

در باره و جه تسمیه این دهکده روایاتی گوناگون است. گروهی این قریه را بخاطر اینکه مدفن پیر هرات خواجه عبد الله انصاری است گازرگاه می نامند و عقیده براین دارند هر که بزیارت آن جناب بزرگوار مشرف گردید گناهانش شستشو میشود پس بی مشاسبت به لغت گازر نمیباشد.

وبرخی راعقیده برآنست که چون مردم از دور نزدیک و از هر گوش و کنار برای زیارت باین محل می آیند بنام گذرگاه معروف شده بوده است.

هرات باستان

و عده بی رانظر برآ نست که این محل بنام (کاوز ارگاه) بوده و این بخاطر آنست که بر اساس قصه‌های اساطیری در هنگام ورود مسلمین باین سرزمین بر فراز تپه این کوه آتشکده بزرگی وجود داشته و در اطراف این آتشکده بین سپاه مسلمین و آتش پرستان نبردی سخت بوقوع پیوسته و این محل بنام کارزارگاه (بیدان نبرد) مشهور شده است، و گروهی این قریه را بنام (غار عرفان) نامیده اند بسبب آنکه ظرفان، علماء، هشیاران وزیر کان و عابدان وقت در این مکان گردآمده بودند.

رواق ورودی زیارت پیر هرات (قبل از ترمیم)

این دهکده زمانی دارای آب فراوان و فاقد خانه‌های مسکونی بوده و بعد از بخاطر تربت پیر هرات مورد توجه و علاقه خاص و عام قرار گرفت. گویند پیر هرات قبل از وفات خود در دره مشهوری بنام دره نور (دره طشت) زندگی میکردند که بعد از وفات آن حضرت مبارک بدین منطقه آورده شده و دفن گردیدند.

بر قله مبارک پیر هرات به این وسعت شاھر خ پیرزای تیموری اعمار و مدرسه بی نیز در کنار آن آباد گردید. و دوستداران پیر هرات برای گزینش مسکن بدان منطقه مقیر کشته افتخار کردند و دهکده مسکونی باشکوهی پر از اشجار، با غذا و زمین های زراعتی بهین آمد که تقریباً تا مدت سال پیش همان سرسبزی و طراوت اش را دارا بود و آب آن از هر بروج توسط جزیره سلطانی نهیه می شد. اما بعد احتمالاً آن توسط فرقه (زمیز) کوت قطع شد به حدی که نه تنها گاز رگاه بلکه تقریباً گاه سرچشممه میگیرد شادابی و سرسبزی خود را از دست داد و باعها و اشجار آن بخشکید. و ناچار ساکنان این دهکده بخاطر عدم آب کافی ترک دیار آردند و راهی شهر شدند. فعلاً سرسبزی این منطقه توسط دو چشممه بی کم آب که از دامنه کوه زنجیر گاه سرچشممه میگیرد تأمین میشود، و گذاره عده کم باشندگان آن فقط از راه سنگ کنی در کوه و متواتی بودن در زیارت پیر هرات تا زین میگردد.

گذشته از آبده محوطه زیارت که بشکل مدرسه بی بنا شده بود در عصر تیموریان آبدات نفیس دیگری نیز در حواشی آن بقیه بنا شده است:

۱: بر قله پیر هرات خواجه عبدالله انصاری هروی با مدرسه و سلیقات آن.

۲: عمارت زیبای نمکدان.

۳: خانه معروف زرنگار.

۴: حوض مشهور زمزم.

در سمت غرب این دهکده مقبره پیر هرات و مدرسه بی با چهار ایوان رفیع و قعیت دارد که موی مبارک حضرت محمد در منزل بالا بی رواق و روای قوارداشته و در دو جناح این رواق و روای دو مسجد اعظم منشی کاری با مجراب سنگی خیلی زیبایی وجود دارد که در داخل مدرسه و مساجد صد ها بارچه سنگ با نقش متفاوت و زیبا وجود دارد. سنگ مشهور و زیبای هفت قلم در خانه بی در سمت شمال قرار دارد و ساختمان سمت شمال و جنوب ظاهرآ بکمتر لجه بنظر می رسد اما اصلاً هر دو جناح دو منزه میباشد.

در گوشه جنوب غرب مقبره پیر هرات آبدة باشکوه دیگری بنام خانه زرنگار وجود دارد. سقف این آبده با بهترین و زیباترین طرح های دوره تیموریان بار نگهای طلابی و لاجور دیگر از شیوه است و بعقیده بعضی از مؤرخین هنرناشی (ایطالیا) در آن مشاهده میگردند.

در گوشه شمال غرب این آبده حوض زمزمه که این بنایی متعلق بهمان عصر بوده و در جناح شرق آن آبده دیگریست بنام نمکدان. مزید بر آبدات مذکوره آبدات جالب دیگری نیز در این دهکده وجود دارد که فعلاً وضع آنها اسفبار و رقت انگیز است مثل منازل مسکونی که مر بوط به باشندگان آن دهکده بوده و اصلاً ساکنان آن به اثر نبود آب ناچار ترک دیار کرده و منازل شان به انهدام و ویرانی مواجه شده است. مسجدی نیز بنام مسجد زیرزمینی که در عصر تیموریان ساخته شده در خارج از محوطه زیارت قرار دارد که در خور توجه و محتاج ترمیم است.

آبدات دهکده مذکور در آغاز موقوفاتی فراوان از قبیل باغ و زمین داشته و حاصل این موقوفات برای حفظ و نگهداری و ترمیم آبدات بدصرف پیرسیده است. تا حدود صد سال قبل این اصل مروج بود اما بعد از این متأسفانه حاصل موقوفات بمصرف شخصی رسیده و موقوفات نیز شکل شخصی بخود گرفته است.

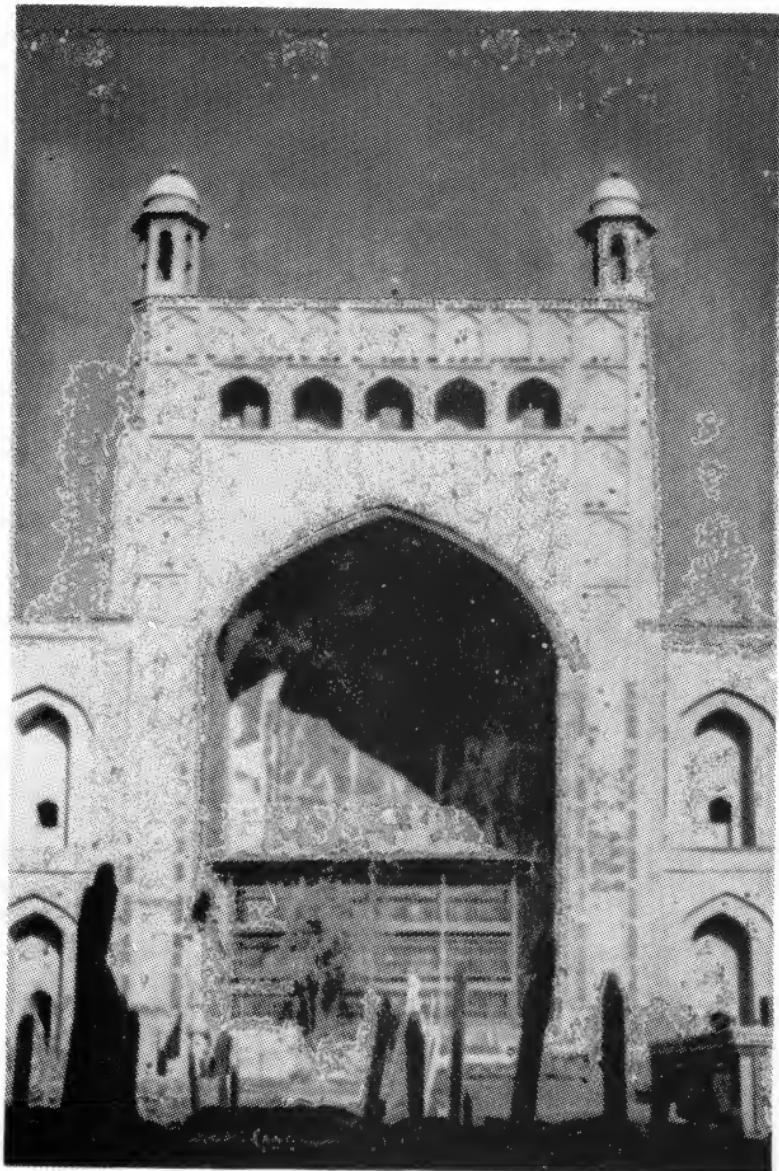
در سال ۱۳۳۹، شعبه پی بنام حفظ آبدات در پست وزارت اطلاعات و کلتور بمنظور ترمیم و حفظ آبدات تاریخی بوجود آمد. البته پیش از بوجود آمدن این شعبه، مردم خیر خواه از پول شخصی خود آبدات مذکور را تاحدی ترمیم نمودند.

اما در جریان این ترمیمات چون ماهیت اصلی آبداد حفظ نشد و ترمیمات خود سرانه و گاهی بدون رعایت اساسات فنی معماری صورت گرفته سبک ترمیم اکثر آبدات حالتی میان معماری نو و کهن را بخود گرفته است که این خود صده بی است بر بیکر آبدات کهنه هرات.

در سال ۱۳۴۷ که گروپ بنهادین ترمیم آبدات با محققین خارجی به راه آمدند روابط گوششی شرق مسجد جامع که نمایا نگر صنعت معماری غوریان و تیموریان بود با حفظ اساسات معماری دوره اش ترمیم شد.

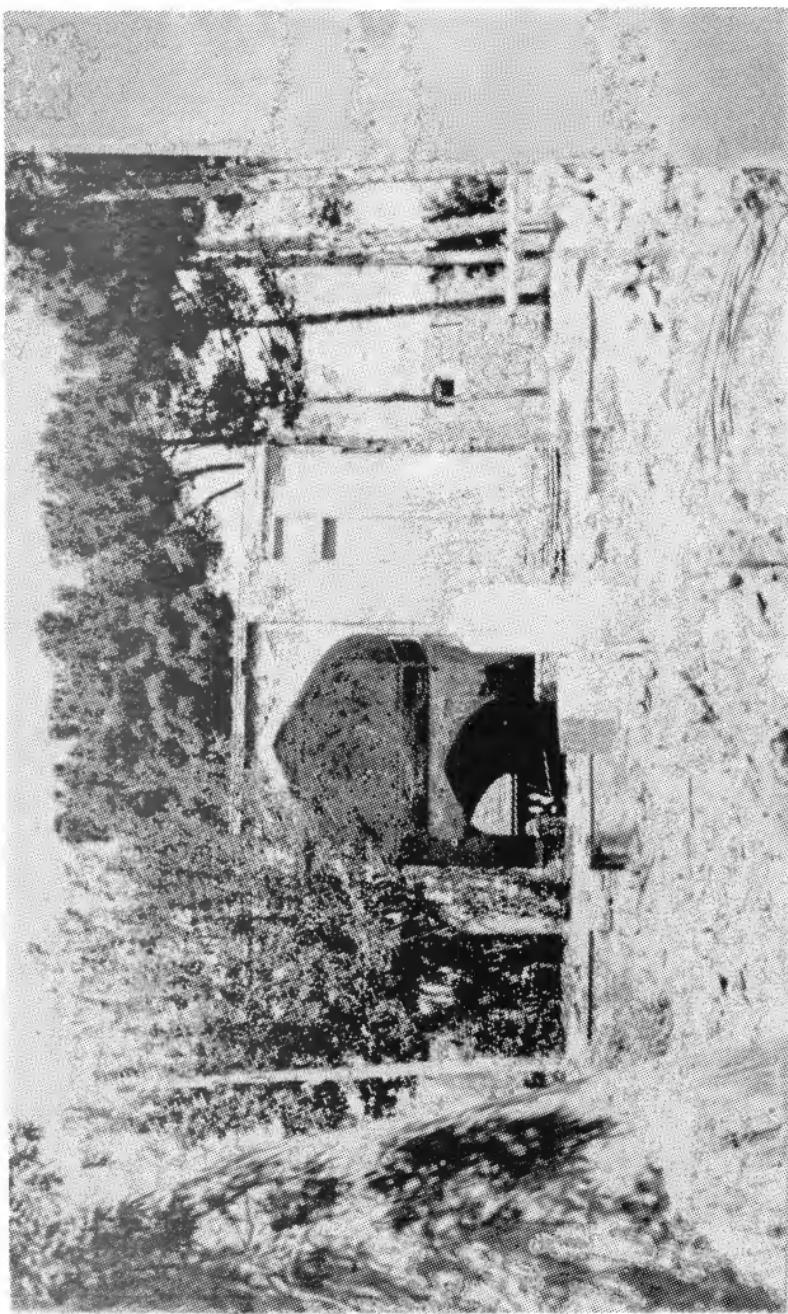
به تعقیب این ترمیمات رواق بزرگ سمت شرقی گاز رگاه نیز که در حال افتیدن بود به شکل فنی آن ترمیم گشت.

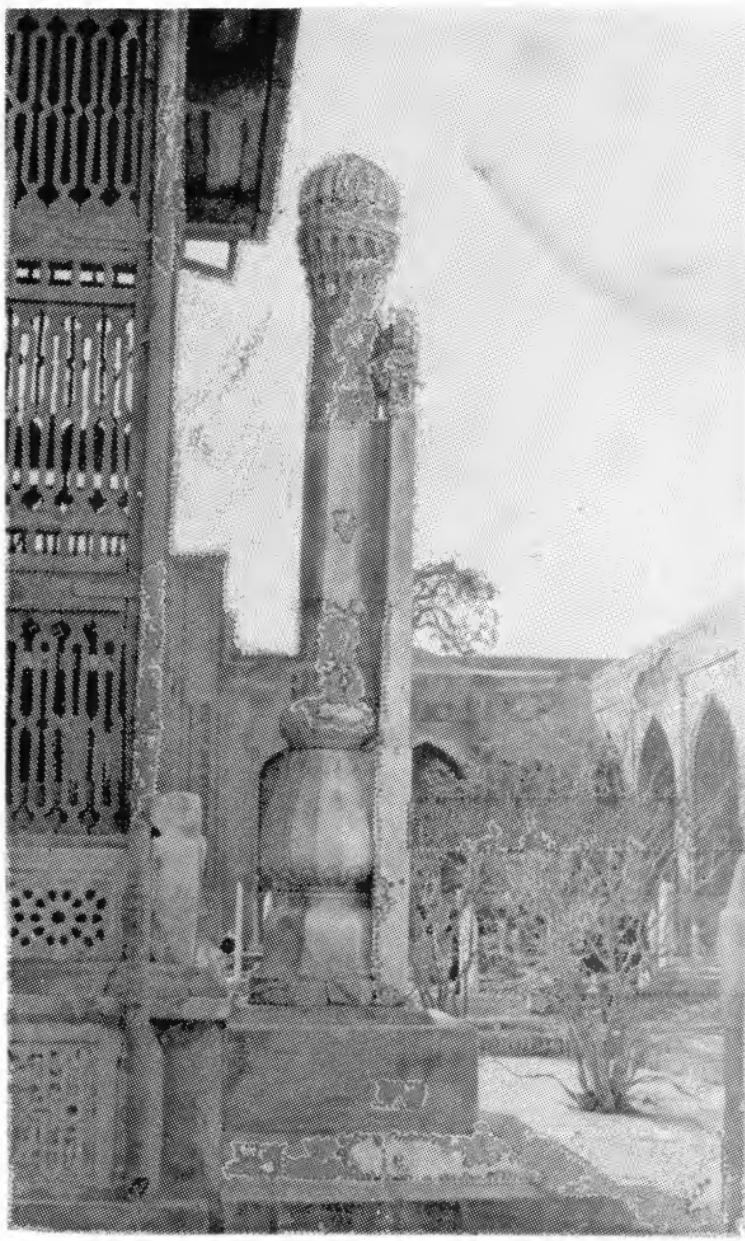
در سال ۱۳۵۳، اداره بی بنام حفظ آبدات تاریخی هرات در این شهر باستانی تاسیس گردید و زیر نظر محققین داخلی و مهندسینی که در رشته ترمیم و حفظ آبدات در خارج تعمیل کرده بودند بکار خود ادامه داد و در نتیجه کار ترمیم گاز رگاه بصورت جدی و پیگیرانه بی آغاز گشت بطور یکه محوطه زیارت و ملحقات آن با نگهداشت حالت اصلی معماری آن ترمیم شد. اکنون کار ترمیم ساهم مربوط آن در حدود ۰۰ هزار تکمیل گردیده و ترمیم زیارت قسمت شرق آن کاملاً به پایه اکمال رسیده است. ترمیم سمت شمال آن در حدود هشتاد فیصد و سمت غرب در حدود ۰۰ هزار فیصد تکمیل شده و ترمیم جنوب آن در پلان ترمیمات سال آینده شامل میباشد. البته بعد از آن که ساحه زیارت با ملحقات آن ترمیم گردد ترمیم مقبره پیر هرات شروع خواهد گشت. چون مقبره پیر هرات را هر کس نظر به علاقه، فردی خود ترمیم نموده بطور یکه از نگاه اصول معماری و حفظ میراث‌های کلتوری نادرست می‌باشد، در نظر است تا فحشه آن بر داشته شود و بشکل اولی اش بازسازی گردد چه مقبره در اول صندوق (فشه) نداشته و بشکل فعلی نبود بلکه ابتدا بکتارهای سنگی حکماً کی شده‌اند بین و احاطه شده بوده است که به رو رزمان سنگهای آن کنده شده و بجا بی دیگر نقل داده شده یا شکسته شده که از روی بقاها سنگها می‌شود، پلازن بازسازی مقبره بحال تاولی اش در راحل بعدی انجام خواهد گردید. یادگاریکه بصورت اصلی و اولی باقیمانده فقط لوحة سنگی مربوط است که سنگی سپید و بلند بالا با کلاه درویشی زیبا بی بوده و این سنگ از مرمر مرغوب تراشیله شده است. همچنان یک تعداد سنگ پارچه‌های نفیس و مرغوبی از کتاره اطراف مقبره خواجه صاحب موجود است که در کمار این مرقد متبرک کنچیده می‌باشد. هم‌اکنون یک تعداد سنگ نسبته‌های مربوط و سفیدی به خط کوفی در قسمت کورسی مرقد خواجه صاحب نصب نمایند. اصلًا این سنگ نسبته‌ها در بوط به مرقد پیر هرات

رواق شرقی گازرگاه شریف (بعد از ترمیم)

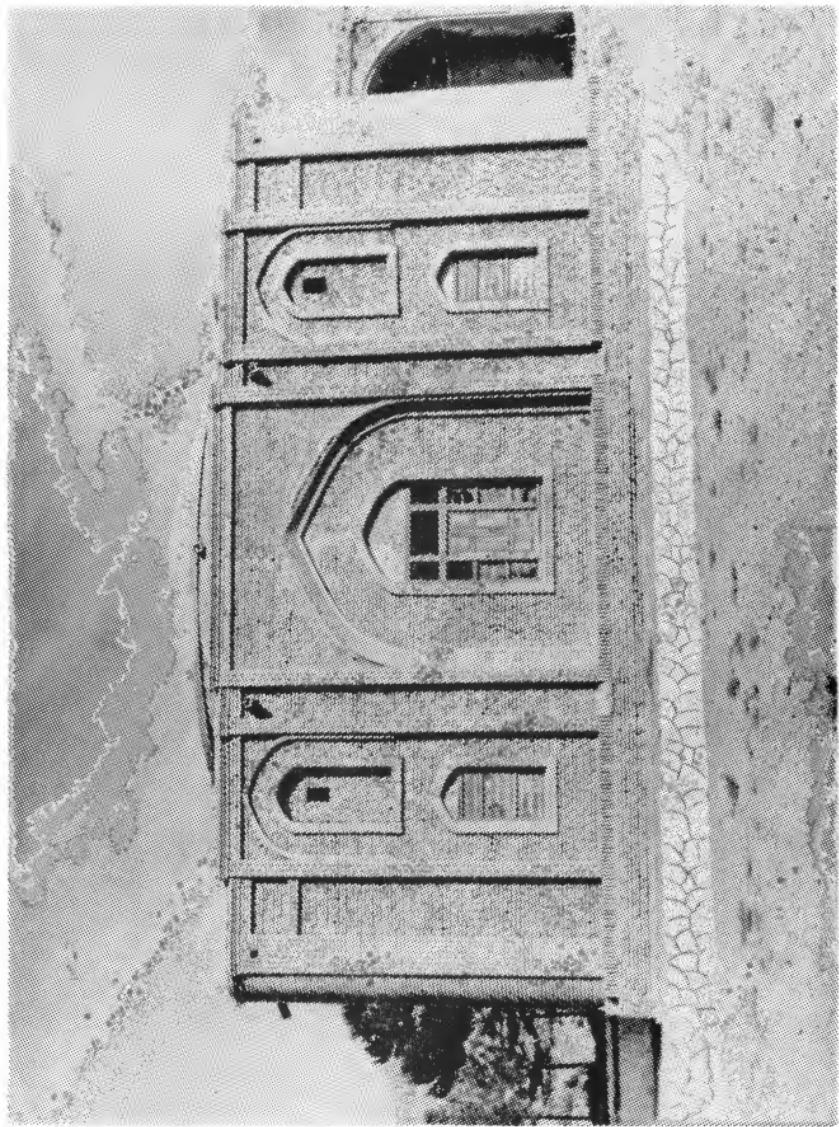
نهادی از حوض زدم در گازه شریف

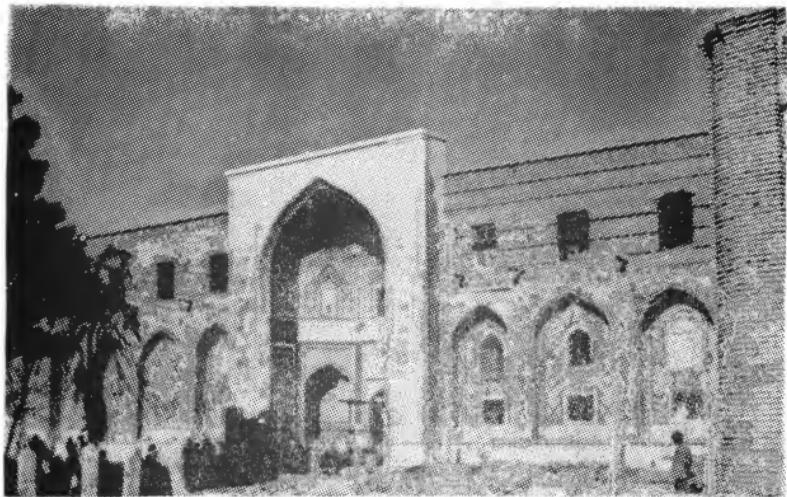

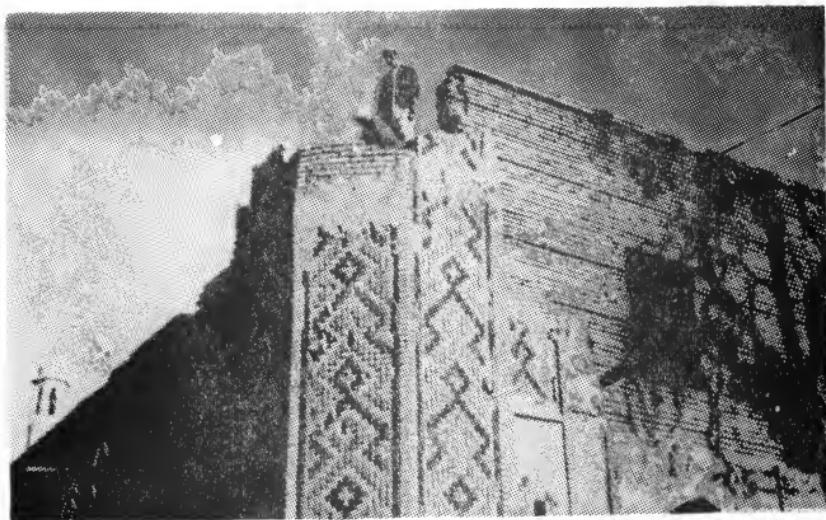
آوچه سەنگ نفیس و مرمرین مقبرە مقتبىرگ پیر هرات باکلاه درويشى آن

نها پیشوندی سمت جنوب خانه‌زندگار (بعد از ترمیم بهای آن)

(یوان ورودی زیارت مقبره پیر هرات (بعد از ترمیم)

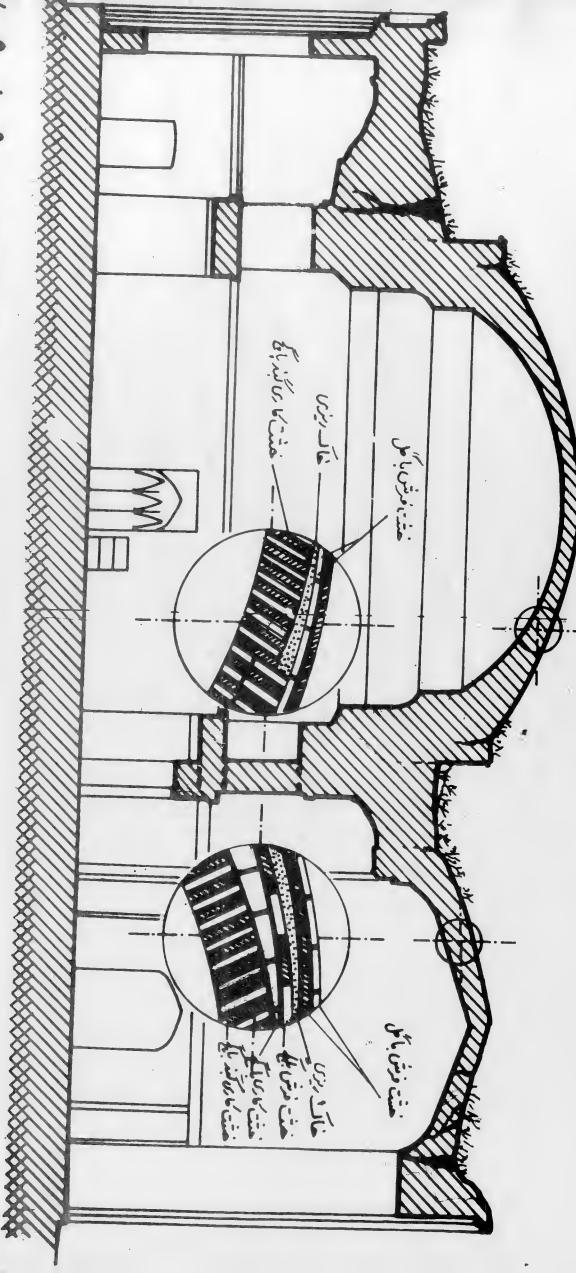

نمایی از گوشه شمالغرب احاطه هزار پیر هرات (قبل از ترمیم)

سینیں نے میرا

M : / = 00

卷之二

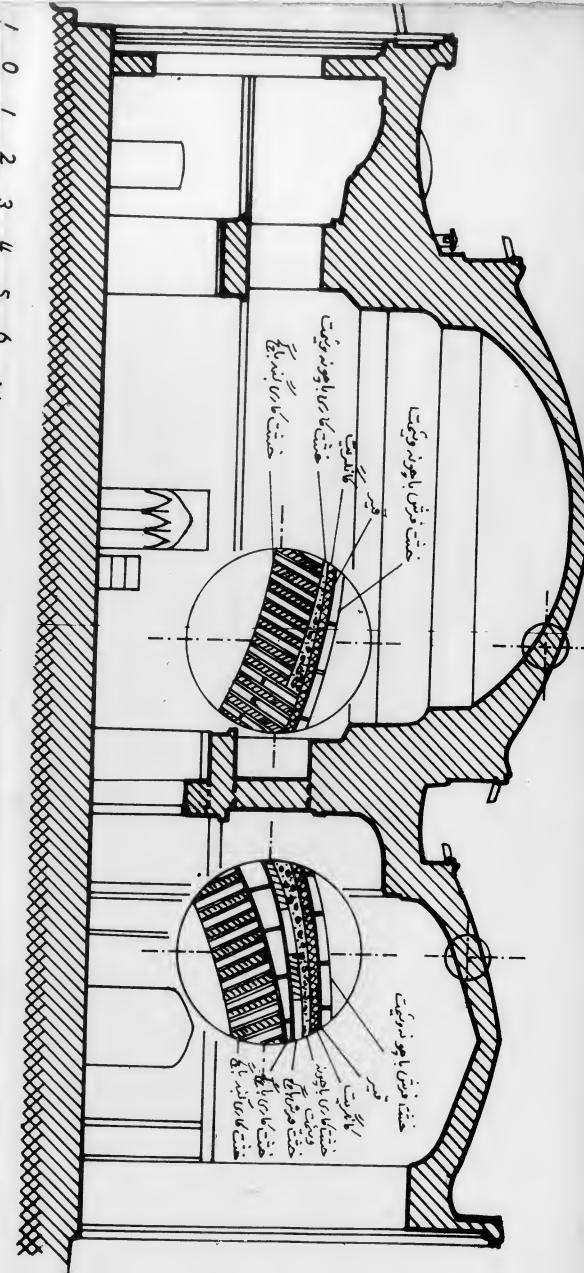
四

خانہ ریتمار پر - تراس A-B بعد از ترمیم

سیدیم،

1001

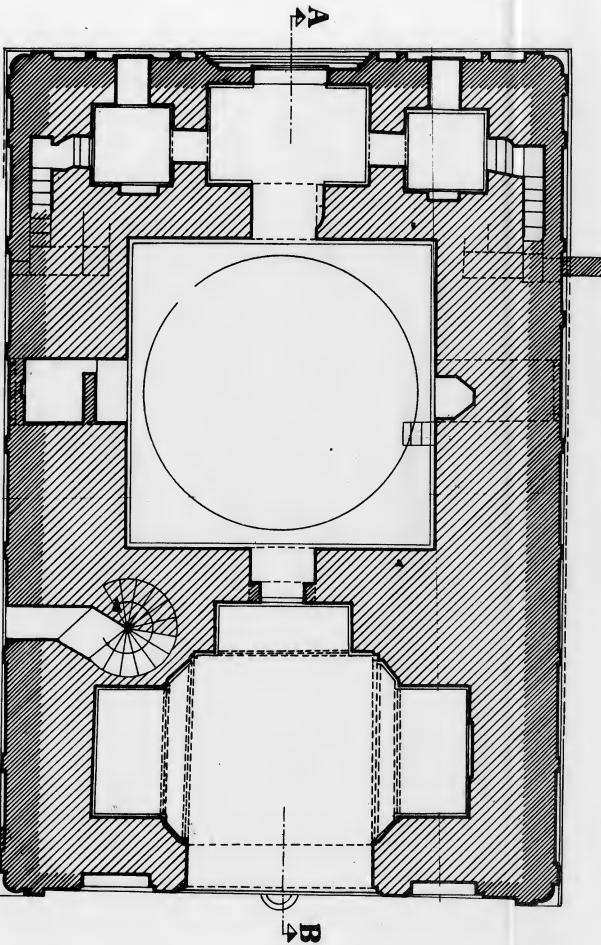
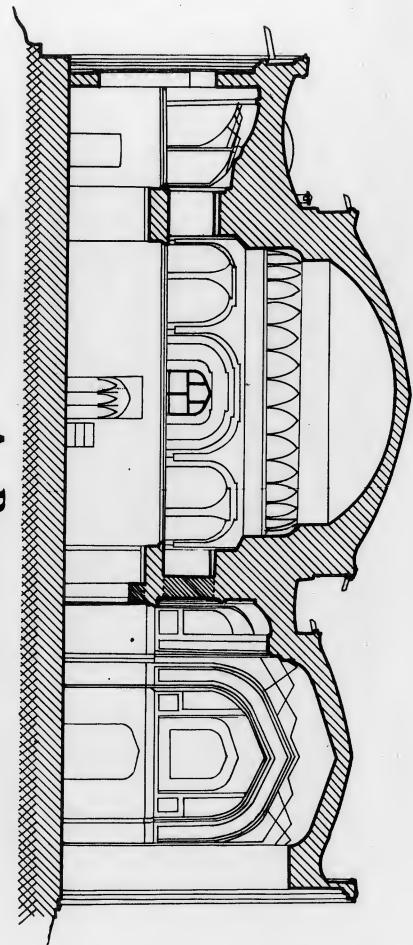
卷之三

19X19

HERAT

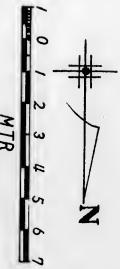
GAZER GAH SHARIF
KANAHE ZARNAGAR

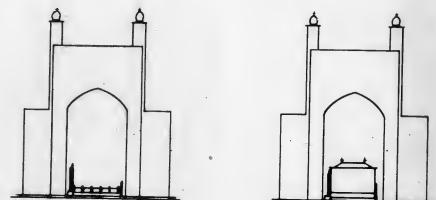
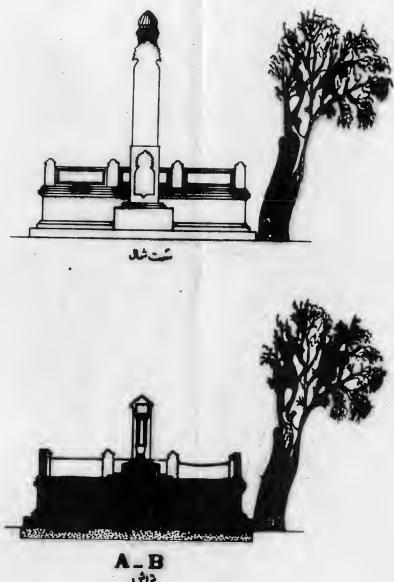
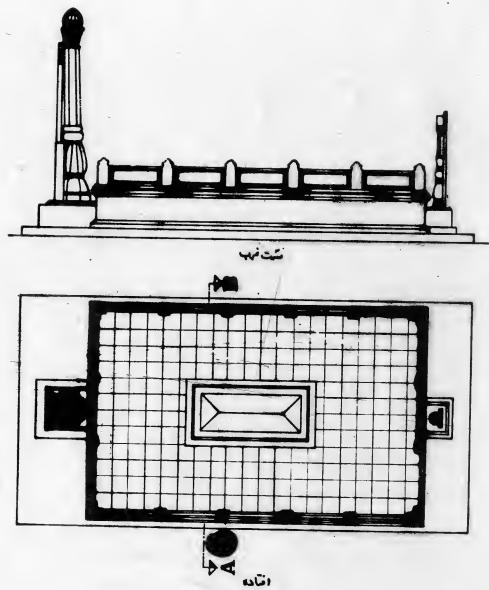
M=1:100

ARCHITECT S.A.REHA

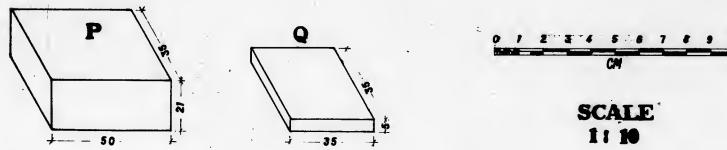
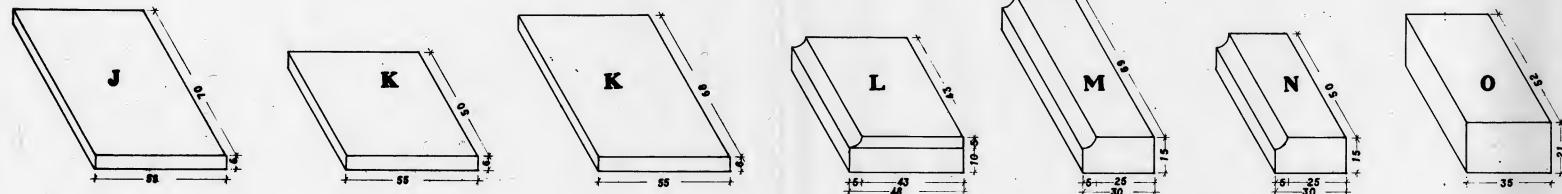
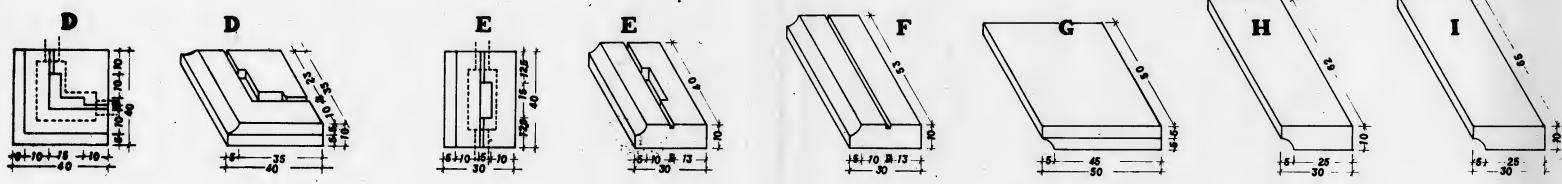
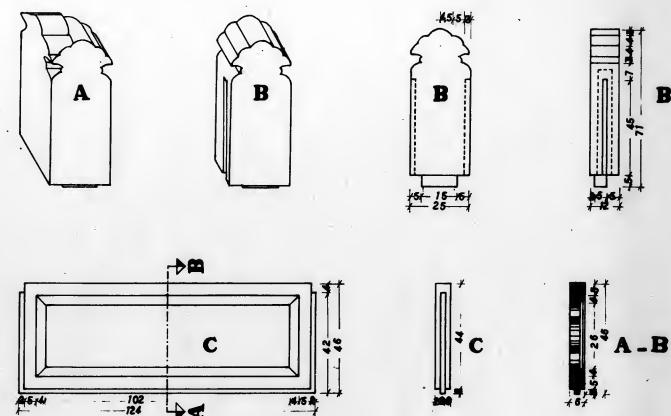
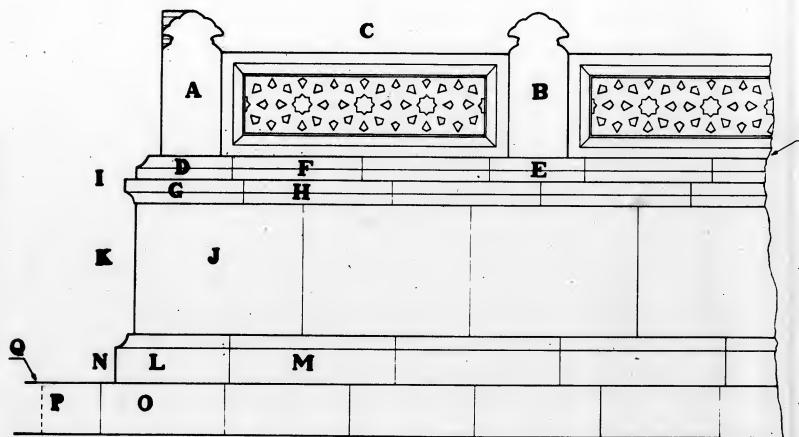
1 0 1 2 3 4 5 6 7

هرات
کانه زرنگار
خانه شریف گازرگاه
معنی سخنی

ARCHITECT, S. A. REHA

ARCHITECTS & REM

نبوده بلکه از بقا یای مغاره بی در مدرسه گو هر شادبو ده است که تقویاً در حدود سال قبیل هزار مسند کو ر فرو غلطیده و بعداً برای اینکه این سنه گذشت های زیمازین نزد آنها را از آنجا نقل داده و در قسمت پایمنی (کورسی) در قدیم تبر که خواجه صاحب نصب کرد اند. وضع خانه زرنگار که از بهترین آبدات و از نفس ترین میراث های کلتوری ما میباشد با مرور زمان و بی تو جهی مسوولان آن وضع المبار و اسفنا کی گزند گرفته بود و مافقط توانستیم بعطا طراز اینکه سیفیش نیفتند را مشاهده کردیم و از آن پر وف نهادیم ولی به ترمه میمات درونی آن که دارای نقاشی های زیبای دوره تیموری میباشد زحال دست زده نشده چه لذار ترمیم آن پس دشوار بوده و ایجاد می کند که تو میمات داخلی خانه زرنگار زیر نظر محققین خارجی که در این رشته مهارت داشته باشند انجام گردد.

آبدة زیبای نمکدان در اصل بصورت مهمانخانه نبوده این بنای قشنگ دیر است دو راه تیموریان بوده و باقدام و سعی علیشیر نو ای انسان گذاری شده بود که از بیرون دو ازده ضلعی واژدوون هشت ضلعی می نماید. ارتفاع آن از زمین به حدود ده متر بوده و نزدیک بر چهار رواق بزرگ و شاهنشین ها، در قسمت وسط آن حوض مرمرینی با آب جاری وجود داشت که در حدود بیست سال قبل بیو حمانه حوض مرمرین را ویران کردند و بروی آن حوض بی مثال، پایه بی گذاشتند و نمکدان را از وسط بد و قسمت تقسیم نمودند و شاهنشین ها و رواق ها را مسدود کردند که ایجاد می کند و اپس به شکل اصلی برگردانده شود. گرچه برای حفظ و نگهداری آن ترمیم اتفاق صورت گرفته و رواقها و شاهنشین ها و اپس گشوده شده با آن هم لازم است ستون (پایه) برداشته شود و سقف کنرا این آن از میان برود و حوضجه آن بشکل ساقی بازسازی گردد اما سقف منزل بالا که سقوط کرده بود و اپس بازسازی شده و بر زنگ های اصلی دوره تیموریان را نگاهداری کشته است.

ضروراست باید حوض زمزم که یادگار دو ر تیموریان است و فعله حال خرابی دارد احیا گردد و هم مغازل شخمهن خواهد بود هر این کدام در نوع خود آبده های بینه ظیریست ترمیم گردد. از نظر من که چندین سال است در کار ترمیم گازر گاه و آبدات آن مصروف

همچشم گازر گاه نه تنها یک معبد اسلامی بوده بلکه در اصل بصورت هنرستان کاملی بوده است که در این هنرستان انواع هنرها مثل حجاری، معماری، کاشی کاری، خطاطی و نقاشی بصورت آزاد و نظریه سلیقه واستعداد کارگران آنها عرض اندام نموده و هنر این هنرستان بدینگر آبدات نیز سیرایت نمیکرد است که شاهد ادعای من وجود هنرهاست گوناگون و اشکال مختلف بروز هنر در کارشناسگری اسلامی و معماري و کاشی کاری و خطاطی این آبده با شکوه است چه اشکال و طرح های تابعه های اسلامی عموماً مقناظر ساخته می شد یعنی نوع هنری که در یکطرف آبده بکار برده در جانب دیگران نیز نکرار می شد، اما در فسمت گازرگاه این ادعا صدق نمی کند چه هر رواق نظر به سلیقه خاصی قریبین پافته که آن طرز هنر در رواق مقناظر آن بکار نرفته است چه استاد شاگردانش را آزاد می گذاشته که در هر جناح و هر طاق و روای برآی و استعداد و سلیقه خود آن دلایق را مزین کنند و نیروی ابتکار فردی خود را در آن بکار برند بخاطر همینست که از نگاه زیست دهی و کاشی کاری هیچ رواقی مقناظر با رواق دیگر نیست و تنها از نگاه دعماری مقناظر میباشد بطور مثال اگر دیوار بیرونی سمت غربی زیارت را در نظر بگیرید این ایوان بزرگ در وسط قرار دارد و چهار تاق بدوجناح ایوان بزرگ بشکل مقناغل ساخته شده و اما کاشی کاری چواهار رواق سمت چپ ایوان بزرگ و روایی با چهار رواق سمت راست ایوان مذکور فرق کارمندی دارد در قسمت خطاطی نیز همین واقعیت شاهد ادعای من میباشد تمام خطوطی که از آن دوران بجای مانده بقلم یک استاد خط نیست بلکه خطاطان ادعای من صدق می کند با این دلیل که در چند صد قطعه شنیگی که در گازرگاه فعلاً موجود است به شکل میتوان دو یا سه پاره سنگ را به حکما کنی همسان و از یک استاد بیدا کرد از نگاه هنماری گرچه ساختمان از بیرون کارهای یک شکل دارد اما از درون متفاوت است یعنی یک اتفاق رسم بنده شده و اتفاق دیگر منطقه گشته و دیگری منقش کاری و یکی ساده و بی پیرایه بر جای مانده که اگر کار یک استاد بیود و هنر آزاد نمیبود همه یکسان قریبین میشدند در حالیکه فرمها همه متفاوت امت و گوناگون.

صنعت کاشی سازی در هرات

گذشته نار یخی:

صنعت کاشی سازی یکی از صنایع مشهور و تاریخی هرات است که از قرنها پیش در هرات و اجداشته و پیشرفت و رواج زیاد آنرا میتوان در رو زگار غور یان و به و یزه تیمور یان هرات، سراغ نمود و آناری ارزشمند ازان ادوار بدست آورد.

صنعت کاشی سازی هرات بعد از دو ره تیمور بها، در دراز نای قرون سیرقهقرا بی خود را پیموده و سرانجام در یکی دو قرن اخیر بکلی به سقوط بواجه شده است.

احبای جداین هنر در هرات در نیم قرن اخیر صورت گرفته است یعنی در سال ۱۳۲۲ ه ش که در صلددقیقیم کاشی های مسجدجامع هرات برآمدند، دو کارخانه کاشی سازی در هرات تأسیس گردید و زیر نظر شا دروان استاد فکری سلجوقی بکار آغاز کرد. در آن هنگام، سرپرستی یکی از این کارخانه هار امرحوم حاجی غلام حیدر مهندس و از دیگری ر امرحوم حاجی محمد اسماعیل بنابده عهده داشتند، و اما کار طرح، دیزاین و خطاطی کارخانه های مذکور را مزید براین دو نفر امرحوم استاد فکری سلجوقی، استاد محمدعلی عطار و امرحوم میرآقا حسینی اجرآمیکردند.

این دو موسسه از همان ابتدای کار، برای ترمیم عمارات کاشی کاری شده ادو ارگدشته چنان کاشی ها بی میساختند که از نگاه ترکیب رنگها، فورم، خطاطی و پخت کاشی به هنر زیبا و اصیل دوره تیموریان نزدیکی و همانندی داشت.

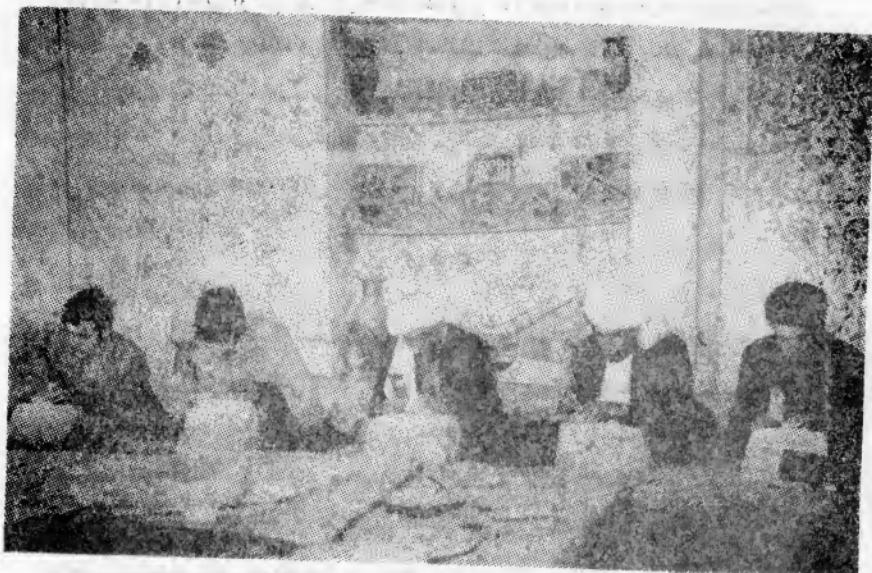
در سال ۱۳۶۵ یکی از این دو کارخانه با چند تن از کارگران مریوان اش به مزار شریف انتقال داده شد و لی کارخانه دیگر تا امروز در هرات به فعالیت خود ادامه می‌دهد و کاشی هایی گوناگون سورمه و رت را برای ترمیم کاری کاشی های مسجد جامع و دیگر آبدات تاریخی هرات عرضه می‌کنند. این کارخانه اکنون در چوکات آمریقت پروژه بین المللی آبدات تاریخی هرات فعالیت می‌کند و در ایوانهای شرقی و جنوب شرقی مسجد جامع هرات قرار دارد که دارای دو شعبه کاشی پزی و کاشی تراشی می‌باشد.

شعبه کاشی پزی:

شعبه کاشی پزی در یکی از شبستانهای جنوب شرقی مسجد جامع هرات قرار دارد و متصل با رواق کاشی کاری شده نفیس است که پادگار زمان غور بیها شناخته شده است. درین شعبه مواد اولیه کاشی چون گل و رنگ تهییه می‌گردد و خشت کاشی که به سیستم قالب ریزی محلی و معمولی ساخته می‌شود بعد از صیقل، رنگ آمیزی و پخته شدن در کوره های آتش، بدسترس شعبه کاشی تراشی قرار داده می‌شود.

مراحل کار پخت کاشی بدینگونه است که نخست از گل کاشی (گل شیرین) «شیره گل» مخلوط با مقداری خاکستر بروش بوسی قالب ریزی، خشت های مریع شکلی ساخته می‌شود و هنگا می‌کاری که این خشت هادر جایی سایه و بی رطوبت اند که خشک گردید توسط کار دخشت تراشی اطراف آن ترا شیده می‌شود و بعد صیقل داده می‌شود. این خشت های صیقل داده شده در کوره های آتش (داش) اند که حرارت داده می‌شود تا نیم پخته گردد. بعد توسط محلول رنگ کاشی روی این خشت های نیم پخته، رنگ آمیزی می‌گردد و آنگاه برای بار دوم در کوره های آتش که چوب خشک بیدیا سفید دار (بخاطر نداشتن حرارت زیاد) در آنها به مصرف میرسد حرارت داده می‌شود تا خوب پخته گردد.

در شعبه کاشی پزی هرات دو دستگاه آسیاب دستی (دستاس) موجود است. توسط این دستگاه ها موادی را میلده میکنند که از آنها رنگ های مختلف کاشی ساخته بشود، اما نه و ب، سنگ در یا بینی (چهارق) ششنه، خاکه تیزاب (باتری مو تو).

چند تن از کاشی تراشان هرات در حال تراش و صیقل توتنهای کاشی همچنان در بن شعبه کوره های خرد و بزرگ آتش موجود است. آنها صهوض به عن خشت کاشی میباشد. کوره های مذکور بشکل مکعب مستطیل دارای دو طبقه است که طبقه بالینی آنرا آتشخانه و طبقه بالای آن را کوره خشت گذازی مینامند. کوره خشت گذازی به توجه سوراخ بزرگ سطح بافیمش به آتشخانه راه دار دارد که استوانه بین (تمددوری شکل) است و در قسمت فوقانی اش دارای چار سوراخ به خار کش میباشد. خشت های کاشی درین این کوره بد و شکل آبینه ای و کلا لاغر گذاشته میشود. آبینه ای شکلی است که خشتها به صورت عمودی بالای هم طوری چیده می شوند که روی خشت های دیوار های کوره متصل باشد، اما در شکل کلا لاغر خشت های کاشی

بصورت عمودی قسمی بروی هم چیله میشوند که شکل تاچه های کبوترخانه هارا خودمیگرند.
ارتفاع کوره های خشت پزی دوچک تقریباً به یک مترا از کوره های بزرگ به دو مترا و نیم
کلانترین این کوره ها دارای ۲۰ متر مربع و یکت و نیم متراعرض میباشد.
در شعبه کاشی پزی هرات بعلسان غیر کارگر مصروف کاراند که از جمله دهله خور از دست
سوزنچ سال بدینسو کار تهیه و ساختن رنگ، رنگ آمیزی و بختن خشت های کاشی را اجرا
میکنند و استاد سرپرست این شعبه میباشد. دو نفر دیگر بنامهای محمد جمعه و عبدالغفار حیث شاگرد
وظیفه قالب ریزی، تراش، و صیقل خشت کاشی را بدوش دارند.

شنبه آذینی پزی هرات در مدت یکماه در حموده دوهزار خشت را قالب ریزی و صیقل میکند
و تقریباً هفتاد خشت آذین را بعد از رنگ آمیزی و بختن بدسترس شعبه کاشی تراشی میگذرد.

یکی از استادان ماهر کاشی تراش با استاد مهندسی شعبه کاشی تراشی هرات
در حال اجرای کار

شعبه کاشی تراشی :

در شعبه کاشی تراشی که در ابوانهای سمت شرق مسجد جامع هرات قرار دارد کاشی‌های سرخوب و نفیسی بدست هنرآفرین کارگر انبی ماهر ساخته می‌شود و از آن در ترمیم رواقهای، ایوانها و گلادسته‌های مسجد جامع و دیگر آبدات تاریخی و کهن هرات استفاده می‌شود. درین شعبه دو نوع کاشی ساخته می‌شود: معرق و هفت رنگ. برای ساختن کاشی معرق، نخست طرح‌هایی گوناگون چون گلبرگها، ترنج‌ها، اسلیمی هاودهن از درها که برای ترمیم ایوانهای معخرو به و فرو ریخته در نظر گرفته شده است بروی کاغذ ترسیم می‌گردد و بعد از تکمیل گره بندی و رنگ آمیزی بدست من استادان ماهر کاشی تراش گذاشته می‌شود.

این استادان بعد از آنکه طرح‌های مذکور را بروی کاشی، خاکه و کابی کردن بوسیله چکش سوهان، قلم‌های فولادی و بادستهای هنرآفرین خود کاشی را مطابق این طرحها و نقش‌ها تراش می‌کنند و به توتنهای گوناگون صیقل شده تبدیل می‌کنند و سپس این توتنهای متفووس و تراش شده کاشی را بروی سنگ فرش‌هایی که برای همین منظور ساخته شده مطابق طرح اولیه طوری با عرب‌سرش جا جایی نهند که روی رنگ آمیزی شده و اصلی کاشی بسطح سنگ فرش قرار گیرد. وقتی عملیه مذکور تکمیل گردید بروی چپ این توتنهای مختلف کاشی مقداری سمنت می‌زیند و بعد از آن که سمنت جوش خورد آن را برداشت و بعد از پاک کاری در جاهای مورد نظر، بوسیله سمنت نصب می‌کنند.

اما ساختن کاشی «هفت رنگ» که از کاشی معرف ساده تر و سهل ترمیمی‌شده بدین گونه است که بروی خشت کاشی پخته و رنگ آمیزی شده، توسط قلم‌ها و برس‌ها مخصوصی، خطوط اشکال و طرح‌هایی مورد نظر ابر رنگ‌های گوناگون، خطاطی و نقاشی می‌کنند و بعد از آن خشت هارادر کوره ها حرارت می‌دهند تا رنگ خطوط و اشکال پخته گردد.

شعبه کاشی تراشی هرات که فعلاً زیر نظر و سرپرستی استاد حاجی جمعه‌گل مهندس فعالیت می‌کند مجموعاً دارای یازده کارگر است. استادان این شعبه که هر کدام ۵ سال عمر شان را صرف این پیشه کرده‌اند قرار آنی اند:

- ۱ - رجب علی
- ۲ - غلام رضا
- ۳ - سید محمد
- ۴ - غلام رسول
- ۵ - سلطان احمد
- ۶ - حبیب الله

شاگردان شعبه مذکور عبارت انداز:

- ۱ - غلام محمد
- ۲ - حبیب الله
- ۳ - عبدالطیف
- ۴ - شیر آقا

رنگ کاشی و مواد سازنده آش:

کاشی های امروز هرات بصورت عموم برنگ سفید، زرد، نارنجی، سبز، فیروزه بی، لاجوردی تغواری و سیاه دیده میشود.

این رنگ ها از ترکیب موادی چون سرب، خاکه تیزاب «بانی و قلابی»، سنگ در پایه (چقماق) شیشه و تیفال یا زنگ مس و آهن ساخته میشود و مواد مذکور همان دور یکه گفتند توسط دستگاه هایی بنام دستاس «آسیاب دستی» میده میگردد.

درین جا از استعمال هر یک از رنگ های هفتگانه رامه تصریح بیان میداریم. رنگ فیروزه بی و لاجوردی از مخلوط چار کیلو سرب، نیم کیلو قلابی، چار کیلو شیشه و یک کیلو سنگ در پایه استعمال میگردد.

مزید بر این گاهی در ساختن رنگ فیروزه بی و لاجوردی ده گرام لاجور دو یکصد و پنجاه گرام تیفال «زنگ» مس نیزه مخلوط میگردد.

رنگ زرد از چار کیلو سرب، ۵ گرام قلابی، چار کیلو شیشه و نیم کیلو سنگ در پایه ساخته میشود.

صنعت کاشی سازی ۰۰۰

هرگاه در فیصله موادی که برای ساختن رنگ زرد بکار برده میشود تفال مس علاوه نمند

رنگ سبز بدلست می آید.

رنگ سفید از قرکیب یک کیلو قلابی، چار کیلو شیشه و یک کیلو سنگ در یکی بدلست می آید.
رنگ سیاه و قهوه ای حاصل میشود که مقداری سیاه «مفن» را به مواد سازنده رنگ سفید پوشاند

سازند.

رنگ نارنجی از یکجا کردن چار کیلو خاکه نیز اب (باتری) و نور هستند گرام
سنگ در یابی و بکشد و بیست گرام رنگ آهن ساخته می شود.

أنواع کاشی های هرات:

بعضی رت کلی کاشی های هرات بدوزو ع تقسیم می شود. کاشی معرف و کاشی
هفت و نگ. معرف که بنام کار تراش نیز یاد می شود از خود اقسامی مختلف دارد
چون بر جسته، هموار، گلبرگ، گلچین و غیره.
بهمن قریب کاشی هفت رنگ نیز چهار حیث ساخت و چهار نگاهه طرح، دیز این، شکل
و نقشی که برای زیبایی آن بکار برده می شود به اقسام گوناگونی دارد
گلبرگ و غیره تقسیم می گردد.

فرق کاشی های امروز از کاشی های روزگار غوریان و تیموریان:
کاشی های امروز زنگ است از نگاهه گل خود با کاشی های دو ره غوریه و تیموریه
فرق دارد چه گل کاشی های امروز از همان گل شیرین (شیر گل) و مقدار کمی
خاکستر تهیه می شود ولی در گذشته خشت های کاشی از گل رس (جسمی) و شیشه و
گل سر شوینی ساخته می شد از اینتر و کاشی های قدیم از حیث گل یا رس او لیه، از کاشی
امر و ز مقاومتر و بادوام تر بوده است.

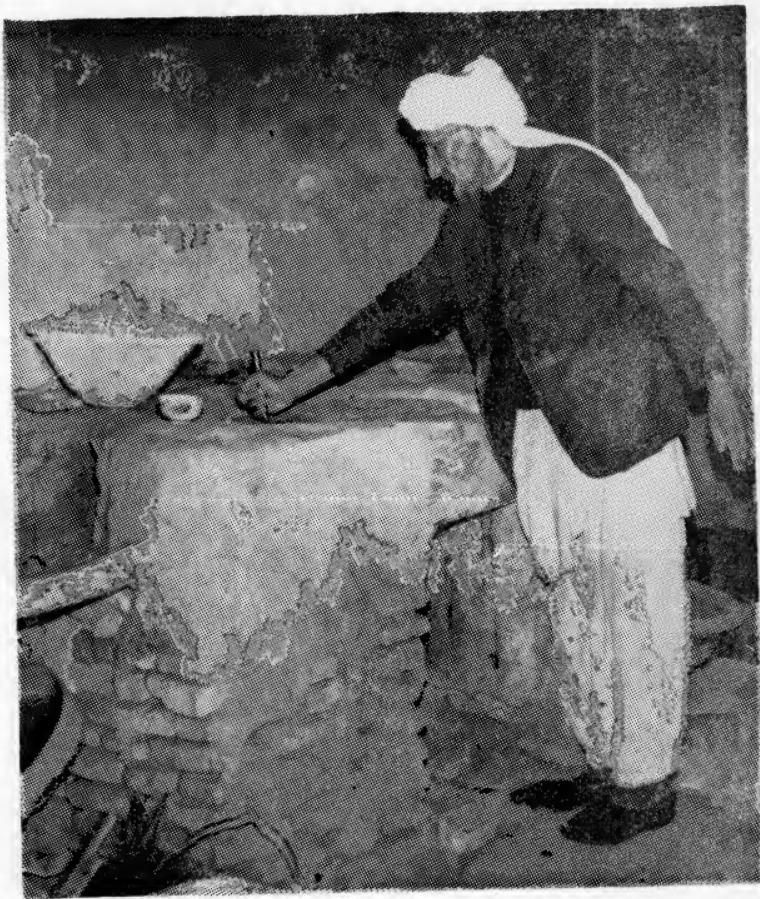
البته امر وز در گل شیرین بخاطر مقدار کمی خاکستر مخلوط می شود که خشت ها
بعد از خشک شدن به آسانی تراش و صیقل شوند.
خشتش های کاشی امر وز که تقریباً دو سانتی متر ضخامت دار دیگر ۱۶ سانتی

متر قالب ریزی میشود اما این خشت‌ها دو قدمیم زیاد تر هدر هزار سانتی متر ساخته میشند.
کاشی‌های امر و زرده، نارنجی، سبز، تغاری، سیاه، لاجوردی و فیروزه بیز نگک آمیزی میشود. لیکن کاشی‌های زمان تیمو ریان علاوه بر اینکه بر نگهای کاشی امر و زی دیده میشود بر نگهای سرخ و ملایی نیز یافت میشده است. از طرفی رنگ کاشی‌های دوران تیمو ری از چنان مواد طبیعی ساخته شده که در دراز نای قرون در بر اثر نموده است. گوناگون و اوضاع نامساعد جوی مقاومت نموده و ساخته بیادگار مانده است. در حالیکه در صنعت کاشی‌سازی امر و زی بستر از مواد طبیعی ویژه گذشته استفاده نمیشود. و بهای آن از رنگهای مصنوعی کار گرفته میشود ازین سبب رنگ کاشی‌های گذشته از رنگ کاشی‌های ادو و زشفافتر و با دو امتیز بوده است.

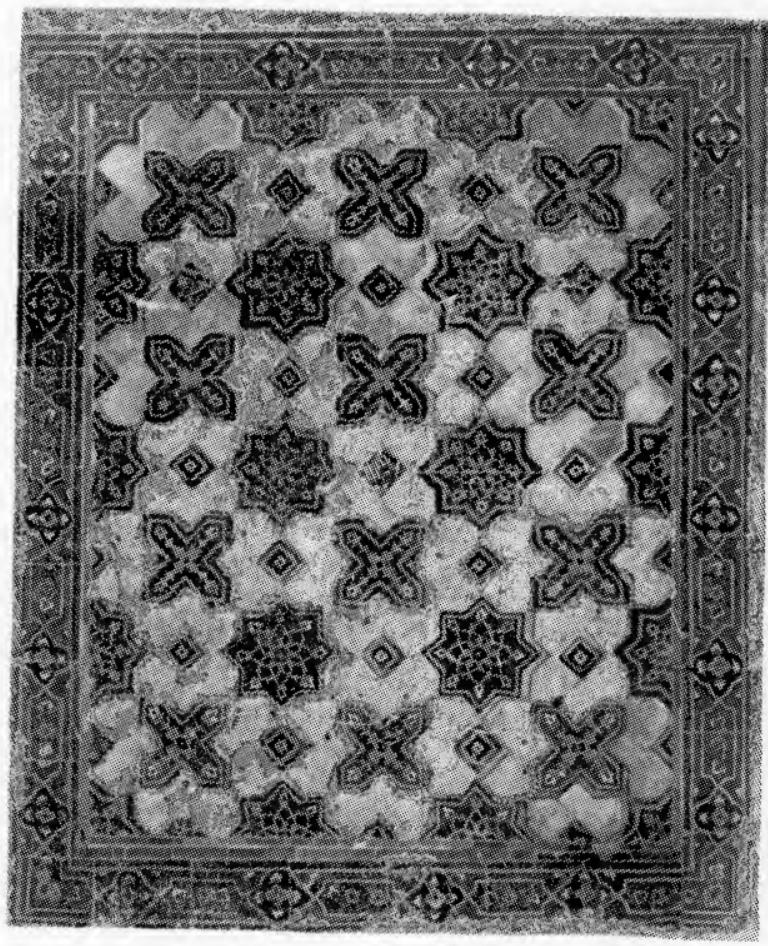
در کاشی‌سازی امر و زبانسان کله پیشتر باد کرده بیم ساختن دو نوع کاشی بدام و عرق و هفت رنگ رواج دارد لیکن در درجه خوردها تنها هفت رنگ مروج بوده است آن‌هم بگو نه اندله کاری، یعنی در آن عصر بروی خشت خام و مخصوص کاشی، روح های دورد نظر کنده کاری درشد بعداز آنکه این روح ها و دیز این هار نگک آدیزی و بگردید در کو ردها حرارت داده میشود و امادر روزگار تیمو ریان بیشتر عرق و ندر تا هفت رنگ رواج داشته است، درین دوران عقب کاشی‌معرق را با گچ هموار بیکر دند و همچنان در نصب آن نیز از گچ آمده بگردند و این در کاشی‌سازی معرق، برای این کار از سنت استفاده میشود.

راه‌های ازکشاف و رونق این صنعت :

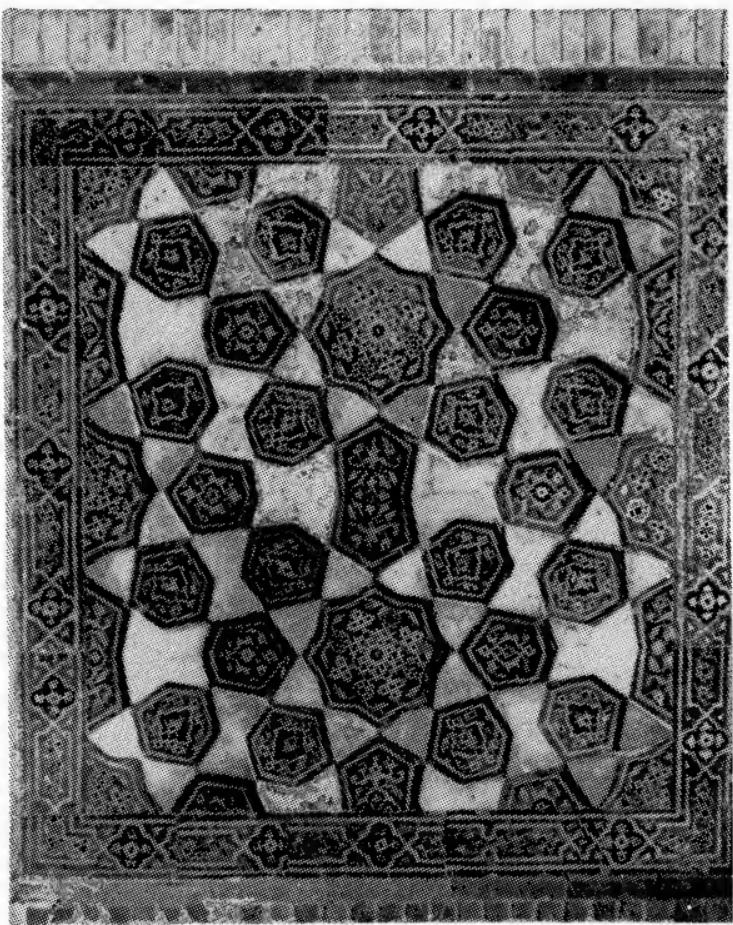
صنعت کاشی‌سازی در هرات نیز چون دیگر ولايات کشو رفقط شکل هنری دارد و از آن در ترمیم آبدات و ابنيه ناریخی استفاده میشود از این رو کاشی‌های هرات بازار فروش ند اشته و استفاده از آن در خانه‌های مردم و طو رویکه باید در تعمیرات و بناهای دولتی سر سو م و سر و جنمی باشد که این خود دعامه‌ای است در عد منکشاف و رونق اساسی آن با درنظرداشت این نقص نه تنها باید مینه های فروش کاشی در بازار هافراهم شود بلکه بازارهای فروشن آن بگو نه بی آناده گردد که مردم در بخشی از تعمیرات شخصی‌شان

استاد شعبه‌کاشی پزی در حال میده کردن مواد او لیه‌رنگ کاشی
توپه‌ط دست‌ناس (آسیاب دستی)

قشمه‌تی از رویکار گا شی گاری شده مسجد جامع هرات.

یکی از گره بندی های کاشی در مسجد جامع هرات

صنعت کاشی سازی

که مطابق نقشه های مرتبه اعمار میکنند از کاشی های نفیس و مرغوب هرات استفاده کنند درین صورت در پهلوی اینکه بیان اقتصادی این صنعت تقویه و مستحکم میگردد و راه انکشاف بر روی آن باز میگردد تعمیرات شهر های نیز بر وشم عماری سابق هر یعنی مسی شود، صنعتگر اینکه در هر ات از سال ها بدین سو این هنر را ادامه می دهد زمینه مساعد و گستردۀ تربیه شاگرد برای آنها تا حال فرآهم نشده است درصو رتیکه این صنعت به اندازی ارزشمند است و جمله که سزاوار است دارای بعیت استادان عالیقدر این هنر عرض اند امنمایند. از طرفی باید در پهلوی وضع اقتصادی این صنعت گران نیز توجه بین خاص مبذول گردد.

ویاپل و افزار کار این صنعت میراث گذشته های دور تاریخی است و در آن هیچ گونه انکشاف و تغییری دیده نمی شود؛ مثلاً امر و زمیتوان بجای دستاس (آسیاب دستی) که از آن در پیله ماختن موادی سخت چون سنگ و شیشه و سرب استفاده می شود آسیاب برقی بکار آنداخت. رنگ سازی در کارخانه کاشی سازی هرات بهمان روشهای بومی صورت میگیرد. اما با یکدیگر ای رنگ سازی در دستان این صنعت کیمیا دان هایی گمراوه شوند که با کارگیری از داشتن کیمیا و مواد کیمیا وی رنگ های مرغوب، نفیس، شفاف و مقاومت دارند از مواد کاشی می شود کوزه های مرغوب و نفیسی ساخت پس در پهلوی کارخانه کاشی سازی، تا سیس کارخانه کوزه گردی با استفاده از مواد کاشی اقدام نیک و ارزند خواهد بود. همچنان از مواد کاشی ظروفی چون قینق ای سگرت دانی، گلدانی و کامه نیز ساخته و بیازار عرضه کرد و میتوان که این امر نیز در انکشاف و رونق این صنعت تأثیری بسیار خواهد بود.

لیکوو نکی : د . ج .
ڏبا ٻونکی : لعل پوری

د ملا عاشوره سبند

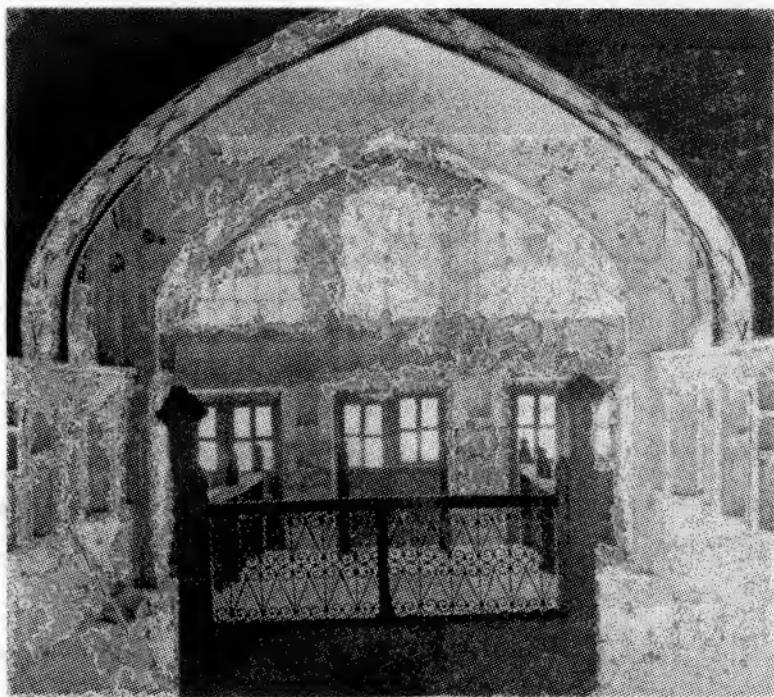
(KANICA)

KANICA دیو خای نومدی چې د یهودیانو پر عبادتگاواو املاق بی آیوری. یهودی عبادتگاوی چې د کنډیو الو په شکل ځان ته نظر جلبوی، د دی ادعاع خر ګندوی دی چې یو وخت به لر غونی هرات کښی اهل یهود و ڙوند ګماوه او خو ټور زنی بی همدا او س مو جو دی دی. یهودیان د حضرت موسی (ع) له پیر و ازو خیخه دی او دوی آسمانی کنه، لري چې د تو رات په نامه یاد یپوری .

د یهود تاریخی سوابق په افغانستان کې - :

نړ دی شپا رس پیړی پېغوا د غذائی مو ادو ز یاتو الی او د ڏز و ندانسه بنه شر ایط یهود یان یسی ز مسو نور د ھی واد خسو اته متوجه کړل . د حاصله معلوماً ته

په استناد ، هغه يهود يان چي زموني هيومادته را نقتل (۷۰۰۰) تنوته رسيدل . دوي له هغه و روسته چي زمو نو د هيوماد په سرحدونو را نقتل د هيوماد په مختلفو سيمو کي دي هستونگنه غوره کره . يوه ډله بي په هرات کي ميشنه شول او نورين به شهالي ولاياتو کي ؛ لکه بلخ ، شيرغان او ميمني کي په ڙوندانه پيل و کره .

د ملا عاشور د معبد د نه

ور و ستله هغه دز ياتو فشار و نواو بنهبي تعصباتو په اثر سيمو په ترک کو لو هجبورشول ؛ خکه په هغه وخت کي ليبر ديرنه چيره سخنه وه کړاوونه بي در لودل خرنګه چي په هغه دخنوونو کي ترانسيپو رتني و سېلني سوجو دي نه وي ، خيني بي دژمي دېخني او سړ و له لاسله منځه و لارل

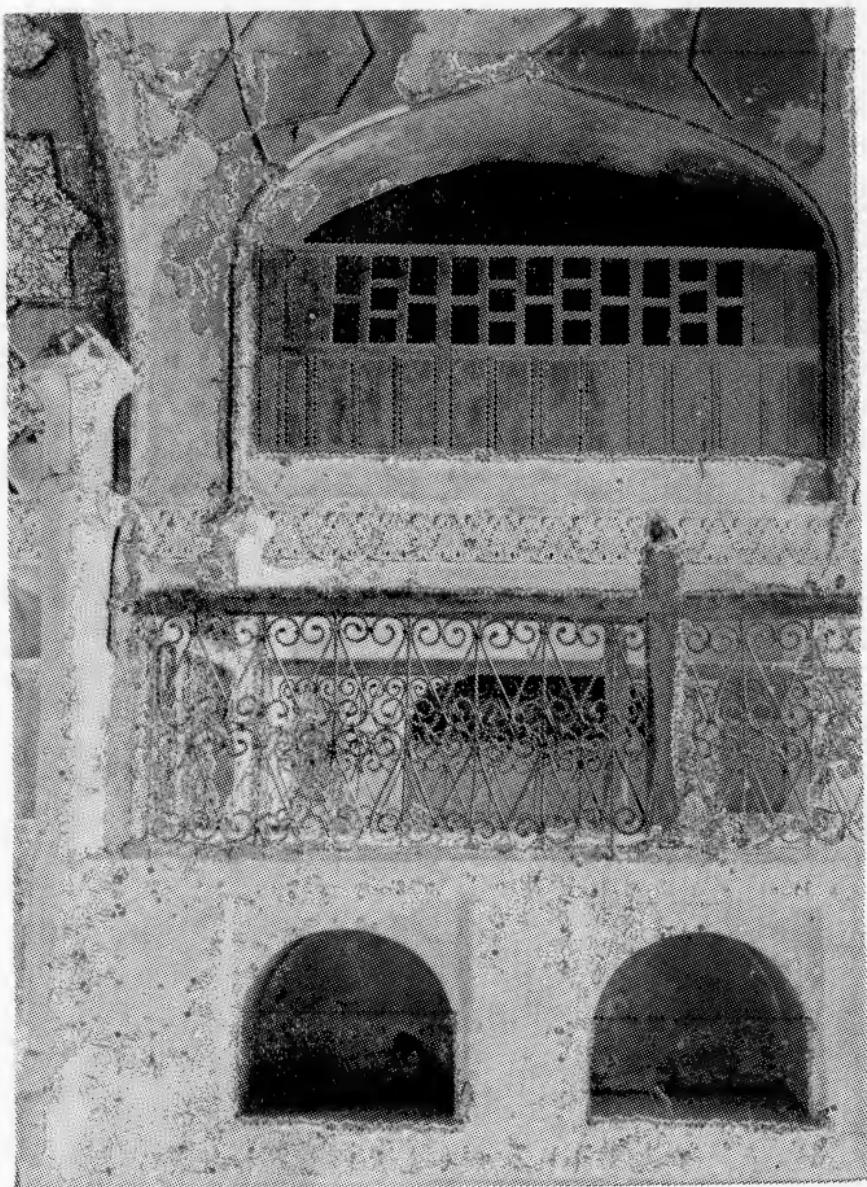
او خینی بی هرات ته و رسیدل . په لو سپ یو و ختو نو کې چې نوی هرات ته راغلی وه ، کلې په کلې به گر خیدل او د لو مرنې جنسونو او مو ادو به پلو رلو او پیر و دلو ؛ لکه د چرګې هکن او نورو یې زوند کاوه . او س هم یو شمیر محدود یهو دیان به کابل او هرات کې او سپړی .

عبدالتگاوی (CANICAS)

په هرات کې د یو ود پا نو خلور عبادت کاوې موجودی: ی چې د همه کنیسه (KANICA) په نامه یادوی اوفرهولو پخونی (یواو) نومیر ی او د اکله ه شوې د دانه اووله یوه نوم خاکه چې نزدی د وه سوھ کاله تار یعنی قدامات لري .

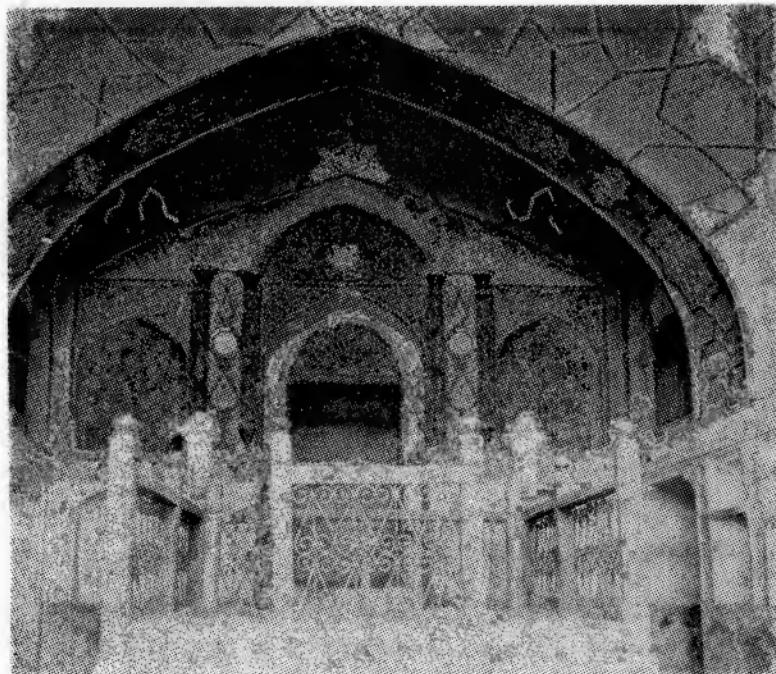
دله لاعشو رو بعد ده رات دو همه عبادتگاهه او ویوسل و نوی کماله قدمات لری. دوی او رسی عبادتگاوهی عبارت دی «گلهای» چی دیهو دو بیوی طایفی نه منسو به ده او بیو مل واو یا کماله ساقه لری او د «شمایل» معمد جی پنجه خلو بینت کملن قاریعه لری.

د ملاعشو رو بعبد که خدهم د تاریخی قدامت له لحظه دو همه در جهدهه که در جهه دهه که در جهه دهه
دهه که له پاوه له نور و بعبد و نو خخه زیارت شهرت لری. دام بعد او سه دهه از د تاریخی آبدات و دین
الله علی پروژی د آمریت به و اکه کی دی. د دی بعبد او سنه شکل د هنجه بشکار ندوی دی چی تراوسه
پیو ری اساسن تر هیم او هرمت کاری بی صورت سو ندلی نه دی او که د تر هیم په برخه کی بی
پامنرنه و نشی، گوندی په نز دی را تلو نکی کی به دا آبده و لو یوری او له منځه لاره شن.
دیهو دی عبادتگاوواصلی هر کز د ملاعشو رو بعبد دیوی کوتی خخه هر کبه دی چې په
په هر کز کښې بی یو سا ختمان د چو تری په شکل لیدل کیوری او دیهو دو خلک هنځه (ARRON)
یادوی او هنجه و خت چې د جماعت لمونځ کوی، دیهو دو ملا یعنی (KHAKHAM) چې داعقل
او پو هاند یعنی لری پر هنځه باندی در یوری او د لمانځه هر اسم پر خای کیوری . په دی ډول چې ملا
تو رات لولی او بمقتبیان و رته غور نیسی. د دی دوقی په دو و خو او و کې بیل بیل دهایز و نه
په نظر راخی چې د دی دوقی په پاسنی برخه کی جور شوی دی.
نهه دیان دا کو ته، د (AZARAT TASHIM) په نامه یادوی دا (ازارت تاشیمونه)

دملأ عاشرور دمعبد دنته

مخصوص دیهو دو دینخو دباره‌ی او د لمانځه دادا کولو پدوخت کې، بېغى په دې کولو
کې را تو لېږي او لموڅخ ادا کوي.

د ملا عاشور د معبد د دنني یوبل تصویر

ددې معبد په انګړ کې یوه زېښی خامو جوده ده، چې یهو دیانو دخان دینخو لو د پاره استفاده و رخیخد کوله. دیهو دیانو په منځ کې داسی دود دی چې ده لمانځه ترا دا کولو خچه د مجده هجبو ردی خپل خان سم و مینځي او به معبد نزو زی.

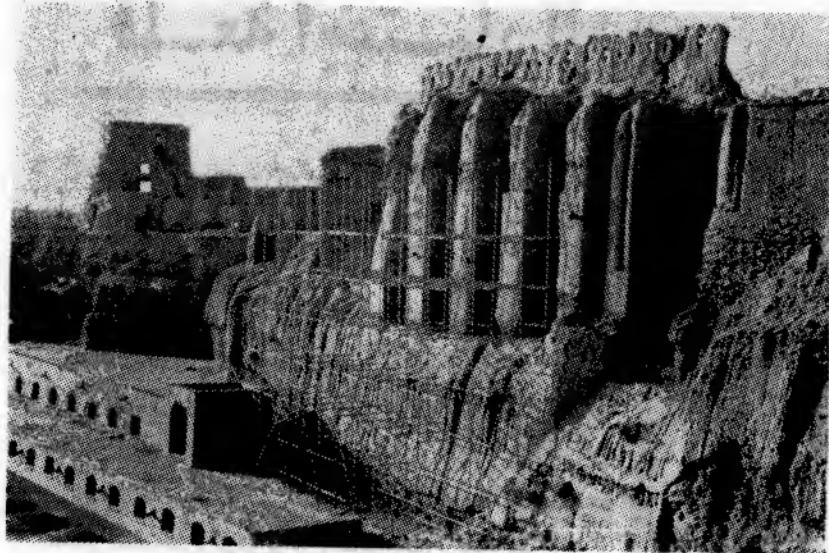
گزارش کار ترمیم

قلعه اخته بیار الدین

بادر نظر داشت اهمیت آبدات و ساختمان های تاریخی در افغانستان که نمودار ظر افت بر تری و شکوه گذشت، اجداد ما او شاهد آبرو مدنده ترین مو اریث نهادند و فرهنگ انسانی دی باشد سعی و تلاش در نگهداری این تراث های ملی، هم زمان با پلانهای جدید ساختمانی، صنعتی و تحویلات اقتصادی یکی از وظایف خطیر و مهم مادر سطح ملی و بین المللی بحساب میباشد. هر پلان کلتو روی بایدها روی عیار و ترتیب شود که هویت اصلی فرهنگ ملی و احترام گردد، بویژه میراث های تاریخی و کلتو روی غیر منقول که تفاوتی چشمگیر با پدیده های فرهنگ امر و زی دارد.

هر ات بعیث یکی از شهر های باستانی کشوار مدارای آبدات و هجرات مهم تاریخی و باستانی است که از زش فر او این را حائز است. از جمله شهر کهنه هرات هنوز به شکل قدیمی خود با لمسی تغییرات باقیمانده است و در خور آنست که در جهت ترمیم و حفظ اصالت و صبغه کلتو روی و تاریخی آن توجه، خاصی مبذول گردد. از پنرا و احیا و بازسازی هجدد شهر کهنه هرات به شکل کلاسیک آن یکی از اهداف کلتو روی دولت به شمار میرود.

شهر کهنه هرات که از محلات تاریخی و باستانی به شمار می آید در زمانهای قدیم تو سط دیوارهای ضخیم احاطه گردیده بود، ولی متاسفانه با گذشت زمان و بی توجهی مقامات مسؤول سابق دیوارهای آن تخریب گردیده و فعل آثاری کم از آنها پچشم می خورد این شهر باستانی در قدیم تو سط قلعه مستحکمی اداره می شد که بطرف شمال غربی شهر بالای تپه کوچکی واقع است. ولی این قلعه زیبا نیز که بدقلعه اختیار الدین شهرت دارد از دست دشمنان تاریخی ثروت های فرهنگی و ملی کشور مصون نماند و تو سط جنرال حیات اللہ خاکین در سال ۱۹۵۶ عیسوی به ویرانه بی مبدل گردید.

دیوارهای داخلی سمت شمال قلعه اختیار الدین (در حال ترمیم)

در سال ۱۹۷۶ عیسوی به اساس فیصله کنفرانس ناپرتو بی شهر هرات بصفت شهر بین المللی شناخته شد. درین کنفرانس فیصله گردید که مصرف یک حصه کار ترمیم قلعه رقصیار (در منابع روسی) بر های مصلی هرات از طریق کمپاین بین المللی برداخت شود. متعاقباً

در اول آگوست ۱۹۷۶ دار ترمیم قلعه اختیار الدین تحت پروگرام های انکشاپی ملل متحد و مسؤولیت متخصصین یونسکو با همکاری متخصصین داخلی آغاز گردید که تا هنوز به سرعت جریان دارد.

قلعه اختیار الدین که یکی از بزرگترین قلعه های مهم و تاریخی آسیا به شمار میرود دارای طول تقریباً هزار متر و عرض پنجاه متر میباشد و دو دروازه و رو دی به سمت شمال و جنوب دارد. این قلعه بدوقصه تقسیم شده که بنام های قلعه پایان و قلعه بالا یاد میشود. البته قلعه پایان نسبت به قلعه بالا در سطح پایانتری قرار دارد. برج های متعدد قلعه که زیبایی آنرا دو بالا ساخته است توأم با دیوارهای آن از عهد تیموریان باقیمانده است. هنگام ترمیم این برجها و دیوارها تلاش شده تا بسیاری از رؤاس اسلامی به ویژه روزگار تیموری احیا گردد. در وقت حفریات که تحت نظر باستانشناسان بلژیکی صورت گرفته سفال ها و تیکرهایی بدست آمده که از آثار دوران تیموری و صفوی شناخته شده است.

از آغاز کار ترمیم قلعه تا کنون در حدود مبلغ بیست میلیون افغانی در ترمیم و اعمار آن به مصرف رسیده که به شرح زیر میباشد.

الف - ترمیمات ساختمانی قلعه بالا :

- ۱ - برج جنوب شرقی آن که دارای سه منزل بوده و ارتفاع آن از قاعده به ۱۰ متر و قطر آن به ۲۰ اعشار متر میرسد. این برج پادر نظر داشت سابقه معماری و تاریخی آن که از کیفیت عالی و ارزشمندی برخوردار است به شکلی فنی و مهندسی ترمیم شده است.
- ۲ - دیوار اصلی شرقی که برج جنوب شرقی را با برج وسطی شرقی و صلیبیکنده دارای تیرکش های متعدد بوده و در حدود ۲۰ متر طول و ۱۲ متر ارتفاع دارد.
- ۳ - برج وسطی شرقی که دارای سه منزل بوده و ارتفاع آن به ۱۵ اعشار متر و قطر آن به ۱۵ اعشار متر میرسد و ترمیم آن به اتمام رسیده است.
- ۴ - دیوار اصلی شرقی و افق هایی که برج وسطی شرقی را به برج شمال شرقی و صل

هر ات باستان

- سینهاید و طول آن بهم ۱ متر و ارتفاع آن از قاعده اش بهم ۱ متر میباشد.
- ۵- برج شمال‌شرقی که دارای سه منزل بوده و ترمیم آن به شکلی فنی صورت گرفته که تو سط رینگ‌های زانکر یعنی در مقابل زلزله و دیگر حوادث مقاوم باشد. ارتفاع این برج از قاعده اش بهم ۱۰ اعشاریه ۰ ۲ متر و قطر آن بهم ۶ متر میباشد.
- ۶- دو اتاق قاعده غربی به طول ۱۵ متر و عرض ۷ متر و ارتفاع ۴ متر با پادر و های ساختمانی شما لشکری ترمیم گردیده است.
- ۷- دیو ار اصلی سمت شمال متصل قسمت غرب برج شمال‌شرقی که دارای طول ۳۷ متر و ارتفاع ۱۲ متر میباشد.
- ۸- برج نمبر دو شمالي که دارای ارتفاع ۱۳ متر قطر ۸ متر میباشد و در حدود ارتفاع ۱۱ اعشاریه ۵ متر کاملاً تو سط خشت و سنگ پر گردیده است.
- ۹- دیو ار اصلی شمالي متصل سمت غرب برج نمبر دو شمالي قلعه بالا که دارای طول ۱۰ اعشاریه ۶ متر و ارتفاع ۱۲ متر میباشد.
- ۱۰- برج نمبر سوم شمالي قلعه بالا که دارای سه منزل بوده و ارتفاع آن بهم ۱ متر و قطر آن بهم اعشاریه ۲۵ متر میرسد.
- ۱۱- دیو ار اصلی شمالي متصل سمت غرب برج نمبر سوم شمالي که دارای طول ۳۰ متر و ارتفاع ۱۰ متر میباشد.
- ۱۲- برج نزدیک دروازه و رو دی شمالي که چهار منزل داشته و دارای ارتفاع ۱۵ متر اعشاریه ۵ متر و قطر ۳ متر میباشد.
- ۱۳- دیو ار اصلی سر کز که برج نزدیک دروازه و رو دی شمالي را به برج طرف چپ دهليز و رو دی قلعه بالا متصل میسازد و متر طول ۱۳ متر ارتفاع دارد.
- ۱۴- برج طرف چپ دهليز و رو دی قلعه بالا کهم ۱ متر ارتفاع و ۳ متر قطر دارا است و دو منزل دارد.
- ۱۵- دیو ار اصلی سر کزی بالاي دروازه و بين دو برج دروازه قلعه بالا که دارای

طول ه اعشار يه ه مترا و ارتفاع ۳ متر بیباشد .

۱۶ - برج طرف راست دهليز و رو دی قلعه بالا که دارای ارتفاع ۲ متر و قطر ۳ متر می باشد و دو منزل دارد .

۱۷ - ديوار اصلی که برج طرف راست دهليز و رو دی قلعه بالارا به برج نزديک دروازه و رو دی جنوبي و صل ميسازد و ۹ اعشار يه ه متر طول و ۳ متر ارتفاع دارد .

۱۸ - برج نزديک دروازه و رو دی جنوبي که از بزرگترین برج های قلعه بشمار می آيد دارای ارتفاع ۹ اعشار يه ه متر و قطر و اعشار يه ه متر بو ده دو منزل دارد .

۱۹ - ديوار اصلی جنوبي متصل شرق برج نزديک دروازه و رو دی جنوبي که که دارای طول ۳ و ارتفاع ده متر می باشد .

۲۰ - برج نمبر دوم جنوبي که دارای سه منزل بو ده و تمام ممتاز آن توسط رینگ های کانکر یعنی عليه زلزله استحکام گردیده و دارای ارتفاع ۱۵ متر و قطر هم اعشار يه ه متر می باشد .

۲۱ - ترمیم برج نمبر سوم جنوبي و ديوار های متصل شرقی و غربی این برج بسته سرعت جریان دارد و امید است در آینده نزدیک به پایان رسد .

۲۲ - چون قلعه بالا کاملاً تو سط خاک، پارچه و سنگ پوشیده شده بو د، وقت زیادی صرف پا که کاری آن باوسایل دست دانسته ابتدا نی شده و در حدود ده هزار و ۰ هم متر مکعب خاک و پارچه از داخل قلعه بالا به مدت دو سال به بیرون نقل داده شده است .

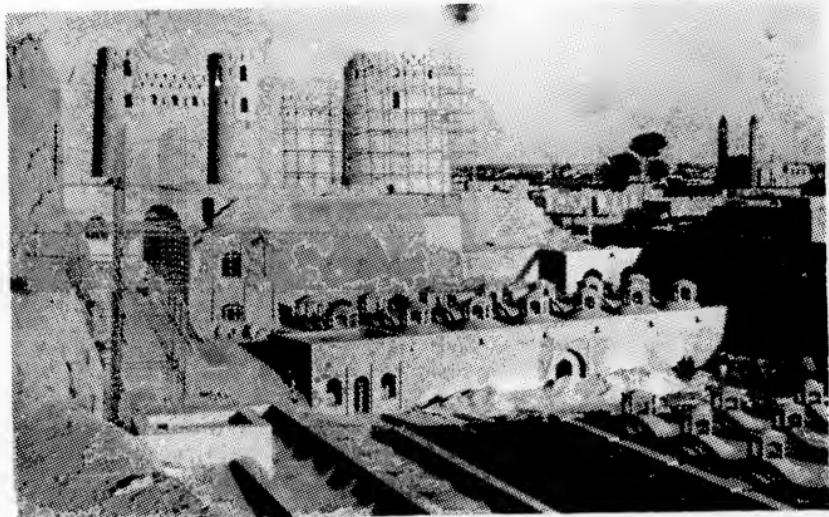
ب - ترمیمات ساحة قلعه پایین:

در میماتی که در ساحة قلعه پایین صورت گرفته به شرح ذیل است :

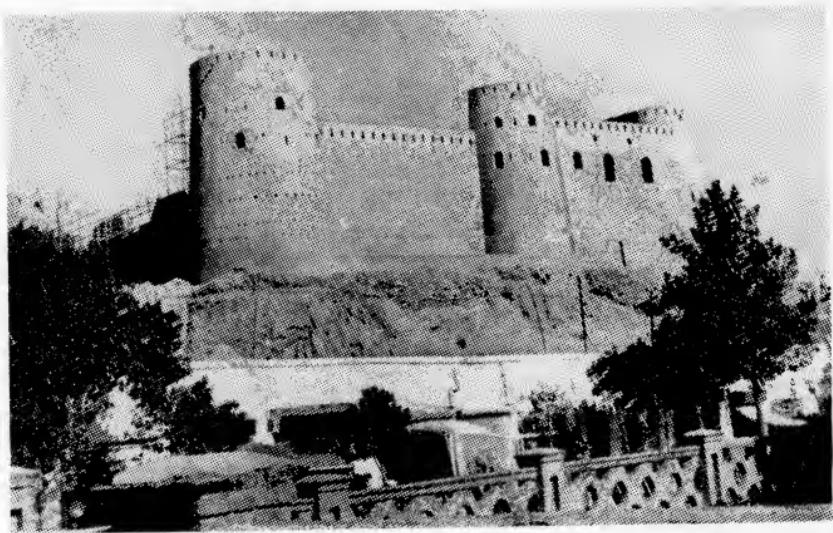
۱ - ترمیم چهار اتاق دفتر به طول ۱۵ متر و عرض ده متر .

۲ - ترمیم چهار اتاق بالای دفتر .

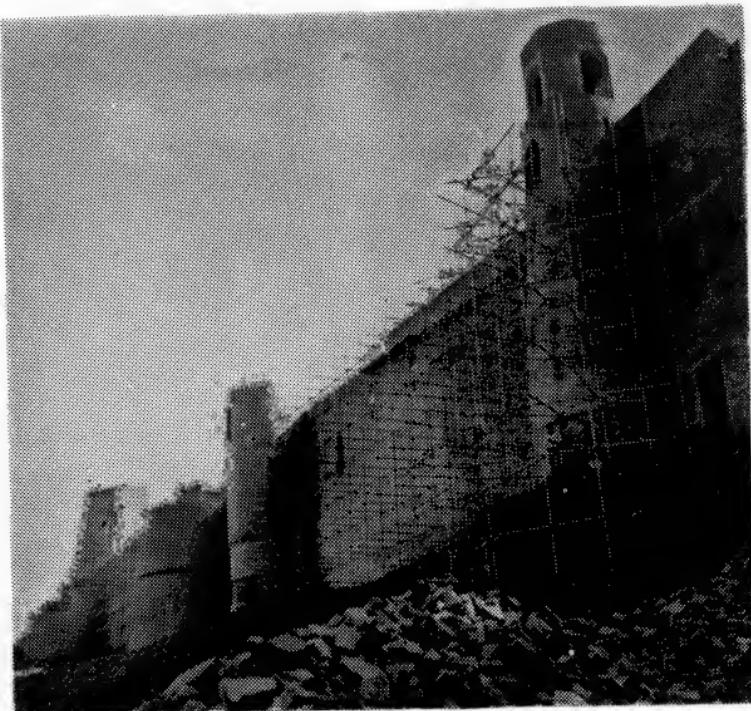
۳ - ترمیم ديوار اصلی سمت شمال که متصل به قسمت غرب برج نزدیک دروازه و رو دی شمالی می باشد و ۳ متر طول و ۱۲ متر ارتفاع دارد .

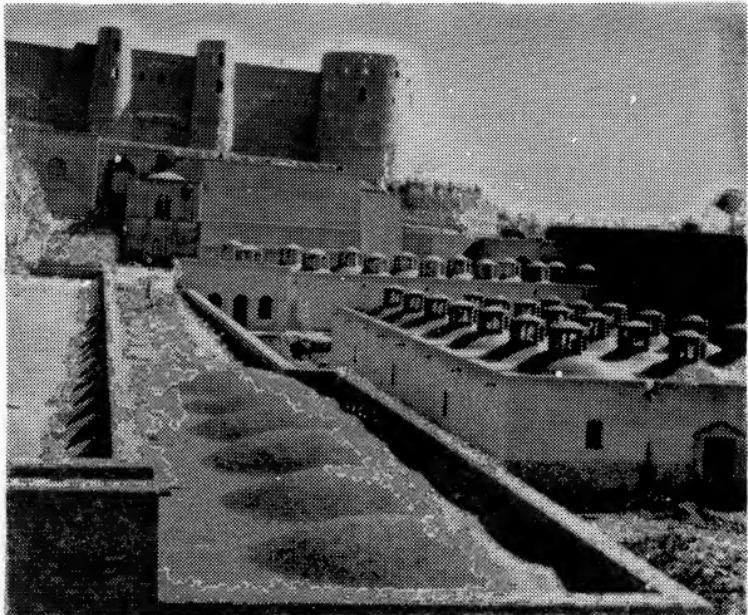
تصویری از بر جهای مرکزی قلعه اختیار الدین با قسمتی از گالری های قلعه پایین

رویکار سمت شرق قلعه اختیار الدین (بعد از ترمیم)

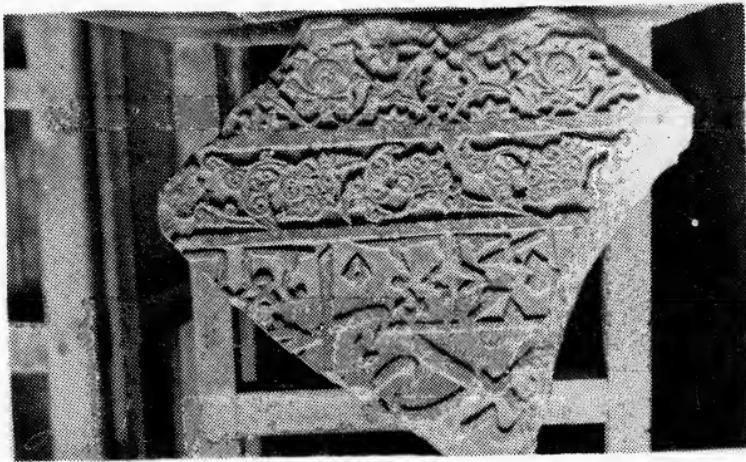
نمای بیرونی دیوار های سمت شمال قلعه اختیار الدین

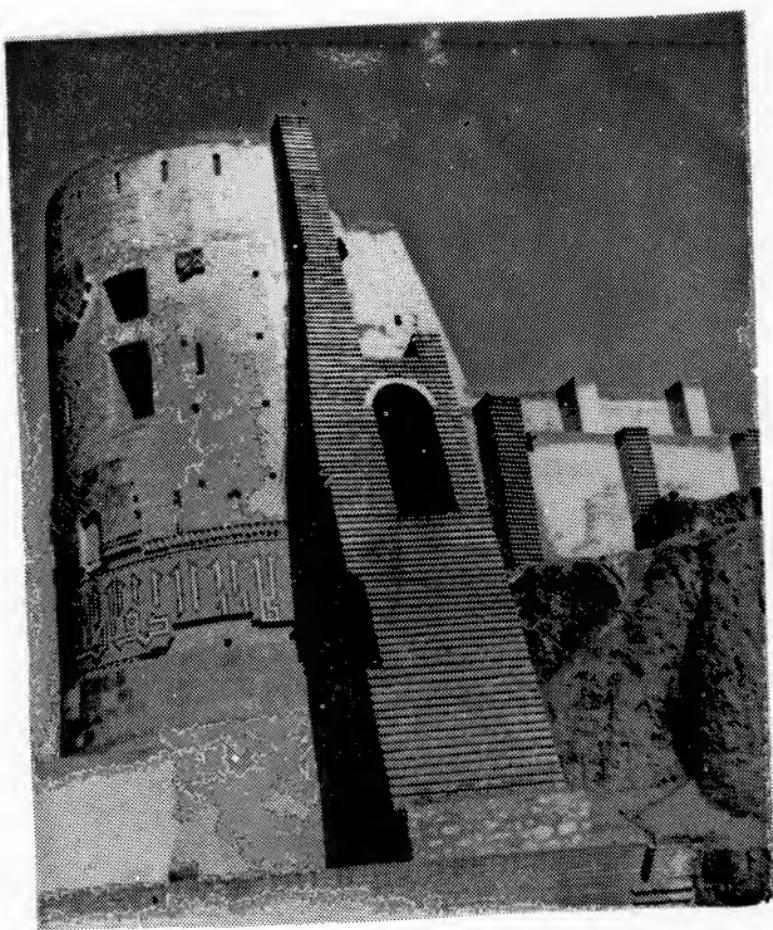
نمای سمت غرب بر جهای مرکزی قلعه اختیار الدین (بعد از ترمیم)

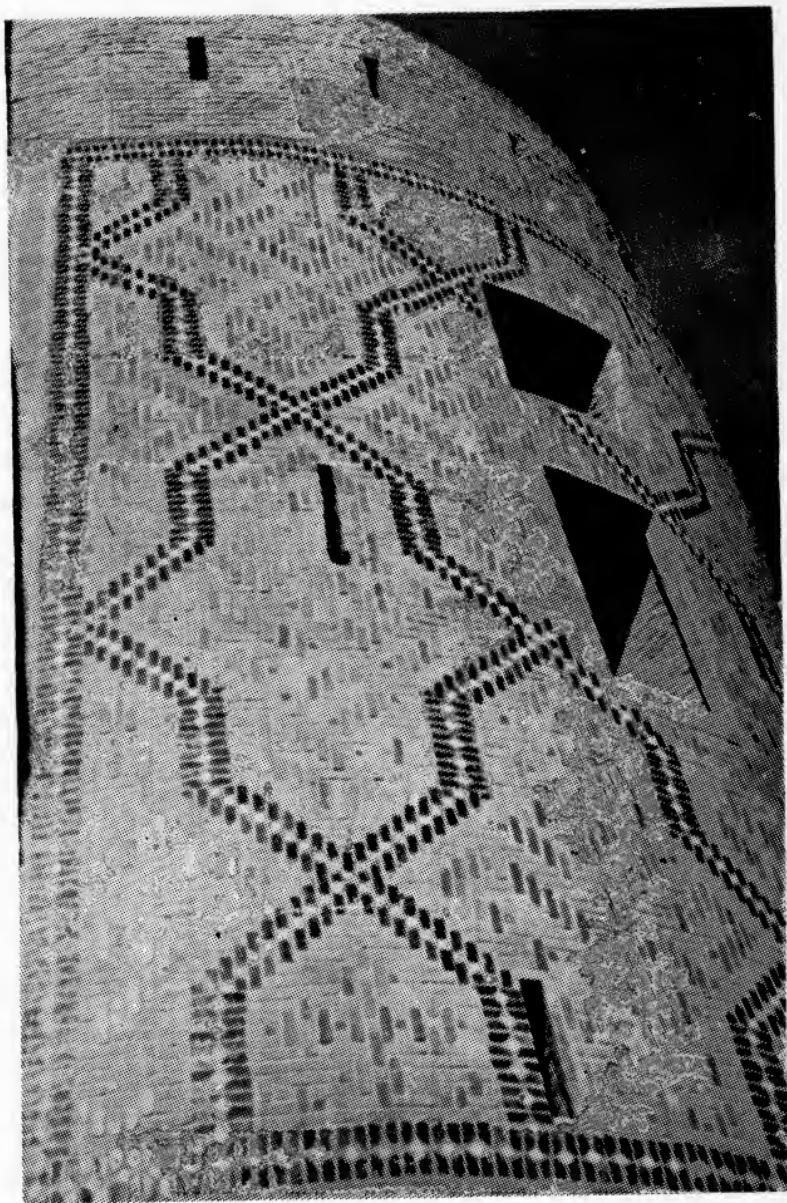
لوحه سنگ سفید و منقوش یافت شده از قلعه اختیار الدین که از دوره تیموری ها است

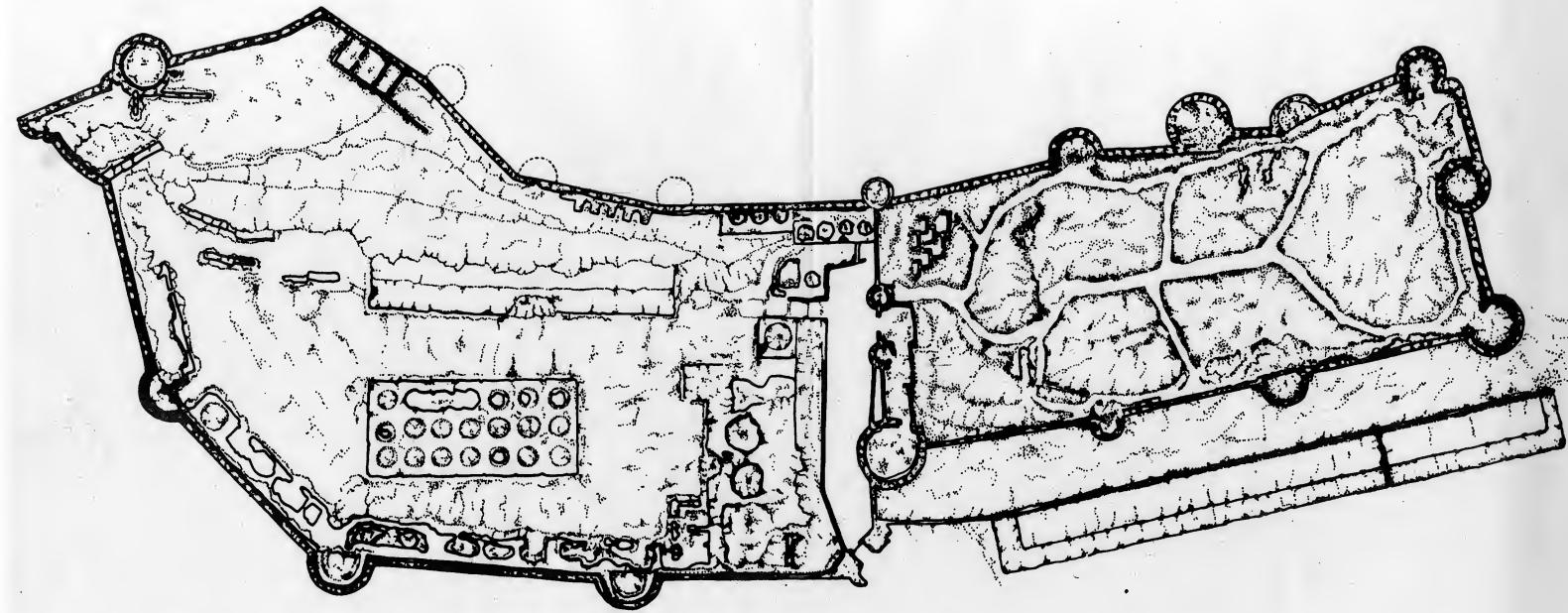
سنگ نبشته سیاهی که در آن حفریات از قلعه اختیار الدین یافت شده و
یاد گار دوره تیموریها شناخته شده است

برج زیبای تیموری (بعد از ترمیم)

رویکار تزئینی برج تیمودی در گوشة شمالغرب قلعه پایین (بعد از ترمیم)

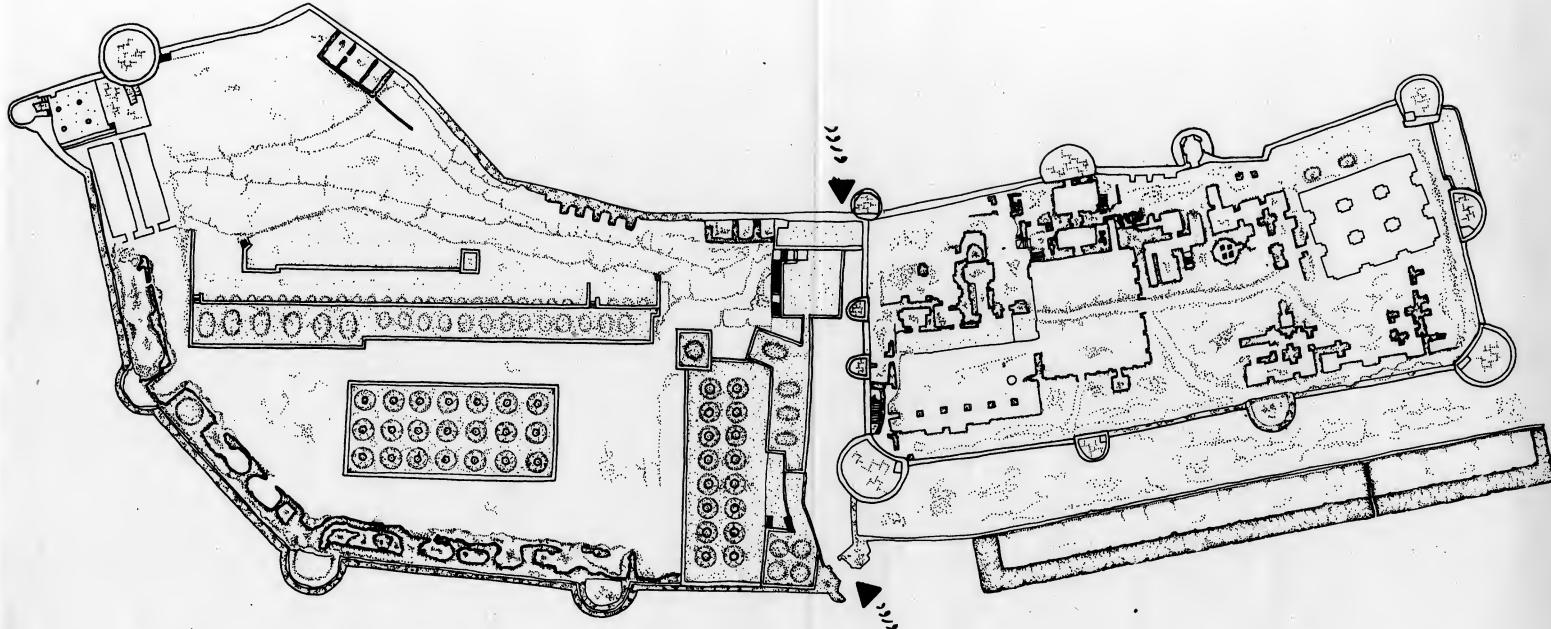

شمال

متر ۱۰۰
فاصله ۱۱۵۰۰

قلعه اختیار الدین
پلان ساخه (قبل زیرزمین) (۱۱۷۰ متر)
ترفی از آندر یوردو

شمال

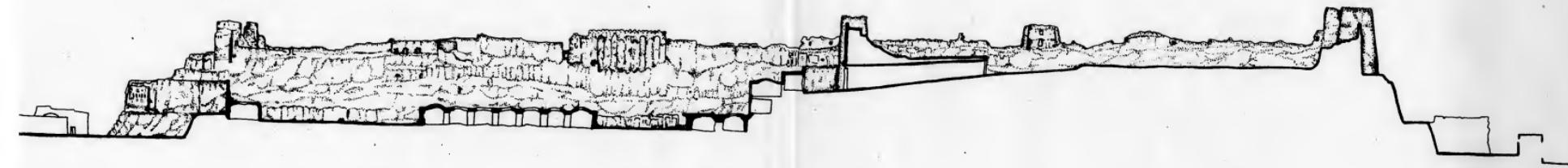

٢٠٠
١٥٠
١٠٠
٥٠
٣٠
٢٠
١٠

قلعه اختیار الدین

پلان ساحه (وضع فعل)

ترتیب و ترسیم فرید وال

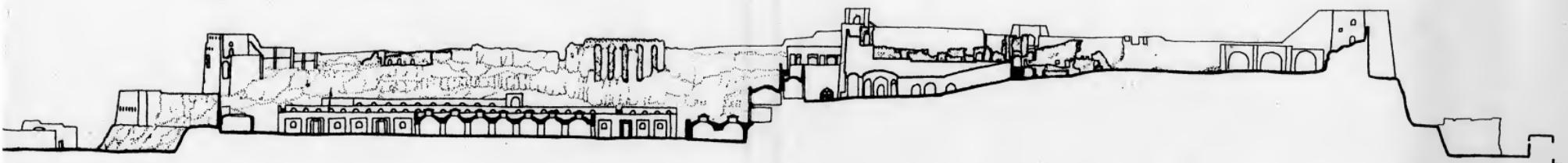

قلعة اختيار الدين

تراث (قبل الرسم) ١٩٧٥

ترتيب از اندرون بروز

مقياس ١:٥٠٠٠
٢٠ ١٥ ١٠ ٥ ٠ متر

قلعة اختيار الدين

نقاش (وضع فعل)

تزيين تصميم فريد وال

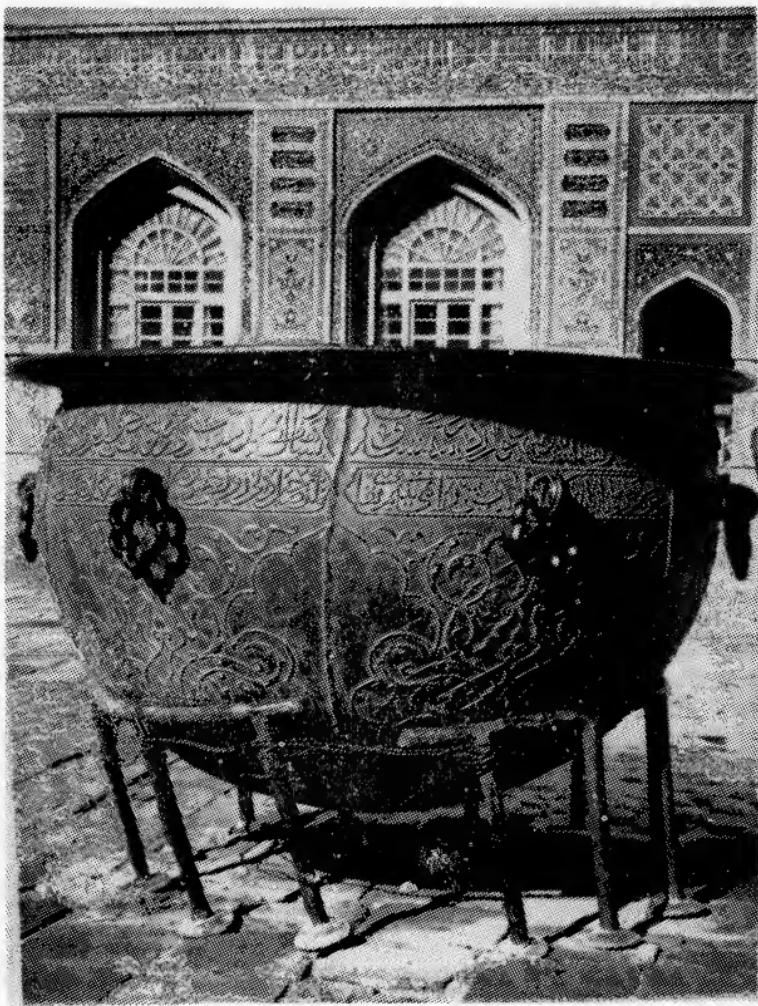
مقياس ١:٢٥
١١٥٠٠

هرات باستان

- ۱- ترمیم چهار گالری که دو گالری آن ۶۲ متر طول و گالری دیگر ۰ ۰ متر طول داشته و هر کدام دارای ۳ متر عرض می‌باشد.
- ۲- موزیم نظامی به طول ۳۵ متر و عرض ۱۶ متر و ارتفاع ۳ متر.
- ۳- موزیم ملی به طول ۲۵ متر با دو اتاق فو قانی آن.
- ۴- برج تیموری بهار تفاصی ۲۰ متر از قاعده و قطر ۸ متر که سه منزل دارد.
- ۵- دیوار متصل شرقی برج تیموری به طول ۲۰ متر و ارتفاع ده متر.
- ۶- دیواری که برج تیموری را با برج شمالغربی و صل مینماید و دارای ۱۵ متر طول و ۸ متر ارتفاع می‌باشد.
- ۷- برج شمالغربی که دو منزل داشته و ارتفاع آن به ۹ متر و قطر آن به ۵ متر می‌رسد.
- ۸- دیوار متصل سمت جنوب برج شمالغربی به طول ۸ متر و ارتفاع ۷ متر.
- ۹- کار ترمیم سه اتاق قاعده، برج تیموری نیز تکمیل شده است.
- ۱۰- پاک کاری و نقل خاک و پارچه اضافی نیز از داخل قلعه به بیرون صورت گرفته بله یقینگو نه که در حدود ۸ هزار متر مکعب خاک و پارچه اضافی به بیرون نقل داده شده است.

دیگبزرگمسجد جامع

درگو شه بی از صحن مسجد جامع هرات ، دیگ بز رکی جامب تو جه میکند که اوزنگاه ساخت و تزئیناتش یکی از شاهکارها شگفت ناریخ بشما رسیده .
 ساقی در روزهای سپر که درین این دیگ شربت میساختند و برای مانان تو زیع میکردند .
 زمانیکه تیهو ولنگ شور هرات را فتح کرد چنان شگفتی های این دیگ بر آن تا زیر گذشت که امر نمو دخانظیر آنرا در یکی از مساجد ترکستان نیز بسازند . سفر ای پیشی در دربار شاهزاد نیز که به اهمیت این دیگ بز رک بی برده بودند .
 او صاف آبر ابر ای امپر اتو رشان به چیز گزارش داده اند .
 محیط بیرونی این دیگ ۶/۰۰ متر بوده و عمق آن به ۱۲/۱ متر میرسد . در دو رادور آن بشکل یک حاشیه بی زیبا ، لبه آن قرار دارد که از نظر زیبا بی حائز اهمیت است ،

دیکت بزرگت مسجد جامع هرات

این دیگ زیبا در قرن هشتم هجری در هرات از برق نج ساخته شده است بدینگو نه که ابتدا از بر نج به شش قسمت ریخت شد و بعد حصه های جداگانه آن به هم پیو ند زده شده است .

در این اثر دیگ، دسته های آن به شکل حلقه ها قرار دارد و چیزی که آنرا بیشتر شناختن می نمایند اینست که این دسته ها به همراه آن یک جاری بخت شده و سبس با کمال استادی چنان سو ها نگر دیده که شکل حلقه های متاخر که را بخود گرفته و آزادانه بالا و پایین میشوند ، بطور یکه گمان نمیشود دسته های دیگ یکجا با آن ریخت گردیده باشند .

نوشته ها و گلبرگ های تزئینی روی دیگ نیز همه بعد از قالب گیری ریخت شده که نما یا نگر پیش مرفت صنعت ریخته گردی هر ات در آن ماند تو اند باشد . در نیسمت بالا ، روی حاشیه بی در بین مرغوله ها به خط ناث کلماتی چون تو کل علی الله و دلماقی نظیر آن نوشته شده که متأسفانه نه بمر و رزمان پاک گردیده و آنکه خزانه نمیشود .

بر بد نه بیرونی دیگ در زیر حاشیه یالله آن به خط کوفی قرن هشتم ، به سبکی بسیار عالی آیات قرآنی به همراه ناریخ ، نام شاه ، نام اهدا کننده و نام ریخته گر آن آمده شده و چهین شروع میشود :

اعو ذبالتهم الشیطان الر جیم لطاف علیهم ...

در خط مذکور آمده که این دیگ در زمان محمد بن محمد بن محمد بن محمد ابو بکر کرت در سنه ۷۷۶ ه ق ساخته شد : است . اما از آنجایی که در تاریخ از خاندان کرت کسی به این نام به سلطنت نرسید و از تاریخ فتنه کور مطابق بدوره سلطنت سلکی غیاث الدین پیرعلی آخرین پادشاه کرت است ، چنین گمان می رود که باید دیگ مذکور در زمان وی ساخته شده باشد .

همچنان ذکر شده که این دیگ از مال خالص محمد بن علی بن محمد بن محمد بن الطوسي و
پادشاه حسن بن علی بن حسن بن علی اصفهانی ساخته شده، به مسجد اعلاء گردیده.
در سطر دوم که آنهم به دور ادور دیگ ادامه دارد و به خط تو قیع بر غوله ها
نو شته شده باز هم اسم پادشاه تند کار رفته و نیز دو بیت از شعر زیبای سعدی
نو شته شده که چینن است:

غرض نقشیست کزما باز ماند
که هستی را نمی بینم بقایی
و گر صاحبدلی روزی بر حمت
کند در کار درو یشان دعایی
در قسمت پایینتر دیگ، گلبرگهای بسیار نفیسی به صورت بر جسته نقش بسته است که
بار بار بر زیبا یی آن می افزاید.
دیگ بز رگ مسجد جامع هرات از مفاخر هنری و فرهنگی این دیار باستانی محسوب
میشود اما متأسفانه عده بی با نو شتن یادگاری بروی آن، ناخودآگاه بر آن
حد مه رسا نده اند. از این دیگ شگفت و ارز شمندا کنون استفاده نمیشود و در
صحن مسجد جامع هرات بر بالای پایه فلزی محققی گذاشته است که نظر
سیاحان خارجی را بیشتر به خود جلب میکند.

پوزشخواهی

شماره اول مجله هرات باستان که در فرستنی کوتاه و با مشتاب از چاپ برآمد
با این دوستی های فراوان طباعتی همراه بود؛ بدین وسیله از تمام خوانندگان
آگاه و دانشور پوزش می شدند .

QUANTITY OF PRODUCTION:

The annual quantity of raw cocoon produced is approximately 60 tons. This quantity is produced in the city and its surroundings. The product is exported to foreign countries. For example, in 1977, almost 40 tons were exported to Japan.

KINDS OF COCOON:

Two kinds and four types of cocoon are found in Herat which are known as: CA1, CA2, CA3, CA4.

Although silkworm eggs are produced in Herat, they are brought from Kabul and sold by state agencies. Approximately 15000 cases of silkworm eggs are delivered to Herat annually. The cases are sold at a price of Afs. 150 per case. The offer however, does not meet the demand which reaches upto 30000 cases per year.

Normally, from a 12 gram case of silkworm, 20 to 30 kg. of raw cocoon is obtained, or from one case, an average of 3 to 3.5 kg. of pure silk is produced.

Silk threads produced in Afghanistan, are stronger than the internationally accepted standard. From 15 cocoons, one thread is obtained the length of which is 800 to 1000 meters.

DISEASES:

The most important disease which is known world-wide by the name of Peprin or Protozoa attacks the silkworms in Herat too, causing serious damages. Another common disease in Herat is called Bacteria. Fitchery is another kind which causes damage to the silkworms.

FAVoured PLACES OF SILKWORM BREEDING:

The best place for silkworm breeding in Herat is the Enjeel sub-province, while Zindajan stands second. The mild climate and abundance of food, has given Herat a leading role among the provinces of Afghanistan in silkworm breeding.

By establishing and expanding a silkworm breeding cooperative, it is hoped that silkworm breeding may expand to a state that the production of silkworm eggs reaches the demand. The cooperative shall put more than 25000 cases at the disposal of the people which is equal to 75 % of the total silkworm eggs produced in Afghanistan.

Herat—e—Bastan

7

Silkworms during their process of nourishing.

Report by R. J.
Translated by Farid Waleh

Silkworm Breeding in Herat

HISTORICAL BACKGROUND:

Silkworm was known for the first time in 1700 B.C. by a Chinese queen named Cillingti. It's breeding started in China and gradually spread to other parts of the world.

In Herat, silkworm breeding was common around 2500 years ago. When Marco Polo travelled through Afghanistan, he noted agriculture and silkworm breeding in this country.

PRESENT CONDITION:

Today, in Herat, approximately ten thousand families are busy breeding silkworm. Thirty five years ago, there was a company which was busy buying the cocoons from the people and processed them into silk fibers. The Company was closed due to lack of management soon after operation. The company however, was re-established six years ago with a capital of Afs. 2.5 million with eighty share-holders. In the near future, it is planned to develop the company with its minimum capital into a cooperative of silkworm breeding under the guidance of the local directorate of agriculture.

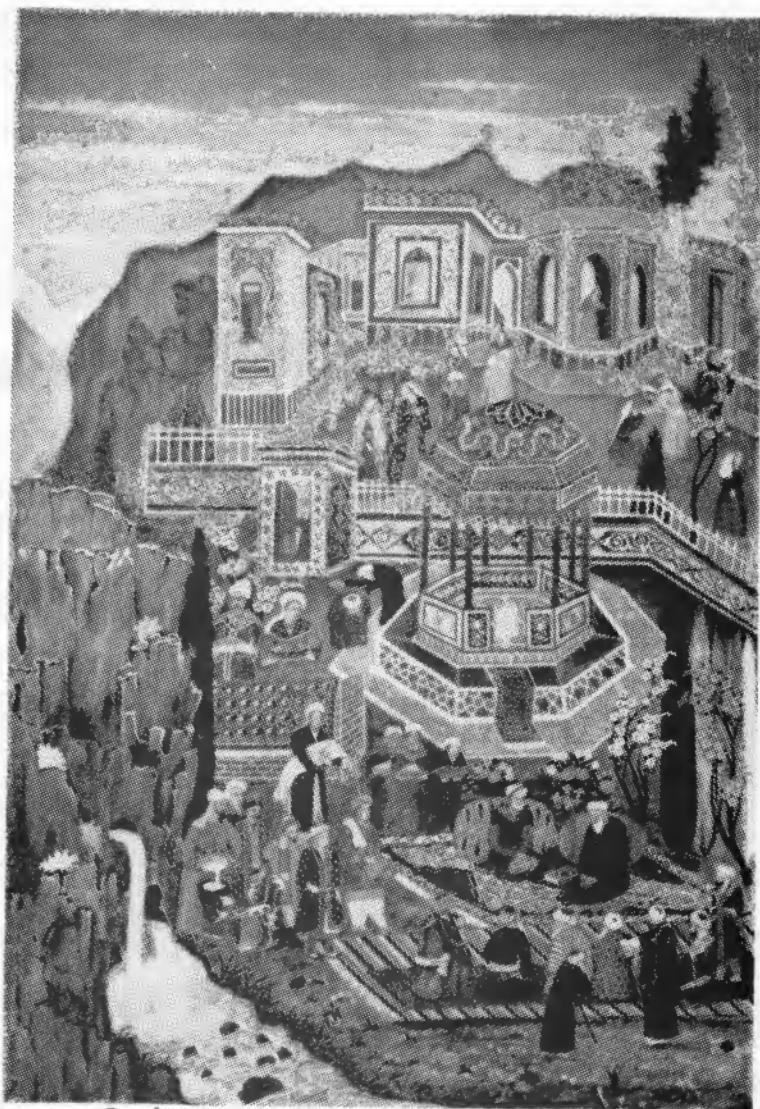
belonging to the mosque can be seen there. It is unfortunate that the pre-revolutionary governments took no action for preserving this precious structure. The Palace of the King of Ghor is situated on a nearby natural mound.

In addition to the historical remains just mentioned, there are a number of historical remains in the Ghori villages of Gulbaid, Galabaid, Shahiwelatay, Shahisamangan and Tashlieque. Also, there are many historical cities there waiting for archeological excavations. The villages of Paihesar, Sur (the birth-place of the Suri kings), Bitai, Unai, Yakhaniulya, Yakanisufla of Ghor are also worth mentioning for their historical worth. It could be said of the historical significance of these villages that every foot of their soil and every brick of them tell stories of their past greatness.

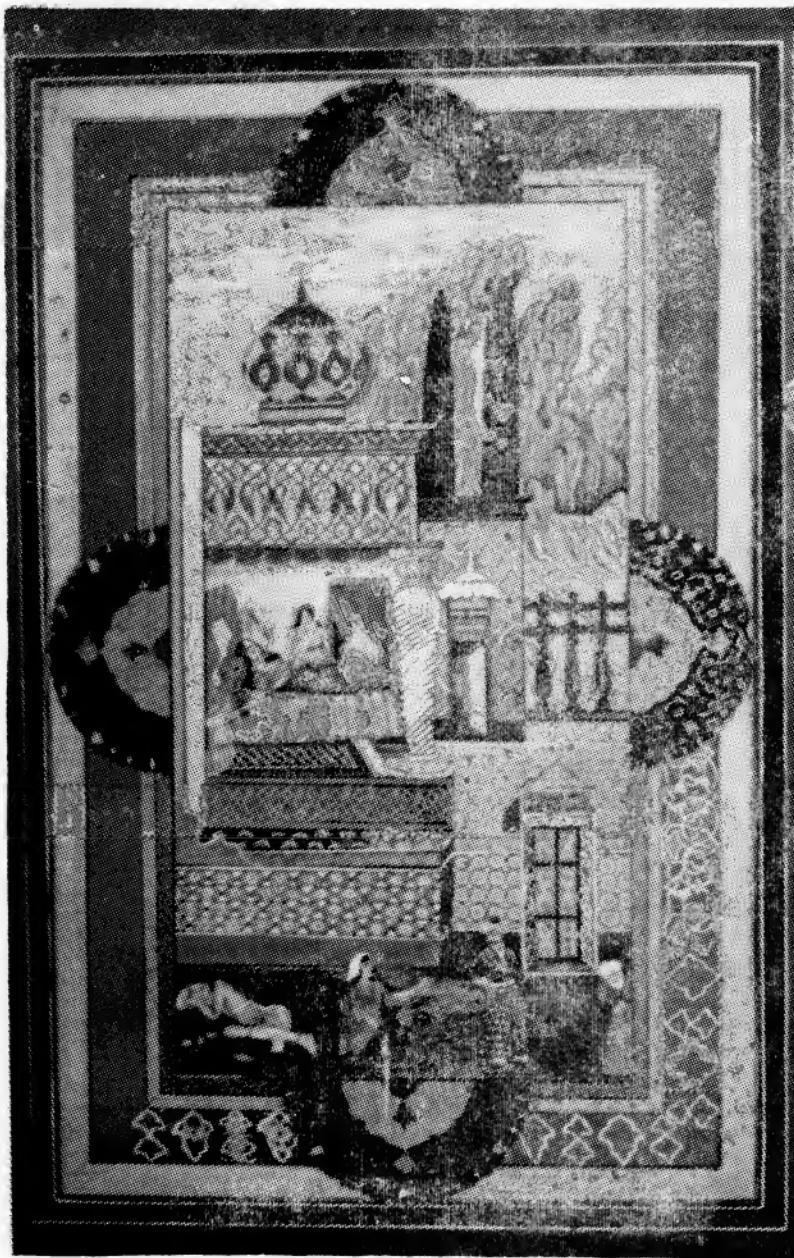
The province of Badghes is also rich in valuable historical structures. There are the historical Fort Nariman in southwest of Qalainaw, Ghari-Jalali (Jalali Cave) also called Gharikhazana (Khazana Cave) and several others in Qadesikhordak and other places of this province which are not yet, studied or known and were abandoned like the other cultural wealths of that part of our country.

Master Mashal is hoping that the responsible cultural authorities take necessary steps toward revival of the art school of Master Kamaluddin Behzad. As one having always labored towards this end, he wishes that these authorities take special care of the miniature painting which is almost facing extinction and that the great historical structures of Ghor, Herat and Badghes—those rich legacies of ours—and all the other historical properties of our country which were victims of the imperialist looters and treasure hunters throughout long times be repaired, recovered, restored and reconstructed.

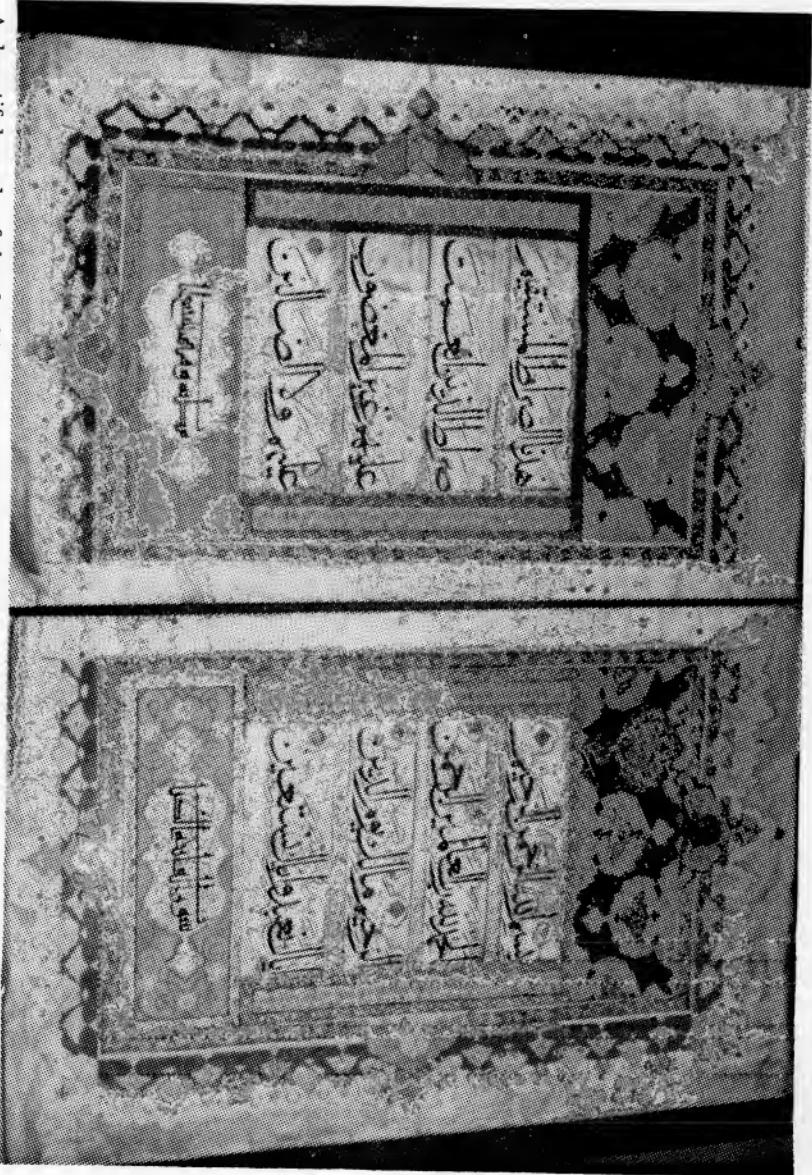

"Mir Ali Sher Nawai's Reception of Jami and Sultan Husein Baiqara", a beautiful work by Mashal

An incomplete miniature painting of Mashal.

A beautiful work of handwriting by Mohammad Ali Attar and miniature painting by Master Mashal.

Mashal, in his artistic compartment.

on wood and leather, are considered among Master Mashal's best works.

On inspiration from the nature and the society, Master Mashal has endeavoured to relate roles, and conditions by his pictures. His first acquaintance with the mysterious world of Behzad was through the pictures in his father's library's books and the miniature paintings left by his uncle, Sultan Mohammad Ghori. He would copy those pictures in his boyish manner when he was a little boy.

In 1299 Hijri, when his father was governor of Daizangi, he had the opportunity of being guided by Shah Ibrahim, secretary to his father, who was a distinguished artist himself. It was through this man's guidance that Master Mashal got acquainted with the particulars and details of the School of Behzad and was encouraged to go ahead along the path he chose to trod.

Master Mashal who speaks with a sweet Herati accent, is a man of pleasant social relations in whose company one often hears his humorous remarks. As an experienced artist, he is also well-informed on the country's history and its historical remains. His informations on the country's past ancient civilizations of Herat, Ghor and Badghis is admirable. He has investigated these civilizations and has studied the relics and monuments left. He is assured there were in Ghor, both in the pre-Islamic and the Islamic eras magnificent civilizations of which the existing relics and ruins in different parts of Ghor, are undeniable witnesses.

Careless excavations in Ghor by irresponsible archeological missions and others during the reign of King Mohammad Zaher Shah, discovered some articles of the pre-Islamic era which were transferred to the Museum of Kabul. Relics of the Islamic era with great historical significance are to be encountered too. The Minaret of Jam, the Minaret of Sagher, Masjid-i-Ghaibi (in Tayroro) and the Tomb of Khwaja Wajduddin (in Pasaband) are among these relics. Likewise, there are some ancient towers of considerable height, here and there in the valleys, the hillsides and the rural areas of Ghor, gracefully projecting toward the blue sky. These structures which are very interesting in their style and form are awaiting thorough studies and scientific research work.

Masjidi Malikan in the village of Larwand in Tayora, built in Sari Mashad Grounds in the Valley of Malikan, is considered by many as a wonderful masterpiece. The stone work of the mosque is very remarkable and worth seegin. Lead is worked skillfully in the spaces between the adjoining stone blocks. The grand ceiling of this beautiful mosque has fallen under the effects of time and events. The fallen ceiling is being kept inside the mosque. A beautiful manuscript with pretty floral and fine artistic designs

---

place. Here he was taught Fique (The Islamic Law), Tafsir (the explanation of the Holy Koran), Hadith (The words of the Prophet Mohammad), theology and some other branches of knowledge, deemed important in those times, by Mawlawi Sher Mohammad Ghori and Mawlawi Mohammad Yonus, both of whom were famous scholars of Ghor. He was also taught, by his father, agriculture, architecture target, shooting, horse riding, as well as the art of painting Miniature painting was his field of choice, to which he was drawn more and more as he grew in age.

Master Mashal has not only mastered the art of miniature painting. He is proficient in the modern art of calligraphy, including Nastalique handwriting, embroidery, book binding, engraving, carpentry, shoe making, architecture and tailoring as well.

Also a poet, Master Mashal could be considered as one of the contemporary poets of Herat. He writes articles for newspapers and periodicals too. His poems have appeared in the regular publications of Herat City.

Master Mashal has held various government posts and taught in a number of high schools and the Teachers College of Herat. Several hundreds of his students in these educational centers have learned painting and miniature painting from him. His students' paintings are available in many of the country's bazaars.

Master Mashal's greater part of life is spent in Herat. Presently he lives in his home in Herat City, located next to the tomb of Imam Fakhruddin Razi, the famous Islamic scholar of the Middle Ages.

Master Mashal's home is, in itself, an arts exhibition of beautiful works of art, of which his paintings and miniature paintings are very conspicuous. A visit to his home takes one to the enchanting domain of pictures, colours, designs and men and women with their smiles and cheers, their sorrows and anxieties, and their tears and griefs, where one thinks he is feeling the presence of Great Behzad and is with him in his famous Negaristan. Over a thousand pieces of fine paintings, representing various aspects of our people's life, are displayed here.

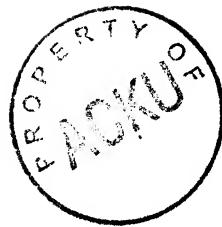
Master Mashal's works were placed for show in several exhibitions in Herat, Kabul, Lashkargah, the American Embassy in Kabul, the Mir Ali Sher Nawai Museum of Tashkent and Bulgaria. He has won a number of prizes for his works displayed in these exhibitions.

The paintings of "Shikargah" (the hunting place), Mir Ali Sher Nawai's Invitation of Jami and Sultan Husain Baiqara and "The reception", together with some of his other works, skilfully worked

Master Mashal is the son of Haji Mohammad Ghori. Born in 1992 Hijri, in Logar, at a time when his father was assigned in a government job there, he is originally a resident of the village of Neely, of the sub-province of Tayora of the province of Ghor in north-western Afghanistan. He received his primary education in the Andarabi primary school of Kabul city called Reza primary school then. On completing his primary education in 1303 Hijri, he accompanied his family on its way to Tayora, his father's birth-

A view of a corner of Master Mashal's artistic compartment

Written by M. Shah Rafat
Translated by M. Akbar Shaigon

Master Mohammad Saied Mashal, Torch of the Art School of Behzad

Master Mohammad Saied Mashal is one of the experienced and eminent artists of our ancient country, Afghanistan. This able and energetic artist may be regarded as the second Behzad and the torch bearer of the miniature painting art of the historical and art nourishing land of Herat.

Having strived for over thirty-five years of his life in keeping alive the art of miniature painting of Herat, Master Mashal has trained a number of students, offered by him to the community. One may say that he is burning like a torch for his love—the miniature painting art of Herat.

At an age of his life when his hairs are turning grey and his eyes are no more retaining its former vision, he still is endeavouring in this direction with a heart full of love and full of hopes and with a cheerful face. He stays for long hours in his private compartment, where he is often seen with his painting brush in his hand, running it hastily over his sketches and designs to make the lines, the faces and the forms of his pictures, he is inspired for by the nature or the real life.

ACKU
JUL
NA
1492.2
240

e. Bastan

No. 2, Vol. 1, 1980

A Quarterly Journal of
the Research Section of
the International Project
of Herat Monuments.

The Dept. of Culture and
Cultural Projects.

Ministry of Information
and Culture.

Editor : Habib Rahiq

Annual Subscription :

Inside the Country :

Afs. 50

Outside the Country:

\$ 6

Price of one issue: Afs. 15

Address:

International Project
of Herat Monuments,
Ikhtiyaruddin fort. Herat

Tel. 2403

